Acc. 635

1— 119 Pages

माघ.
१

॥ॐ स्वस्ति श्रीगणेशाय नमः॥ श्रियः पतिः श्रीमति शासितुं जगज्जगन्निवासो वसुदे
वसद्मनि वसन्ददर्शावतरंतमंबराद्धिरण्यगर्भांगभुवं मुनिं हरिः १ गतं तिरश्चीन
मनूरुसारथेः प्रसिद्धमूर्ध्वज्वलनं हविर्भुजः पतत्यधोधाम विसारि सर्वतः किमेतदि
त्याकुलमीक्षितं जनैः २ द्विधाकृतात्मा किमयं दिवाकरो विधूमरोचिः किमयं
हुताशनः राकाशशांकः किमकालगोचरो रात्रिं विना सोपि विराजते कथं ३ चय
स्त्विषामित्यवधारितं पुरा ततः शरीरीति विभाविताकृतिं विभुर्विभक्तावयवं पु
मानिति क्रमादमुं नारद इत्यबोधि सः ४ नवानधोधो बृहतः पयोधरान्समूढक
र्पूरपरागपांडुरं क्षणं क्षणोत्क्षिप्तगजेंद्रकृत्तिना स्फुटोपमं भूतिसितेन शंभुना ५
दधानमंभोरुहकेसरद्युतीर्जटाः शरच्चंद्रमरीचिरोचिषं विपाकपिंगास्तुहिनस्थ
लीरुहो धराधरेंद्रं व्रततीततीरिव ६ पिशंगमौंजीयुजमर्जुनच्छविं वसानमेणा

राम
१

माघ० न्नमिता नमस्कृतौ हृतेकथंचित्तृणनीगणैर्बुधः अथाप्यपातामभिदेवकीसुतं सुतेन धा
२ तुश्चरणौ भुवस्तले १३ तमर्घ्यमर्घ्यादिकयादिपूरुषः सपर्यया साधु स पर्यपूजयत् ग्र
हानुपैतुं प्रणयादभीप्सवो भवंति नापुण्यकृतां मनीषिणः १४ न यावदेतावुदपश्यदु
त्थितौ जनस्तुषारांजनपर्वताविव स्वहस्तदत्ते मुनिमासने मुनिश्चिरं तनस्तावदभिन्य
वीविशत् १५ महामहानीलशिलारुचः पुरो निषेदिवान्कंसकृषः स विष्टरे श्रितो
२ दयाद्रेरभिसायमुच्चकैरचूचुरच्चंद्रमसोभिरामतां १६ विधाय तस्यापचितिं प्रसेदु
षः प्रकाममप्रीयत यज्वनां प्रियः ग्रहीतुमार्यान्परिचर्यया मुहुर्महानुभावा हि निता
न्तमर्थिनः १७ अशेषतीर्थोपहृताः कमंडलोर्निधाय पाणावृषिणाभ्युदीरिताः अ
घौघविध्वंसविधौ पटीयसीर्नतेन मूर्ध्ना हरिरग्रहीदपः १८ स कांचने यत्र मुनेरनु राम
ज्ञया नवांबुदश्यामतनुर्न्यविक्षत जिगाय जंबूजनितश्रियः श्रियं सुमेरुशृंगस्य त २

जिनमंजनद्युतिं सुवर्णसूत्राकलिताधरांबरां विडंबयंतं सितिवाससस्तनुं ७ वि
हंगराजो गरुडैर्विपीयते हिरण्मयो वीरुहवल्लितंतुभिः कृतोपवीतं हिमशुभ्रमुच्चकैर्घनं
घनांते तडितां गुणैरिव ८ निसर्गचित्रोज्वलसूक्ष्मपक्ष्मणा लसद्विशाखेदसितांगसंगि
नां चकासतं चारुचमूरुचर्मणा कुथेन नागेंद्रमिवेंद्रवाहनं ९ अजस्रमास्फालि
तवल्लकीगुणक्षतोज्वलांगुष्ठनखांशुभिन्नया पुरःप्रवालैरिव पूरितार्द्धया विभांत
मच्छस्फटिकाक्षमालया १० रणद्भिराघट्टनया नभस्वतः पृथग्विभिन्नश्रुतिमंड
लैःस्वरैः स्फुटीभवद्ग्रामविशेषमूर्छनामवेक्ष्यमाणं महतीं मुहुर्मुहुः ११ निवर्त्य सो
ऽनुव्रजतः कृतानतीनतींद्रियज्ञाननिधिर्नभःसदः समासदत्सादितदैत्यसंपदः पदं
महेंद्रालयचारुचक्रिणः ११ पतत्पतंगप्रतिमस्तपोनिधिः पुरोस्य यावन्न भुवि व्य
लीयत गिरेस्तडित्वानिव तावदुच्चकैर्जवेन पीठादुदतिष्ठदच्युतः १२ अथ प्रयत्नो

माघ० वरीयदर्शनं व्यनक्ति कालत्रितयेपि योग्यतां २६ जगत्यपर्याप्तसहस्रभानुना न यन्नि
३ यंतुं समभावि भानुना प्रसह्य तेजोभिरसंख्यतां गतैरदस्त्वया नुन्नमनुत्तमं तमः २७
कृतः प्रजाक्षेमकृता प्रजासृजा सुपात्रनिक्षेपनिराकुलात्मना सदोपयोगेपि गुरुस्त्व
मक्षयो निधिः श्रुतीनां धनसंपदामिव २८ विलोकनेनैव तवामुना मुने कृतः कृता
र्थोस्मि निबर्हितांहसा तथापि शुश्रूषुरहं गरीयसीर्गिरोथवा श्रेयसि केन तृप्यते २९
3 गतस्पृहोप्यागमनप्रयोजनं वदेति वक्तुं व्यवसीयते यया तनोति नस्तामुदितात्मगौ
रवो गुरुस्तवैवागम एष धृष्टतां ३० ब्रुवंतमेवं तमुवाच स व्रती न वाच्यमित्थं पुरुषो
त्तम त्वया त्वमेव साक्षात्करणीय इत्यतः किमस्ति कार्यं गुरु योगिनामपि ३१ उदी राम
र्णरागप्रतिरोधकं जनैरभीक्ष्णमक्षुण्णतयातिदुर्गमं उपेयुषो मोक्षपथं मनस्विनस्त्व ३
मग्रभूमिर्निरपायसंश्रया ३२ उदासितारं निगृहीतमानसैर्गृहीतमध्यात्मदृशा

दात्तदासनं १९ स तप्तकार्त्तस्वरभास्वरांबरः कठोरताराधिपलांछनच्छविः विदिद्युते वा
उवजातवेदसः शिखाभिराश्लिष्ट इवांभसां निधिः २० रथांगपाणेः पटलेन रोचिषामृषि चि२
त्विषः संवलिता विरेजिरे चलत्पलाशांतरगोचरास्तरोस्तुषारमूर्तेरिव नक्तमंशवः
२१ प्रफुल्लतापिच्छनिभैरभीषुभिः शुभैश्च सप्तच्छदपांसुपांडुभिः परस्परेण छुरिता
मलच्छवी तदेकवर्णाविव तौ बभूवतुः २२ युगांतकालप्रतिसंहृतात्मनो जगंति यस्यां
सविकाशमासत तनौ ममुस्तत्र न कैटभद्विषस्तपोधनाभ्यागमसंभवा मुदः २३
निदाघधामानमिवाधिदीधितिं मुदा विकाशं मुनिमभ्युपेयुषी विलोचने बिभ्रदधि
श्रितश्रिणी स पुंडरीकाक्ष इति स्फुटोभवत् २४ सितं सितिम्ना सुतरां मुनेर्वपुर्विसारि
भिः सौधमिवाथ लंभयन् द्विजावलीव्याजनिशाकरांशुभिः शुचिस्मितां वाचमवोच
दच्युतः २५ हरत्यघं संप्रति हेतुरेष्यतः शुभस्य पूर्वाचरितैः कृतं शुभैः शरीरभाजां भ

ल्हः१ ऊत्र=सर्पेष्टवासुरेभ्याहिरेते वैजयंती=२

माघ तमक्षमः क्रमेणापि दृष्टुं भुवनद्विषामसि तथापि वाचालतया युनक्ति मां मिथस्त्वदाभाष
७ णलोलुपं मनः ४० तदिंद्रसंदिष्टमुपेंद्र यद्वचः क्षणं मया विश्वजनीनमुच्यते सम
स्तकार्येषु गतेन धुर्यतामहिद्विषस्तद्भवता निशम्यतां ४१ अभूदभूमिः प्रतिपक्षज
न्मनां भियां तनूजस्तपनद्युतेर्दितेः यमिंद्रशब्दार्थनिषूदनं हरेर्हिरण्यपूर्वं कशिपुं
प्रचक्षते ४२ समत्सरेणासुर इत्युपेयुषा चिराय नाम्नः प्रथमाभिधेयतां भयस्य
४ पूर्वावतरस्तरस्विना मनस्सु येन द्युसदां न्यधीयत ४३ दिशामधीशांश्चतुरो यतः
सुरानपास्य तं रागहृताः सिषेविरे अवापुरारभ्य ततश्चला इति प्रवादमुच्चैरयशस्करं
श्रियः ४४ पुराणि दुर्गाणि निशातमायुधं बलानि शूराणि घनाश्च कंचुकाः स्वरूप राम
शोभैकफलानि नाकिनां गणैर्यमाशंक्य तदादि चक्रिरे ४५ स संचरिष्णुर्भुवनांतरे ७
षु यां यदृच्छयाशिश्रियदाश्रयः श्रियः अकारि तस्यै मुकुटोपलस्खलत्करैस्त्रिसं।

कथंचन वहिर्विकारं प्रकृतेः पृथग्विदुः पुरातनं त्वां पुरुषं पुराविदः ३३ निवेशया
मासिथ हेलयोद्धृतं फणाभृतां छादनमेकमोकसः जगत्त्रयैकस्थपतिस्त्वमुच्चकैरही
श्वरस्तंभशिरस्सु भूतलं ३४ अनन्यगुर्वास्तव केन केवलं पुराणमूर्तेर्महिमावगम्य
ते मनुष्यजन्मोपि सुरासुरान्गुणैर्भवान्भवोच्छेदकरैः करोत्यधः ३५ लघूकरिष्य
न्नतिभारभंगुराममूं किल त्वं त्रिदिवादवातरः उदूढलोकत्रितयेन सांप्रतं गुरुर्धरित्री
क्रियतेतरां त्वया ३६ निजौजसोज्जासयितुं जगद्द्रुहामुपाजिहीथा न महीतलं यदि
समाहितैरप्यनिरूपितस्ततः पदं दृशः स्याः कथमीश मादृशां ३७ उपप्लुतं पातुमदो म
दोद्धतैस्त्वमेव विश्वंभर विश्वमीशिषे ऋते रवेः क्षालयितुं क्षमेत कः क्षपातमस्कांड
मलीमसं नभः ३८ करोति कंसादिमहीभृतां वधाज्जनो मृगाणामिव यत्तव स्तवं ह
रेर्हिरण्याक्षपुरःसरासुरद्विपद्विषः प्रत्युत सा तिरस्क्रिया ३९ प्रवृत्त एव स्वयमुज्झि

माघ गुरुगृहंनरंनिनाय विप्राद्दिवसानि कौशिकः ५३ बृहच्छिलानिष्ठुरकंठघट्टनाद्विकी
५ र्णलोलाग्निकणंसुरद्विषः जगत्प्रभोरप्रसहिष्णुवैष्णवंनचक्रमस्याक्रमताधिकंध
रं ५४ विभिन्नशंखःकलुषीभवन्मुहुर्मदेनदंतीवमनुष्यधर्मणः निरस्तगांभीर्य
मपास्तपुष्पकः प्रकंपयामासनमानसंनसः ५५ रणेषुतस्यप्रहिताःप्रचेतसास
रोषहुंकारपराङ्मुखीकृताः प्रहर्तुरेवोरगराजरज्जवोजवेनकंठंसभयाःप्रपेदिरे।
5 ५६ परेतभर्तुर्महिषोमुनाधनुर्विधातुमुत्खातविषाणमंडलः हृतेपिभारेमहत
स्त्रपाभराद्उवाहदुःखेनभृशानतंशिरः ५७ स्पृशन्सशंकंसमयेशुचावपिस्थि
तःकराग्रैरसमग्रपातिभिः अघर्मघर्मोदकबिंदुमौक्तिकैरलंचकारास्यवधूरह
स्करः ५८ कलासमग्रेणगृहानमुंचतामनस्विनीरुत्कयितुंपटीयसा विलासि राम
नस्तस्यवितन्वतारतिंननर्मसाचिव्यमकारिनेंदुना ५९ विदग्धलीलोचितदं ५

ध्वंत्रिदशैर्दिष्टोनमः ४६ सदाच्छटाभिन्नघनेनविभ्रता नृसिंहसैंहीमतनुं तनुं त्वया स
मुग्धकांतास्तनसंगभंगुरैः सुरोविदारं प्रतिचस्कारेन रवैः ४७ विनोदमिच्छन्नथदर्पजन्म
नोरणेनकंडूः स्त्रिदशैः सममपुनः सरावणोनाम निकामभीषणं वभूव रक्षः क्षतरक्ष
णोदिवः ४८ प्रभुर्विभूषुर्भुवनत्रयस्यपः शिरोतिरागादृशमंत्रिकार्मुकः अतर्कयद्वि
घ्नमिवेष्टसाहसः प्रसादमेष्यासदृशोपिनाकिनः ४९ समुत्क्षिपन्यः पृथिवीभृतां व
रं वरप्रदानस्यचकार शूलिनः असह्यपाराद्रिसुतासंभ्रमस्वयंग्रहाश्लेषसुखेन
निःक्रयं ५० पुरीमवस्कंदलुनीहि नंदनं मुषाणरत्नानि हरामराङ्गनाः विगृह्यचक्रेण
सुचीक्रियावशीयइत्यमस्त्यास्य महर्निशं दिवः ५१ सलीलयातानि नभर्तुरभ्रमोर्न
चित्रमुच्चैःश्रवसः पदक्रमं अनुद्रुतः संयाति येनकेवलं वलस्य शत्रुः प्रशशंसशीघ्र
तां ५२ अशाक्तवन्सोढुमधीरलोचनः सहस्त्ररश्मेरिवयस्यदर्शनं प्रविश्यहेमाद्रि

माघ० मलैस्समापातवतुर्जलार्द्रपवनैर्न निर्ववौ ६६ अमानवंजातमजंकुलेमनोः प्रभाविनंभा
६ विनमंतमात्मनः मुमोचजानन्नपिजानकींनयः सदाभिमानैकधनाहिमानिनः ६७
स्मरत्यदोदाशरथिर्भवन्भवानमुंवनान्ताद्वनितापहारिणं पयोधिमाविद्धचलज्ज
लाविलंविलंघ्यलंकांनिकषाहनिष्यति ६८ अथोपपत्तिंछलनापरोपरामवाप्य
शैलूषइवैषभूमिकां तिरोहितात्माशिशुपालसंज्ञयाप्रतीयतेसंप्रतिसोप्यसःप
6 रैः ६९ सबालआसीद्वपुषाचतुर्भुजोमुखेनपूर्णेंदुनिभस्त्रिलोचनः युवाकराक्रां
तमहीभृदुच्चकैरसंशयंसंप्रतितेजसारविः ७० स्वयंविधातासुरदैत्यरक्षसामनु
ग्रहावग्रहयोर्यदृच्छया दशाननादीनभिराद्धदेवतावितीर्णवीर्यातिशयान्हसत्यसौ
७१ बलावलेपादधुनापिपूर्ववत्प्रबाध्यतेतेनजगज्जिगीषुणा सतीवयोषित्प्रकृतिः राम
सुनिश्चलापुमांसमभ्येतिभवांतरेष्वपि ७२ तदेनमुल्लंघितशासनंविधेर्विधेहिकी ६

तपत्रिकाविधित्सयानूनमनेनमानिना नजातुवैनायकमेकमुद्धृतंविषाणमन्यां
पिपुनः प्ररोहति ६० निशांतनारीपरिधानधूननस्फुटागसोप्यूरुषुलोलचक्षुषः
प्रियेणतस्यानपराधबाधिताः प्रकंपनेनानुचकंपिरेसुराः ६१ तिरस्कृतस्तस्य
जनाभिभाविनामुहुर्महिम्नामहसांमहीपतेः बभारबाष्पैर्द्विगुणीकृतंतनुस्तनूनपा
द्धूमवितानमाधिजैः ६२ नदीयमानंगघटाविघट्टितैः कटस्थलप्रोषितदा
नवारिभिः गृहीतदिक्कैरपुनर्निवर्त्तिभिश्चिराययाथार्थ्यमलंभिदिग्गजैः ६३ प
रस्यमर्माविधमुज्झतांनिजंद्विजिह्वतादोषमजिह्मगामिभिः तमिद्धमाराधयितुंसक
र्णकैःकुलैर्नभेजेफणिनांभुजंगता ६४ तपेनवर्षाःशरदाहिमागमोवसंतलक्ष्म्याशि
शिरःसमेत्यच प्रसूनक्लृप्तिंदधतःसदर्त्तवःपुरेस्यवास्तव्यकुटुंबितांययुः ६५ अ
भीक्ष्णमुष्णैरपितस्यसोष्मणःसुरेंद्रवंदीश्वसितानिलैर्यथा सचंदनोंभःकणको

माघ
७

अध्यासामासुरुत्तुंगहेमपीठानियान्यमी तैरूहे केशरिक्रांतत्रिकूटशिखरोपमा ५ गुरु
द्वयायगुरुणोरुभयोरथकार्ययोः हरिर्विप्रतिषेधंतमाचचक्षेविचक्षणः ६ द्योतितां
तः सभ्यैःकुंदकुड्मलाग्रदतःस्मितैः स्नापितेवाभवत्तस्यशुद्धवर्णासरस्वती ७ भवादृ
रामवसरप्रदानायवचांसिनः पूर्वरंगः प्रसंगायनाटकीयस्यवस्तुनः ८ करदीकृतभू
पालोभ्रातृभिर्जित्वरैर्दिशां विनाप्यस्मदलंभूष्णुरिज्यायैतपसः सुतः ९ उत्तिष्ठमा
7 नस्तुपरोनोपेक्ष्यःपथ्यमिछता समौहिशिष्टैराम्नातौवर्त्स्यंतावामयःसच १० नदू
येसात्वतीसूनुर्यन्मह्यमपराध्यति यत्तुदंदह्यतेलोकमतोदुःखाकरोतिमां ११ मम
तावन्मतमिदंःश्रूयतामंगवामपि ज्ञातसारोपि खल्वेकःसंदिग्धेकार्यवस्तुनि १२
यावदर्थपदांवाचमेवमादायमाधवः विरराममहीयांसःप्रकृत्यामितभाषिणः १३ राम
ततःसपत्नापनयस्मरणानुशयस्फुरा ओष्ठेनरामोरामोष्ठबिंबचुंबनचुंचुना १४ ७

नाशनिकेतनातिथीं शुभेतराचारविपाक्कमापदं विपादनीया हिंसतांमसाधवः ७३।
हृदयमरिवधोदयादुवामद्रढिमदधानुपुनः पुरंदरस्य घनपुलकपुलोमजाकुचाग्र।
द्रुतपरिरंभनिपीडनक्षमत्वं ७४ ओमित्युक्तवतोथ शार्ङ्गिण इति व्याहृत्य वाचं नभस्तस्मि
यं न्नुत्पतिते पुरः सुरमुनाविंदोः श्रीविभ्रति शत्रूणामनिशं विनाशपिशुनः कर्त्तुर्मिति
संपति व्योम्नीव भ्रुकुटीछलेन वदने केतुश्चकारास्पदं ७५ इति श्रीशिशुपालवधे
महाकाव्ये श्रंके माघस्य कवेः कृतौ नारदाभिगमनं नाम प्रथमस्सर्गः १ यियक्ष
माणेनाहूतः पार्थेनाथ मुरंद्विषन् अभिचैद्यं प्रतिष्ठासुरासीत्कार्यद्वयाकुलः १
गुरुकाव्यानुगां विभ्रच्चांद्रीमभिनभः श्रियं सार्द्धमुद्धवसीरिभ्यामथासावासदत्सदः २
जाज्वल्यमाना जगतः शांतये समुपेयुषी व्यद्योतिष्ट सभावेद्यामसौ नरशिखित्रयी
३ रत्नस्तंभेषु संक्रांतप्रतिमास्ते चकाशिरे एकाकिनोपि परितः पौरुषेयवृता इव ४

१ सहायाः साधनोपायाः विभागो देशकालयोः विपत्तेश्च प्रतीकारः सिद्धिः पंचांगमिष्यते १ प्रभावोत्साहमंत्रजाः शक्तयः २

भवंतु मे २४ विरोधिवचसो मूकान्वागीशानपि कुर्वते जडानप्यनुलोमार्थान्प्रवाचः
कृतिनां गिरः २५ षड्गुणाः शक्तयस्तिस्रः सिद्धयश्चोदयास्त्रयः ग्रंथानधीत्य व्याकर्तु
मिति दुर्मेधसोप्यलं २६ सर्वकार्यशरीरेषु मुक्त्वांगस्कंधपंचकं सौगतानामिवात्मान्यो
नास्ति मंत्रो महीभृतां २७ अनिर्लोलितकार्यस्य वाग्जालं वाग्मिनो वृथा, निमित्ताद
पराद्धेषोर्धानुष्कस्येव वल्गितं २८ मंत्रो योध इवाधीरः सर्वांगैः संवृतैरपि चिरं न
सहते स्थातुं परेभ्यो भेदशंकया २९ आत्मोदयः परज्यानिर्द्वयं नीतिरितीयती तदूरी
कृत्य कृतिभिर्वाचस्पत्यं प्रतायते ३० तृप्तियोगः परेणापि न महिम्ना महीयसां पूर्ण
श्चंद्रोदयाकांक्षी दृष्टांतोत्र महार्णवः ३१ संपदा सुस्थिरंमन्यो भवति स्वल्पयापि यः
कृतकृत्यो विधिर्मन्ये न वर्द्धयति तस्य तां ३२ समूलघातमघ्नंतः परान्नोद्यंति मानि
नः प्रध्वंसितांधतमसस्तत्रोदाहरणं रविः ३३ विपक्षमखिलीकृत्य प्रतिष्ठा खलु

रूपवेदनाविज्ञानसंज्ञानसंस्काराः॥ तत्र विषयसहितो रूपस्कंधः विज्ञानप्रवाहो वेदनास्कंधः अ. लविज्ञानस्कंधः वासनाप्रपंचः संस्कारस्कंधः एवं पंचस्कंधाः॥

संधिविग्रहयानासनद्वैधीभावसमाश्रयाः॥ साध्योत्साहसिद्धिः साध्यमंत्रसिद्धिः। साध्या प्रभुसिद्धिः ज्ञपस्या नवृद्धिः॥२ निकारमावेव

त्रिवसितामर्थीविदस्तत्स्यगुणप्रातिसंहृतां आपयन्पवनव्याधेगिरिमुन्नरपक्षतां १५ घू
र्णयन्मदिरास्वादमदपाटलितद्युतीः रेवतीवदनोच्छिष्टपरिपूतपुटे दृशौ १६ आश्लेष
लोलुपवधूस्तनकार्कश्यसाक्षिणीं म्लापयन्नभिमानोष्मवैनमालां मुखानिलैः १७
दधत्संध्यारुणव्योमस्फुरत्तारानुकारिणीः द्विषद्वेषोपरक्तांगसंगिनीः स्वेदविप्रुषः १८
प्रोल्लसत्कुंडलप्रोतपद्मरागदलत्विषा कृष्णोत्तरासंगरुचं विदधच्चौतपल्लवीं १९
कक्कापीकन्यावक्त्रांतर्वासलब्धाधिवासया मुखामोदं मदिरया कृतानुव्याधमुद्वमन्
२० जगाद वदनच्छद्मपद्मपर्यंतपातिनः नयन्मधुलिहः श्वैत्यमुदग्रदशनांशुभिः २१
ग्रंतकुलकं यद्वासुदेवेनादीनमनादीनवमीरितं वचसस्तस्य सपदि क्रिया केवलमु
त्तरं २२ नैतल्लघ्वपि भूयस्या वचो वाचामतिशय्यते इंधनौघधगप्यग्निस्त्विषा नात्येति
पूषणं २३ संक्षिप्तस्याप्यतोऽस्यैव वाक्यस्यार्थगरीयसः सुविस्तरतरा वाचो भाष्यभूता

माघ ंसः क्षमावाँल्लजेतैव योधिक्षिप्तः पराक्रमः परिभवे वैजात्यं सुरतोर्थ्येव ४४ माजीवन्यः परा
९ वज्ञादुःखदग्धोपिजीवति तस्याजननिरेवास्तु जननीक्लेशकारिणः ४५ पादाहतं यदुत्था
यमूर्द्धानमधिरोहति स्वस्थादेवावमानेपिदेहिनस्तद्वरंरजः ४६ असंपादयतः कं
चिदर्थंजातिक्रियागुणैः यदृच्छाशब्दवत्पुंसः संज्ञायैजन्मकेवलं ४७ तुंगत्वमितरा
नाद्रौनेदंसिंधावगाधता अलंघनीयताहेतुरुभयंतन्मनस्विनि ४८ तुल्येपराधेस्व
9 र्भानुर्भानुमंतंचिरेणयत् हिमांशुमाशुग्रसतेतन्म्रदिम्नःस्फुटंफलं ४९ स्वयंप्रणम
तेल्पेपिपरवायावुपेयुषि निदर्शनमसाराणांलघुर्बहुतृणंनरः ५० तेजस्विमध्ये
तेजस्वीदवीयानपिगण्यते पंचमःपंचतपसस्तपनोजातवेदसां ५१ अकृत्वाहेलया
पादमुच्चैर्मूर्द्धसुविद्विषां कथंकारमनालंबाकीर्त्तिर्द्यामधिरोहति ५२ अंकाधिरो राम
पितमृगश्चंद्रमामृगलांछनः केशरीनिष्ठुराक्षिप्तमृगयूथोमृगाधिपः ५३ चतुर ९

मा २

दुर्लभा अनीत्वा पंकतां धूलिमुदकं नावतिष्ठते ३४ ध्रियते यावदेकोपि रिपुस्तावत्कुतः
सुखं पुरः क्लिश्नाति सोमं हि सैंहिकेयोसुरद्विषां ३५ सखा गरीयान् शत्रुश्च कृत्रिमस्तौ
हि कार्यतः स्यातां मित्रौ मित्रे च सहजप्राकृतावपि ३६ उपकर्त्रारिणा संधिर्न मित्रे
णापकारिणा उपकारापकारौ हि लक्ष्यं लक्षणमेतयोः ३७ त्वया विप्रकृतश्चैद्यो रुक्मि
णीं हरता हरे बद्धमूलस्य मूलं हि महद्वैरतरोः स्त्रियः ३८ त्वयि भौमं गते जेतुमरौत्सीत्
स पुरीमिमां प्रोषितार्यमणं मेरोरंधकारस्तटीमिव ३९ आलप्यालमिदं बभ्रोर्यत्
स दारानपाहरत् कथापि खलु पापानामलमश्रेयसे यतः ४० विराद्ध एवं भवता
विराद्धा बहुधा च नः निर्वर्त्यतेरिः क्रियया स श्रुतश्रवसः सुतः ४१ विधाय वैरं साम
र्षे नरोरौ य उदासते प्रक्षिप्योदर्चिषं कक्षे शेरते तेभिमारुतं ४२ मनागनभ्यावृत्त्या
वा कामं क्षाम्यतु यः क्षमी क्रियासमभिहारेण विराध्यंतं सहेत कः ४३ अन्यदा भूषणं

वीवधो

धान्यादिप्राप्तिः आसारः स्यात्प्रसरणं वेगवृष्टौ सुहृद्बले प्रसारस्तृणकाष्ठादिः निरुद्धानि वारिताः १

माघ नीभृन्नभूरुहः ६३ निरुद्धवीवधासारप्रसारा गा इव व्रजं उपरुंधंतु दाशार्हाः पुरीं मा

१० हिष्मतीं द्विषः ६४ यजतां पांडवः स्वर्गमवत्विंद्रस्तपत्विनः वयं हनाम द्विषतः सर्वः

स्वार्थं समीहते ६५ प्राप्यतां विद्युतां संपत्संपर्कादर्करोचिषां शस्त्रैर्द्विषच्छिरः छेद

प्रोच्छलच्छोणितोक्षितैः ६६ इति संरंभिणो वाणीर्बलस्यालेख्यदेवताः सभाभित्ति

प्रतिध्वानैर्भयादन्ववदन्निव ६७ निशम्य ताः शेषगवीरभिधातुमधोक्षजः शिष्या

य बृहतां पत्युः प्रस्तावमादिशद्दृशा ६८ भारतीमाहितभरामथानुद्धतमुद्धवः तथ्यामु

तथ्यानुजवज्जगादाग्रे गदाग्रजं ६९ संप्रत्यसांप्रतं वक्तुमुक्ते मुशलपाणिना निर्धा

रितेर्थे लेखेन खलूक्त्वा खलु वाचिकं ७० तथापि यन्मय्यपि ते गुरुरित्यस्ति गौरवं त

त्प्रयोजककर्तृत्वमुपैति मम जल्पतः ७१ वर्णैः कतिपयैरेव ग्रथितस्य स्वरैरिव अ राम

नंता वाङ्मयस्याहो गेयस्येव विचित्रता ७२ बह्वपि स्वेच्छया कामं प्रकीर्णमभिधीयते ९०

र्थोपायसाध्यो हि रिपौ शंसत्वं मे पाक्षिया स्वेच्छया मां मज्वरं प्राज्ञः कौंभसापरिषिंचति ५४ सा
मवादाः सकोपस्यजनस्य प्रत्सुजदीपकाः मतमस्येवसहसा सर्पिषस्तोयादिंदवः ५५ गुणा
नार्मयथाजन्मादर्थं विज्ञापयंतिये अमात्यवंजनाराज्ञां दूष्यास्ते शत्रुसंज्ञिताः ५६
स्वशक्त्युपचये केचित्परस्य व्यसनेपरे यानमेके उदासीनंत्वामुत्यापयातिकवं ५७।
लिलंघयिषतो लोकानलंघ्यान लघीयसः याद्वांभोनिधीन् रुद्रे वेलेवं भवतः क्षमा
५८ विजयस्त्वाधिसेनायाः साक्षिमात्रेपदिश्यतां फलभाजे समीक्ष्योक्ते बुद्धेर्भोग इवा
त्मनि ५९ हतेहि डंव रिपुणा राज्ञि द्वैमातुरेयुधि चिरस्य मित्रव्यसनी सुदमो दमघोष
जः ६० नीतिरापदियद्गम्यः परस्तन्मानिनो ह्रियै विधुर्विधुंतुदस्येव पूर्णस्तस्योत्सवा
यमः ६१ अन्यदुच्छृंखलं सत्वमन्यच्छास्त्रनियंत्रितं सामानाधिकरण्यं हि तेजस्तिमि
रयोः कुतः ६२ इंद्रप्रस्थगमस्तावत्कारि मासंतु चेद्दयः अस्माकं ददंतिसानिध्यवाम

माघ यामुत्तुंगः प्रभुशक्तिं प्रथीयसीं प्रज्ञाबलबृहन्मूलः फलत्युत्साहपादपः ८३ बुद्धि
१२ शस्त्रः प्रकृत्यंगो घनसंवृतिकंचुकः चारेक्षणो दूतमुखः पुरुषः कोऽपि पार्थिवः ८४ ते
जः क्षमा वा नैकांतं कालज्ञस्य महीपतेः नैकमोजः प्रसादो वा रसभावविदः कवेः ८५
कृतापकारोऽपि परैरनाविःकृतविक्रियः असाध्यः कुरुते कोपं प्राप्ते काले गदो यथा
८६ मृदुव्यवहितं तेजो भोक्तुमर्थान्प्रकल्पते प्रदीपः स्नेहमादत्ते दशयाभ्यंतरस्थया
22 ८७ अनल्पत्वात्प्रधानत्वाद्वंशस्येवेतरे स्वराः विजिगीषोर्नृपतयः प्रयांति परिचा
रतां ८८ स्थायिनोऽर्थे प्रवर्त्तंते भावाः संचारिणो यथा रसस्यैकस्य भूयांसस्तथा
नेतुर्महीभृतः ८९ अप्यनारभमाणस्य विभोरुत्पादिताः परैः प्रयांति गुणतामर्थाः
शब्दा इव विहायसः ९० यातव्यपार्ष्णिग्राहादिमालायामधिकद्युतिः एकार्थतंतु राम
प्रोतायां नायको नायकायते ९१ नालंबते दैष्टिकतां न निषीदति पौरुषे शब्दार्थौ १२

धात्वार्यमापि त्रवसराः अंशभारं इः विवपतास्मृवार्यमन्यस्त्वृषाविष्णुरिति अथचरमान्तः प्रारिर्मित्रमरिमित्रंमित्रामित्रमतः परंतथा हरिः मित्रा
मित्रेचविजिगीषुःपरःस्मृतः इतिपुरोभावितः पृष्ठभाविनस्तुपार्ष्णिग्राहः स्मृतः पश्चादाक्रंदस्तदंतेरं आसारश्चानयोर्द्वयोः विजिगीषोस्तु पृष्ठतः २

मत्तु जितार्थसंबंधः प्रबंधो दुरुदाहरः ७३ महीयसीमपि घनामनल्पगुणकाल्पितां प्र
सारयंति निपुणाः श्रीमं वाचं पटीमिव ७४ विशेषाविदुषः शास्त्रं यत्तद्वोद्ग्राह्यते पुरः ,,
हेतुः परिचयस्थैर्ये वक्तुर्गुणनिकैव सा ७५ अत्योत्साहार्वजः स्वामीयतते तां धातुमा
त्मनि नौहि मूलमुदेष्यत्या जिगीषोरात्मसंपदः ७६ सोपधानां धियं धीराः स्थेयसीं ख
ट्वयंति ये तत्रां निशां निषण्णास्ते जानते जातु न भ्रमं ७७ स्पृशंति शरवत्तीक्ष्णाः स्तोक
मंतर्विशंति च बहुस्पृशोपि स्थूलेन स्थीयते बहिरश्मवत् ७८ आरभंते ल्पमेवाज्ञाः
कामं व्यग्रा भवंति च महारंभाः कृतधियास्तिष्ठंति च निराकुलाः ७९ उपायमास्थित
स्यापि नश्यंत्यर्थाः प्रमाद्यतः हंति नोपशयस्थोपि शयालुर्मृगयुर्मृगान् ८० उदेतुमत्य
जन्नीहां राजसु द्वादशस्वपि जिगीषुरेको दिनकृदादित्येष्विव कल्पते ८१ तंत्राव
पविदा योगैर्मंडलान्यधितिष्ठता सुनिग्रहा नरेंद्रेण फणींद्रा इव शत्रवः ८२ करप्रचे।

धार्मिकं धर्मशास्त्रेषु नीतिशास्त्रेषु पंडितान् क्लीबान्क्लीबप्रयुंजीत नीचान्नीचेषु कर्मसु तथा राम प्रयोक्तव्यं मा
पुर्व्वगुणानस्तु च दानं लुब्धेषु मेतत्वं शंकितेष्वेति निश्चयः २

मघा त्वामित्थमुत्थाप्य राजकं हंतजातमजातारैः प्रथमेनत्वयारिणा १०२ संभाव्यत्वामनु
१२ त्तिभरक्षमस्कंधं सुबांधवः सहायमध्वरधुरंधर्मराजो विवक्षते १०३ महात्मानोऽनु
गृह्णंति भजमानान्वैरीनपि सपत्नीः प्रापयंत्यब्धिं सिंधवो नगनिम्नगाः १०४ चिरा
द्रपि बलात्कारो बालीनः सिद्धये रिषु छंदानुवर्तिदुःसाध्याः सुहृदो विमनीकृताः ।
१०५ मन्यसे रिवधः श्रेयान्प्रीतये नाकिनामपि पुरोडाशभुजामिष्टमिष्टं कर्तुमलं
22 तरां १०६ अमृतं नाम यत्संतो मंत्रजिह्वेषु जुह्वति शोभैव मंदरक्षुब्धक्षुभिताम्भो
धिवर्णना १०७ प्रतीक्ष्यं तत्प्रतीक्षायै पैतृष्वस्रेय प्रतिश्रुतं सहिष्ये शतमागांसि सू
नोस्त इति यत्त्वया १०८ तीक्ष्णा नारुंतुदा बुद्धिः कर्म शांतं प्रतापवत् नोपतापि म
नः सोष्मं वागेका वाग्मिनः सतः १०९ स्वपंकृतप्रसादस्य तस्याल्पो भानुमानिव स राम १२
मयावधिमप्राप्य नीतामालंभवानपि ११० कृत्वाकृत्यविदस्तीर्थेष्वंतः प्रणिधयः ।

योनीजन्मावतारेचामित्रा ग्रहद्रशस्वापि ॥
उएपक्षेत्रे तस्यास्यात्मात्रे तीर्थे दर्शने प्यापि ।

सत्कारैरविवद्धयं विद्यान्नैपेक्षते ९२ वैद्यं एवमुपयुंजीत शत्रूपेक्षो रसायनं ; भवेन्न्यै
स्यैव मेगानेस्या स्मूनि वलवांतिच ९३ स्यानेश सुव नांश त्र्यावायामे वहिरंगीनां ।
अपथ्यावलम्बां रंभो निदानं क्षयसंपदः ९४ नदीशीतांबुचेष्टीनां भवांस्तमैवमेस्तमः
निरुं स्पर्शीनैकपदेयं उदान्नः स्वरान्निव ९५ मावेदियदंसावैको जेतव्यमेदिरा डिंति
राजयक्ष्मेव रोगाणं समूहः समहीभुजां ९६ संपादितफलस्तेन सपक्षः परभेदनः
कार्मुकेनेव गुणिना वाणः संधानमीप्सति ९७ येचान्येकालयमनशाल्वस्त्र कलिंदु ।
मादयः नमः स्वभावास्तेष्येन प्रदो वमनुपाययेतः ९८ उपजापः कृतस्तेन तानकोप
वतस्त्वपि आभुदीपायितांल्योपिसाग्नीनेधांनिवानिलः ९९ बृहत्सहायः कार्यान्तं क्षो
दीयानपिगच्छति संभूयांभोधिमभ्येति महानद्यानगापगा १०० तस्य मित्राण्यमित्रा
स्ते येच येचौभयेनृपाः अभियुक्तं त्वयैनं तेगंतारस्त्वामितोपरे १०१ मखावि ध्नायसक

माघ पालवधे महाकाव्ये नयवर्णनं नामद्वितीयस्सर्गः २ कौवेरदिग्भागमपास्यमा
१३ र्गमागस्त्यमुष्णांशुरिवावतीर्णः अपेतयुद्धाभिनिवेशसौम्यो हरिर्हरिप्रस्थमथप्र
तस्थे १ जगत्पवित्रैरपितंनपादैःस्प्रष्टुंजगत्पूज्यमयुज्यतार्कः यतोवृहत्पार्वण।
चंद्रचारुतस्यातपत्रंविभरांवभूवे २ मृणालसूत्रामलमंतरेणस्थितश्चलच्चा
मरयोर्द्वयंसः भेजेभितःपातुकसिद्धसिंधोरभूतपूर्वांरुचिमंवुराशेः ३ चित्रा
13 भिरस्योपरिमौलिभाजांभाभिर्मणीनामनणीयसीभिः अनेकधातुच्छुरिताश्मर
श्मेर्गोवर्द्धनस्याकृतिरन्वकारि ४ तस्योल्लसत्कांचनकुंडलाग्रप्रत्युप्तगारुत्मत
रत्नभासा अवापवाल्योचितनीलकंठपिच्छावचूडाकलनामिवोरः ५ तमंगदे
मंदरकूटकोटिव्याघट्टनोत्तेजनयामणीनां वहूपसादीप्तिवितानकेनचकासया राम
मासतुरुल्लसंती ६ निसर्गरक्तैर्वलयावनद्धताम्राश्मरश्मिच्छुरितैर्नखाग्रैः व्य १३

पदं विदांकुर्वन्नुमहतस्तलं विद्विषदंभसः १११ अनुत्सूत्रपदन्यासासद्वृत्तिः सन्निबं
धना शब्दविद्येवनोभातिराजनीतिरपस्पशा ११२ अज्ञातदोषैर्दोषज्ञैरुद्दूष्योभ
यवेतनैः भेद्याः शत्रोरभिव्यक्तशासनैःसामवायिकाः ११३ उपेयिवांसिकर्तारः पु
रीमाजातशात्रवीं राजन्यकान्युपायज्ञैरेकार्थानिचरैस्तव ११४ सविशेषोसुते
पांडोर्भक्तिंभवातिनन्वति वैरायितारस्तरलाःस्वयंमत्सरिणःपरे ११५ यदृहोत्म
विदोविपक्षमध्येसहसमत्राद्भिमुजोपिभूभुजःस्युः वलिपुष्टकुलादिवान्यपुष्टैःपृ
थगस्मादचिरेणभाविनोते ११६ सहजचापलदोषसमुद्धतश्चलितदुर्बलपक्षप
भत्र रिग्रहः तवदुरासदवीर्यविभावसौशलभतांलभतामसुहृद्गणः ११७ इतिविशाक
लिताप्रश्रिमोद्धवीवाचमेनामनुगतनयमार्गामर्गलांदुर्जयस्य जानितमुदमुदस्था
दुच्चकैरुच्छ्रितोरःस्थलानिपतानिवक्षःश्रीभुतांप्रभ्रुवान्तः ११८ इतिश्रीशिशु

माघ परिवव्रुरेनं १४ आकर्षिते वोर्द्रमति क्रशीयान्स्तुन्नतत्वात्कुचमंडलेन ननाम मध्योऽपि
१४ गुरुत्वभाजा नितांतमाक्रांत इवांगनानां १५ यां यां प्रियः प्रैक्षत कातराक्षी सा सा ह्रिया न
म्रमुखी बभूव निःशंकमन्याः सममाहितेर्ष्यास्तत्रांतरे जघ्नुरमुं कटाक्षैः १६ तस्यां
तसीसूनसमानभासो भ्राम्यन्मयूखावलिमंडलेन चक्रेण रेजे यमुनाजलौघः स्फुर
न्महावर्त इवैकबाहुः १७ विरोधिनां विग्रहभेददक्षा मूर्त्तेव शक्तिः क्वचिदस्खलंती
२४ नित्यं हरेः संनिहिता निकामं कौमोदकी मोदयति स्म चेतः १८ न केवलं यः स्वतया
मुरारेरनन्यसाधारणतां दधानः अत्यर्थमुद्वेजयिता परेषां नाम्नापि तस्यैव सुनंदकोऽ खड्गः
भूत् १८ न नीतमन्येन नतिं कदाचित्कर्णांतिकप्राप्तगुणाक्रियासु विधेयमस्याभि
वदंति कस्य शार्ङ्गं धनुर्मित्रमिवाद्वितीयः २० प्रवृद्धमंद्राम्बुदधीरनादः क्षीरार्णवाभ्य राम
र्णचरैकहंसः मंदानिलापूरकृतं दधानो निध्वानमम्फूयत पांचजन्यः २१ रराज १४

योत्तं तां द्यां पिसुरारिवक्षो विक्षोभजातस्य कृतापि नैरिवाँसौ ७ उभौ यदि व्योम्नि पृथक्प्रवा
हावाकाशगंगापयसः पतेतां तेनोपमीयेत तमालनीलमामुक्तमुक्तालतमस्य वक्षः ८
तेनोम्भसां सारमयः पयोधेर्दध्रे मणीर्दीधितिदीपिताशः अंतर्वसन्बिंबगतस्तदंगे सा
क्षादिवालक्ष्यत यत्र लोकः ९ मुक्तामयं सारसनावलंबि भातिस्म दामाप्रपदीनमस्य
अंगुष्ठनिष्ठ्यूतमिवोर्द्ध्वमुच्चैस्त्रिस्रोतसः संततधारमंभः १० सइंद्रनीलस्थलनीलमू
र्त्तीरराजत्कर्चूरपिशंगवासाः विसृत्वरैरंबुरुहांरजोभिर्यमस्वसुश्चित्रइवोदभारः
११ प्रसाधितस्यास्य मधुद्विषोभूदन्यैव लक्ष्मीरितियुक्तमेतत् वपुष्यशेषेखिललोक
कांता सानन्यकांता ह्युरसीतरातु १२ कपाटविस्तीर्णमनोरमोरःस्थलस्थितश्रीललन
स्य तस्य आनंदिताशेषजनाबभूव सर्वांगसंगिन्यपरैव लक्ष्मीः १३ दैत्याधिपमाण
मुपांचरवानामुपेयुषां भूषणतांक्षतेन प्रकाशकार्कश्यगुणोदधानाः स्तनौ तरुण्यः

माघ निरुध्यमाना यदुभिः कथंचिन्मुहुर्यदुच्चिक्षिपुरग्रपादान् ध्रुवं गुरून्मार्गरुधः करीन्द्रा
१५ न्नुल्लंघ्य गंतुं तुरगास्तदीषुः २८ अवेक्षितानायतवल्गमग्रे तुरंगिभिर्यत्ननिरुद्धवा
हैः प्रक्रीडितान्रेणुभिरेत्य तूर्णं निन्युर्जनन्यः पृथुकान्पथिभ्यः ३० दिदृक्षमाणाः
न४ प्रतिरथ्यमीयुर्मुरारिमारादनघं जनौघाः अनेकशः संस्तुतमप्यनल्पा नवं नवं प्रीति
रहो करोति ३१ उपेयुषो वर्त्म निरंतराभिरसौ निरुच्छ्वासमनीकिनीभिः रथ्यस्य तस्यां
पुरि दत्तचक्षुर्विधानवेदामास शनैर्नयाते ३२ मध्येसमुद्रं ककुभः पिशंगीर्या कुर्व
ती कांचनवप्रभासा तुरंगकांतामुखहव्यवाहज्वालेव भित्वा जलमुल्ललास ३३ कृ
तास्पदा भूमिभृतां सहस्रैरुदन्वदंभः परिवीतमूर्त्तिः अनिर्विदा या विदधे विधातुः
पृथ्वी पृथिव्याः प्रतियातनेव ३४ त्वष्टुः सदाभ्यासगृहीतशिल्पविज्ञानसंपत्प्रसर राम १५
स्य सीमा अदृश्यतादर्शतलामलेषु छायेव या स्वर्जलधेर्जलेषु ३५ रथांगभ

25

संपादकामिष्टसिद्धेः सर्वासु दिक्ष्वप्रतिघातमार्गं महारथः पुष्परथं रथांगी क्षिप्रं क्षपा
नाथ इवाधिरूढः २२ ध्वजाग्रधामा ददृशेथ शौरेः संक्रांतमूर्तिर्मणिमेदिनीषु फ
णावतस्त्रासयितुं रसायास्तलानि विक्षन्निव पन्नगारिः २३ पिपासतस्तस्य महीध्र
रंध्रभिदा पटीयान् पटहप्रणादः जलांतराणीव महार्णवौघः शब्दांतराण्यंतरयां
चकार २४ यतः स भर्ता जगतां जगाम धर्त्री धरित्र्याः फणिनां ततोधः महाभरा
भुग्नशिराः सहस्रसाहायकव्यग्रभुजं प्रसस्रे २५ अथोच्चकैस्तोरणसंगभंगभया
वनम्रीकृतकेतनानि क्रियाफलानीव सुनीतिभाजं सैन्यानि सोमान्वयमन्वयु
स्तं २६ श्यामारुणैर्वारणदानतोयैरालोडिताः कांचनभूपरागाः आनेमिमग्नैः शि
तिकंठपिच्छक्षोदद्युतश्चक्रिरे रथौघैः २७ न लंघयामास महाजनानां शिरांसि
नैवोद्धतिमाजगाम अचेष्टतोष्टापदभूमिरेणुः पादाहतो यत्सदृशं गरिम्णः २८।

माघ
१६

षारांशुमरीचिजालैर्विनिन्हुताः स्फाटिकसौधपंक्तीः आरुह्य नार्यः क्षणदासु यस्यां
नभोगता देव्य इव व्यराजन् ४३ कांतेंदुकांतोपलकुट्टिमेषु प्रतिक्षपं हर्म्यतलेषु य
त्र उच्चैरधःपातिपयोमुचोपि समूहमूहुः पयसां प्रणाल्यः ४४ रत्नौक्षिपापत्रांनि
शाम्य दीपान् जालागताभ्योधिगृहं गृहिण्यः तिम्युर्विडालेक्षणभीषणाभ्यो वैदूर्य
कुड्येषु शशीद्युतिभ्यः ४५ यस्यामतिश्लक्ष्णतया गृहेषु विधातुमालेख्यमशक्नुवं
तः चक्रुर्युवानः प्रतिबिंबितांगाः सजीवचित्रा इव रत्नभित्तीः ४६ निपातयंतीतर
ले विलोचने सजीवचित्रासु निवासभित्तिषु नवावधूर्यत्र जनाभिशंकया नगाढ
मालिंगति जीवितेश्वरं ४७ सावर्ण्यभाजां प्रतिमागतानां लक्ष्यैः स्मरापांडुतयां
गतानां यस्यां कपोलैः कलधौतधामस्तंभेषु भेजे मणिदर्पणश्रीः ४८ मुक्ता
गनीलोपलनिर्मितानां लिखेषु भासां गृहदेहलीनां यस्यामलिंदेषु न चक्रुरेव

26

राम
१६

त्रैभिनवं वरायं यस्याः पितैव प्रतिपादितायाः प्रेमार्णोपकंठे मुकुरैकभाजो रत्नावली
रंबुधिरीव बबंध ३६ यस्याश्चलद्वारिधिवारिवीचीच्छटोच्छलच्चंद्ररखकुलाकुलेन
वप्रेणापर्यंतचरोडुचक्रैः सुमेरुवप्रोऽन्वहमन्वकारि ३७ वाणिक्पथे प्रगकतानीय
त्रभ्रमागतैरंबुभिरंबुराशैः लोलैरलोलद्युतिभाजि तस्मिन् रत्नानि रत्नाकरतामं
वाप ३८ अभ्युतः कोमलरत्नराशीन्पयोनिधिः फेनापिनद्धभासः यत्रांतपेद
नुर्मिबोधितल्पं विस्तारयामास तरंगहस्तैः ३९ यत्नालमुत्तुंगतया विजेतुं दूरा
दुरस्थीपतं सागरस्य महोर्मिभिर्व्याहृतवान्द्विनार्थैः क्रीडार्द्दिवोभ्यासगतैर्विलिल्ये ४०
कुतूहलेनैव जवादुपेत्य प्राकारभित्त्यासहसा निविद्धः रसान्तरोदीर्द्रशमंबुवर्ष
व्याजेन यस्या बहिरंबुवाहः ४१ यदंगनारूपसरूपतायाः कंचिद्गुणं भेदकमिछ
तीभिः आराधितोऽद्धामनुरंकशोभिम्रक्केप्रजाः स्वाः सनिमेषचिह्नाः ४२ सुरांगु

माघ सितंमाँपस्फुटमंगनानां ५५ छन्नेष्वपिस्पष्टतरेषुयत्रस्वच्छानिनारीकुचमंडलेषु
१७ आकाशसाम्यंदधुरंबराणिननामतःकेवलमर्थतोपि ५६ यस्यामजिह्मामहतो
मपंकाःसीमानमत्यायतयोत्यजंतः जनैरजातस्खलनैर्नजातुद्वयेप्यमुच्यंतवि
नीतमार्गाः ५७ परस्परस्पर्द्धिपरार्ध्यरूपाःपौरस्त्रियोयत्रविधापवेधाः श्रीनि
र्मितप्राप्तगुणक्षतैकवर्णोपमावाच्यमलंममार्ज ५८ सुखंयदंतस्करणेनवृक्षाः
27 फलंतिकल्पोपपदास्तदेव अध्यूषुषस्तामभवज्जनस्ययाःसंपदस्तासमनसो
र्थ्यभूमिः ५९ कलादधानःसकलाःस्वभाभिरुद्भासयन्सौधसिताभिराशाः यां
रेवतीजानिरियेषहातुंनरोहिणीयोनचशेहिणीशः ६० बाणाहवव्याहतशंभुशक्तेः
रासत्तिमासाद्यजनार्दनस्य शरीरिणाजैत्रशरेणयत्रनिःशंकमूषेमकरध्वजेन राम
न ६१ निषेव्यमाणेनाशिवैर्मरुद्भिरध्यास्यमानाहरिणाचिराय उद्रश्मिरत्नांकुर १७

मुग्धांगनागोमयगोमुखानि ४८ गोपानसीभुक्षणमौस्थितानामालंविभिर्यत्र द्रु
किणांकलापैः हरिन्मणिश्यामतृणाभिरामैर्गृहाणि नीध्रैरिव यत्र रेजुः ४९ वृहत्तु
लैरप्यतुलैर्वितानमालावनद्धैरपि चावितानैः रेजे विचित्रैरपि या सचित्रैर्गृहैर्विशा
लैरपि भूरिशालैः ५० चित्रेंसपाकृत्रिमपक्षिपंक्तेः कपोतपालीषु निकेतनानां मा
र्जाररमप्यायतनिश्चलांगं यस्यां जनः कृत्रिममेवमेने ५१ क्षितिप्रतिष्ठोपि मुखारवि
दैर्वधूजनश्चंद्रमधश्चकार अतीतनक्षत्रपथानि यत्र प्रासादशृंगाणि वृथाध्यरो
हत् ५२ रम्याइतिप्राप्तवतीः पताकारागं विविक्ता इति वर्द्धयंतीः यस्यामसेवंत नम
ल २ द्वलीकाः समं वधूभिर्वलभीर्युवानः ५३ सुगंधितामप्रतियत्नपूर्वां बिभ्रंति यत्र
प्रमदाय पुंसां मधूनि वक्त्राणि च कामिनीनामामोदकर्मव्यतिहारमीयुः ५४ र
तांतरे यत्र गृहांतरेषु वितर्द्दिनिर्यूहविटंकनीडः रुतानि शृण्वन् वयसां गणोंतेवा

माघ स्याः प्रायेणनिष्क्रामतिचक्रपाणौनेष्टंपुरोद्वारवतीत्वमासीत् ६९ पारेजलंनी
१८ रनिधेरपश्यन्मुरारिरानीलपलाशराशीः वनावलीरुत्कलिकासहस्रप्रतिक्षणो
त्कूलितशैवलाभाः ७० लक्ष्मीभृतोंभोधितटाधिवासान्द्रुमानसौनीरदनील
भासः लतावधूसंप्रयुजोधिवेलंबहूकृतान्स्वानिवपश्यतिस्म ७१ आश्लिष्ट
भूमिंरसितारमुच्चैर्लोलद्भुजाकारबृहत्तरंगं फेनायमानंपतिमापगानामसावप
78 स्मारिणमाशशंके ७२ पीत्वाजलानांनिधिनातिगार्ध्याद्वृद्धिंगतेप्यात्मनिनैवमां
तीः क्षिप्ताइवेंदोःसरुचोधिनीरंमुक्तावलीराकलयांचकार ७३ साटोपमुर्वीम
निशंनदंतोयैःप्लावयिष्यंतिसमंततोमी तान्येकदेशान्निभृतंपयोधेःसोंभांसिमे राम
घान्पिबतोददर्श ७४ उद्धृत्यमेघैस्तत एव तोयमर्थंमुनीन्द्रैरिवसंप्रणीताः आ १८
लोकयामासहरिःपतंतीर्नदीःस्मृतीर्वेदमिवांबुराशिं ७५ विक्रीयंदिश्यानिध

धाम्नीसिंधावीक्षस्तमेणार्वमरावतीया ॥ ६२ ॥ स्निग्धांजनश्यामरुचिः सुवृत्तो वध्वा
इवांध्वंसितवर्णकांतेः ॥ विशेषकोवाविशेषकस्याः श्रियंस्त्रिलोकीतिलकः स एव
६३ तामीक्षमाणः स पुरंपुरस्तात्प्रापत्प्रतोलीमतुल्यप्रतापः ॥ वज्रप्रभोद्भासिसुरा
युधश्रीर्या देवसेनेवपरैरलंघ्या ॥ ६४ प्रजा इवांगादरविंदनाभेः शंभोर्जटाजूटतटा
दिवापः ॥ मुखादिवाथश्रुतयोविधातुः पुरान्निरीयुर्मुरजिद्ध्वजिन्यः ॥ ६५ श्लिष्य
द्भिरन्योन्यमुखाग्रसंगस्खलत्खलीनंहरिभिर्विलोलैः ॥ परस्परोत्पीडितजानुभा
गा दुःखेन निश्चक्रमुरश्ववाराः ॥ ६६ निरंतरालेपि विमुच्यमाने दूरंपथि प्राणभृतां
गणेन ॥ तेजोमहद्भिस्तमसेवदीपैर्द्विपैरसंबाधमयांबभूवे ॥ ६७ शनैरनीयंत र
यात्पतंतोरथ्याः क्षितिंहास्तिनखादखेदैः ॥ सयत्नसूतायत रश्मिभुग्नग्रीवाग्रसं
सक्तयुगैस्तुरंगैः ॥ ६८ बलोर्मिभिस्तत्क्षणहीयमानरथ्याभुजावलयैरिवास्य

माघ स्योदुरः सततंधृतानांश्रियांश्रिरविगताश्रियोजलनिधेश्चतदाभवदंतरंमहत् ८२ इति
१९ श्रीशिशुपालवधेमहाकाव्येश्र्यंकेद्वारवतीवर्णनं नामतृतीयःसर्गः ३ निःश्वा
सधूमंसहरत्नभाभिर्भित्वोत्थितंभूमिमिवोरगाणां नीलोपलस्यूतविचित्रधातुम
सौगिरिंरैवतकंददर्श १ गुर्वीरजस्रंदृषदःसमंतादुपर्युपर्यंबुमुचांवितानैः विंध्यायमा पर्व४
नंदिवसस्यभर्तुर्मार्गंपुनारोद्धुमिवोन्नमद्भिः २ क्रांतंरुचाकांचनवप्रभाजानवप्रभाजा
29 लभृतांमणीनां श्रितंशिलाश्यामलताभिरामंलताभिरामंत्रितुषट्पदाभिः ३ सह
स्रसंख्यैर्गगनंशिरोभिःपादैर्भुवंव्याप्यवितिष्ठमानं विलोच्चस्थानगतोष्मरश्मि न४
निशाकरंसाधुहिरण्यगर्भं ४ क्वचिज्जलापायविपांडुराणीधौतोत्तरीयप्रतिमछवी
नि अभ्राणिबिभ्राणमुमांगसंगविभक्तभस्मानमिवस्मरारिं ५ छायांनिजस्त्रीच राम
टुलालसानांमदेनकिंचिच्चटुलालसानांकुर्वाणमुत्पिंजलजातपत्रैर्विहंगमानांज १९

नान्युस्त्राणि द्वैप्यानि सांयात्रिकोत्तमलाभभाजः तरीषु तत्रत्यमर्थं फलभांडसंयात्रिका
नांवपत्तोभ्यनंदत् ७६ उत्पित्सवोंतर्नदभर्गुरुत्वैर्गरीयसा निश्वसितानि तेन प
यांसि भत्तागरूद्ध्वजस्य धूमानि वोर्ध्वि सिपिरेफणीद्राः ७७ तमांगतं वीक्ष्य यु
गांतबंधुमुत्संगशय्याशयमंबुराशीः प्रत्युज्जगामैव गुरुप्रमोदप्रसारितोत्तुंगतरं
गबाहुः ७८ उत्संगितांभः कणकोनभस्वानैंदवतः स्वेदलवान्ममार्ज तस्योधि
वेलं व्रजतोनुवेलमेलालतास्फालनलब्धगंधः ७९ उत्तालतालीवनसंभवत्त
समीरसीमंतितकेतकीकाः आमोदिरैलावणसैंधवीनां चम्रूचरैः कच्छभुवां प्रदे।
शाः ८० लवंगमालाकलितावतंसास्ते नालिकेरांतरपः पिबंतः आस्वादितार्द्रक्रमुकाः
समुद्रादभ्यागतस्य प्रतिपत्तिमीयुः ८१ तुरगशताकुलस्य परितः परमेकतुरंगजन्म
नः प्रमथितभूभृतः प्रतिपथं मथितस्य भृशं महीभृता परिचरतो बलानुजवल

माघ भिन्नवर्णा गरुडाग्रजेन सूर्यस्य रथ्याः परितः स्फुरंत्या रत्नैः पुनर्यत्र रुचा रुचं स्वामानीन्यि
२० रे वंशकरीरनीलैः १४ यत्रोज्झिताभिर्मुहुरंबुवाहैः समुन्नमद्भिर्न समुन्नमद्भिः वनं व
बाधे विषपावकोत्था विपन्नगानामविपन्नगानां १५ फलद्भिरुस्रांशुकराभिमर्शा
त्काशानवं धामपतंगकांतैः शशंस यः पात्रगुणाद्गुणानां संक्रांतिमाक्रांतगुणातिरे
कां १६ दृष्टोपि शैलः स मुहुर्मुरारेरपूर्ववद्विस्मयमाततान क्षणे क्षणे य
20 न्नवतामुपैति तदेव रूपं रमणीयतायाः १७ उच्चारणज्ञोथ गिरां दधानमुच्चारण
त्पक्षिगणास्तटीस्तं उत्कंधरं द्रष्टुमवेक्ष्य शौरिमुत्कंधरं दारुक इत्युवाच १८ आच्छा
दितायतदिगंबरमुच्चकैर्गामाक्रम्य संस्थितमुदग्रविशालशृंगं मूर्ध्नि स्फुरत्तुहिन
दीधितिकोटिमेनमुद्वीक्ष्य को न भुवि विस्मयते नगेशं १९ उदयति विततोर्ध्वरश्मि राम
रज्जावहिमरुचौ हिमधाम्नि याति चास्तं वहति गिरिरयं विलंबिघंटाद्वयपरिवारित २०

लजातपत्रैः ६ स्कंधाधिरूढोज्ज्वलनीलकंठानुवीरुहः श्लिष्टतनूनहींद्रैः प्रनर्तितानेकलतामुजायानूरुद्दाननं तानिव धारयंतं ७ विलंबिनीलोत्पलकर्णपूराः कपोलभित्तीरिव लोध्रगौरीः नवोलपालंकृतनैककताभाः सुचीरपः शैवालिनीर्दधानं ८ राजीवराजीवशलोलभृंगमुल्लंतमुल्लंनतिभिस्तरूणां कांतालकांताललनाः सुराणां रक्षोभिरक्षोभितमुद्वहंतं ९ मुदेमुरारेरमरैः सुमेरोरानीयस्योपचितस्य शृंगैः भ ५५
वंति नोद्दाममगीरंकवीनां स चक्रायसौंदर्यगुणाम्नघोघाः १० यतः परार्घ्यानिभृतानानैः प्रस्थैर्मुहुर्भूरिभिरुत्थितरत्नानि श्रीमत्प्रसारिद्विपपाणिकादजस्त्रं जयत्याहरत्नान्यमितानि लोकः ११ अरविंदतासन्नमुदयतापं रविंदधाने प्परविंदधाने भृंगावलिर्यस्य तटे निपीतरसानमज्जामरसानमत्ता १२ यत्राधिरूढेन महीरुहो स्वैस्तान्विद्रपुष्पासिसहस्त्रभाजा सुराधिपाधिष्ठितहास्तिमल्लीलांदधौ राजतगंडशैलः १३ वि

न्तोऽस्मीन्त्विलसंतिमेरोः समानवप्रेमणीसानुरागाः स्त्रीपश्यपत्नीसुरसुंदरीभिः समान
वप्रेमणीसानुरागाः २७ उच्चैर्महारजतराजीविराजितासौदुर्वर्णभित्तिरिहसांद्रसुधास
वर्णा अभ्येतिभस्मपरिपांडुरितस्मरारेरुद्वह्निलोचनललामललाटलीलां २८ अ
यमतिजरठाः प्रकामगुर्वीरलघुविलंबिपयोधरोपरुद्धाः सततमसुमतामगम्यरूपाः
परिणतदिक्करिकास्तटीर्बिभर्त्ति २९ धूमाकारंदधतिपुरः सौवर्णेवर्णेनाग्नेः सदृशि

तटेपश्यामी श्यामीभूताः कुसुमसमूहेलीनांलीनांश्रेणीमिहतरवोबिभ्राणाः ३०
व्योमस्पृशः प्रथयताकलधौतभित्तीरुन्निद्रपुष्पचणचंपकपिंगभासः सौमेरवीम
धिगतेननितंवशोभामेतेनभारतमिलावृतवद्विभाति ३१ रुचिराचित्रतनूरुहशा
लिभिर्विचलितैः परितः प्रियकव्रजैः विविधरत्नमयैः प्रतिभात्यसाववयवैरिव। राम
जंगमतांगतैः ३२ कुशेशयैरत्रजलाशयोषितामुदारमंतेकलभाविकस्वरैः प्रगी। २१

चारणेंद्रलीलां २० वहतियःपरितःकनकस्थलीःसहरितालसमाननवांशुकः अच
लएषभवानिवराजतेसहरितालसमाननवांशुकः २१ पाश्चात्यभागमिहसानुषुसं
न्निषण्णःपश्यंतिशांतमलसांद्रतरांशुजालं संपूर्णलब्धललनालपनोपमानमुत्संग
संगिहरिणस्यशशांकमूर्त्तेः २२ कृत्वापुंवत्पातमुच्चैर्भृगुभ्योमूर्ध्न्यावाणांजर्जरानिर्झ
रौघाः कुर्वंतिद्यामुत्पतंतःस्मरार्त्तस्वर्लोकस्त्रीगात्रनिर्वाणमत्र २३ स्थगयंत्यमूःश
मितचातकार्त्तस्वराजलदास्तडिज्जुलितकांतकार्त्तस्वराः जगतीरिहस्फुरितचारुचामी
कराःसवितुःक्वचित्कपिशयंतिचामीकराः २४ उत्क्षिप्तमुच्छ्रितसितांशुकरावलंबैरु
त्तंभितोडुभिरतीवतरांशिरोभिः श्रद्धेयनिर्झरजलव्यपदेशमस्यविष्वक्तटेषुपततीव
स्फुटमंतरिक्षं २५ एकत्रस्फटिकतटांशुभिन्ननीरानीलाश्मद्युतिभिदुरांभसोपरै
त्र कालिंदीजलजनितश्रियःश्रयंतेवैदग्धीमिहसरितःसुरापगायाः २६ इतस्त

माघ मेखलांतगाः सद्रत्नचित्रकटकासु वहन्ति तं वाः अस्मिन्भजंति घनकोमलगंडशैला नार्यो
२२ नुरूपमधिवासमधित्यकासु ४० अनतिचिरोज्झितस्य जलदेन चिरास्थितबहुबुद्बुद
स्य पयसोनुकृतिं विरलविकीर्णवज्रशकलासकलामिह विदधाति धौतकलधौतम
ही ४१ वर्जयंत्या जनैः संगमेकांततस्तर्कयंत्या सुखं संगमे कांततः योषयैष स्मरास
न्नतापांगया सेव्यतेनेकया सन्नतापांगया ४२ संसक्तकीचकवनस्खलितैकवाल
22 विच्छेदकातरधियश्चलितुं चमर्यः अस्मिन्मृदुश्वसनगर्भतदीयरंध्रनिर्यत्स्वरश्रुति
सुखादिव नोत्सहंते ४३ मुक्तं मुक्तागौरमिह क्षीरमिवाभ्रैर्वापीष्वंतर्लीनमहानीलशि
लासु शस्त्रीश्यामैरंशुभिराशु द्रुतमंभः छायामच्छामृच्छति नीलीसलिलस्य ४४ या राम
न ययौ प्रियमन्यवधूभ्यः सारतरागमनायतमानं तेन सहेह बिभर्ति रहः स्त्री सारतराग २२
मनायतमानं ४५ भिन्नेषु रत्नकिरणैः किरणेष्विहेंदोरुच्चावचैरुपगतेषु सहस्रसंख्यां

पतेःसिद्धगणोऽग्नयोषितामुदारमंतेकलभाविकस्वरैः ३३ आसादितस्तमसानीयते
र्नियोगादाकांक्षतःपुनरपक्रमणेनकालं पत्युस्त्विषामिहमहौषधयःकलत्रस्थानं
परैरनभिभूतममूर्भजंते ३४ वनस्पतिस्कंधनिषण्णबालप्रवालहस्ताःप्रमदाइवात्र
पुष्पेक्षणैर्लंभितलोचकैर्वामधुव्रतव्रातवृतैर्व्रतत्यः ३५ विहगाःकदंबसुरभाविहगाः
कलयंत्यनुक्षणमनेकलयं भ्रमयन्नुपैतिमुहुरभ्रमयंपवनश्चधूतनवनीपवनः
३६ विद्वद्भिरागमपरैर्विवृतंकथंचिच्छ्रुत्वापिदुर्ग्रहमनिश्चितधीभिरन्यैः श्रेयान्द्वि
जातिरिवहंतुमघानिदक्षंगूढार्थमेषनिधिमंत्रगणंविभर्ति ३७ बिंबोष्ठंबहुमनुते
तुरंगवक्त्रश्चुंबंतंमुखमिहकिन्नरंप्रियायाः श्लिष्यंतंमुहुरितरोऽपितंनिजस्त्रीमुत्तुंगस्त
नभरभंगभीरुमध्यां ३८ यदेतदस्मादनुतटंविभातिवनंततानेकतमालतालं नपु
ष्पितात्रस्थगितार्करश्मावनंततानेकतमालतालं ३९ दंतोज्ज्वलासुविमलोपल

माघ
२३
23

णीकरचारुभिर्विचित्रैरत्र स्यन्दनमणीजन्मभिर्मयूखैः विस्मेरान्गगनसदः करोत्यमु
ष्मिन्नाकाशे रचितमभित्तिचित्रकर्म ५३ समीरशिशिरः शिरःसु वसतां सतां जवनिका नि
कामसुखिनां बिभर्ति जनयन्नयं मुदमपामपायधवला बलाहकततीः ५४ मैत्र्यादि
चित्तपरिकर्मविदो विधाय क्लेशप्रहाणमिह लब्धसबीजयोगाः ख्यातिं च सत्त्वपुरुषान्य
तयाधिगम्य वाञ्छन्ति तामपि समाधिभृतो निरोद्धुं ५५ मरकतमयमेदिनीषु भानोस्तरुवि
टपान्तरपातिनो मयूखाः अवनतशितिकंठकंठलक्ष्मीमिह दधति स्फुरिताणुरेणुजालाः
५६ या बिभर्ति कलवल्लकीगुणस्वानमानमतिकालिमालया नात्र कांतमुपगीत
या तया स्वानमानमतिकालिमालया ५७ सायं शशांककिरणाहतचंद्रकांतनिष्यंदिनी
रनिकरेण कृताभिषेकाः अर्कोपलोल्लसितवह्निभिरह्नि तप्तास्तीव्रं महाव्रतमिवात्र चरं राम
ति वप्राः ५८ एतस्मिन्नधिकपयःश्रियं वहंत्यः संक्षोभं पवनभुवा जवेन नीताः वाल्मी २३

दोषापिनूनमहिमांशुरसौकिलेतिव्याकोशकोकनदतांदधतेनलिन्यः ४६ अपशं
कमंकपरिवर्त्तनोचिताश्चलिताःपुरःपतिमुपैतुमात्मजाः अनुरोदतीवकरुणेनपत्रि
णांविरुतेनवत्सलतयैषनिम्नगाः ४७ मधुकरविटपानमितास्तरुपंक्तीर्विभ्रतोस्यावि
टपानमिताः परिपाककपिशंगलतारजसारोधश्चकास्तिकपिशंगलता ४८ प्राग्भाग
तःपतदिहेदमुपत्यकासुशृंगारितायतमहेभकराभमंभः संलक्ष्यतेविविधरत्नकरानु
विद्धमूर्ध्वप्रसारितसुराधिपचापचारु ४९ दधातिचविकसद्विचित्रकल्पद्रुमकुसुमैरभि
गुंफितानिवैताः क्षणमलघुविलंबिपिच्छदाम्नःशिखरशिखाःशिखिशेखरानमुष्य ५०
सवधूकाःसुखिनोस्मिन्ननवरतममंदरागतामरसदृशः नासेवंतेरसवन्ननवरतममंद
रागतामरसदृशः ५१ आच्छाद्यपुष्पपटमेषमहांतमंतरावर्तिभिर्गृहकपोतशिरोधराभैः
स्वांगानिधूमरुचिमागुरवींदधानैर्धूपायतीवपटलैर्नवनीरदानां ५२ अन्योन्यव्या

तस्तटे विकचवारिजांबूनदैर्विनोदितदिनक्लमाः कृतरुचश्च जांबूनदैः निषेव्य मधुमा
धवाः सरसमत्र कादंबरं हरंति रतये रहः प्रियतमांगकादंबरं ६६ दर्प्पणनिर्मलासुप
तिते घनतिमिरमुषि ज्योतिषि रौप्यभित्तिषु पुरः प्रतिफलति मुहुः व्रीडमसंमुखोपि रम
णैरपहृतवसनाः कांचनकंदरासु तरुणीरिह नयति रविः ६७ अनुकृतशिखरौघश्री
भिरभ्यागतेसौ त्वयि सरभसमभ्युत्तिष्ठतीवाद्रिरुच्चैः द्रुतमरुदुपनुन्नैरुन्नमद्भिः सहेलं
हलधरपरिधानश्यामलैरंबुवाहैः ६८ इति श्रीशिशुपालवधे महाकाव्ये श्र्यंके रै
वतवर्णनं नाम चतुर्थस्सर्गः ४ इत्थं गिरः प्रियतमा इव सोव्यलीकाः शुश्राव सू
ततनयस्य तदा व्यलीकाः रंतुं निरंतरमियेष ततोवसाने तासां गिरौ च वनराजिपटं व
साने १ तं स द्विपेंद्रतुलितातुलतुंगशृंगमभ्युल्लसत्कदलिकावनराजिरुच्चैः विस्ता
ररुद्धवसुधोन्वचलं चचाल लक्ष्मीं दधत्प्रतिगिरेरलघुर्बलौघः २ भास्वत्करव्य

केररहितरामलक्ष्मणानांसाधर्म्यंदधातिगिरांमहासरस्यः ५९ दरमुकुर्मुदितैकलभैरवः
प्रतिदिशंक्रियतेकलभैरवःस्फुरतिचानुवनंचमरीचयःकनकरत्नभुवांचमरीचयः ६०
त्वक्सारंध्रपरिपूरणलब्धगीतिरस्मिन्नसौमृदितपक्ष्मलरल्लकांगः कस्तूरिकामृग
विमर्दसुगंधिरेतिरागीवसक्तिमधिकांविषयेषुवायुः ६१ प्रीत्यैयूनांव्यवहिततपनाः
प्रौढध्वांतंदिनमिहजलदाः दोषामन्यंविदधतिसुरताक्रीयासक्लममपामपटवः ६२ म ३१५
ग्नोनिवासोयमिहास्यपुष्ट्यैःसदानतोयेनविषाणिनागः तीव्राणितेनोत्कृतिकोपितोसौ
सदानतोयेनविषाणिनागः ६३ प्रालेयशीतमचलेश्वरमीश्वरोपिसांद्रेभचर्मवस
नावरणोधिशेते सर्वर्तुनिर्वृतिकरेनिवसन्नुपैतिनद्वंद्वदुःखमिहकिंचिदकिंचनोपि
६४ नवनगवनलेखाश्याममध्याभिरामिः स्फटिककटकभूमिर्नाटयत्येषशैलः अहि
परिकरभाजोभास्मनैरंगरागैरधिगतधवलिम्नःशूलपाणेरभिख्यां ६५ दधद्भिरभि

माघ तवर्त्मसु विचक्रमिरे महाश्वाः शैलस्य दर्दुरपुटानिव वादयंतः ९ तेजोनिरोधसमतावहि
२५ तेन यंत्रा सम्यक्कशात्रयविचारवता नियुक्तः आराट्टजश्चटुलनिष्ठुरपातमुच्चैश्चित्रं चका
रपदमर्द्धपलायितेन १० नीहारजालमलिनः पुनरुक्तसांद्राः कुर्वन्वधूजनविलोचनपक्ष्म
मालाः क्षुण्णः क्षणं यदुबलैर्दिवमाततान्सुः पांसुर्दिशांमुखमतुत्थयदुत्थितोद्रेः ११ उच्छि
25 द्य विद्विष इव प्रसभं मृगेंद्रानिंद्रानुजानुचरभूपतयोध्ववासाः वन्येभमस्तकनिखातनखाग्र
मुक्तमुक्ताफलप्रकरभांजि गुहागृहाणि १२ बिभ्राणमायवकुलयावकपंकपिंगापिछावचूल
मनुमाधवधामजग्मुः चंचत्पटप्रचटुलाहिपताकयान्ये स्रोतः समागमगुरंगाश्रनकेतुमस्मा
१३ छायामपास्य महतीमपि वर्त्तमानामागामिनीं जगृहिरे जनतास्तरूणां सर्वो हि नोपगत
मप्यपचीयमानं वर्द्धिष्णुमाश्रयमनागतमप्युपैति १४ अग्रेगतेन वसतिं परिगृह्य रम्या राम
मापात्य सैनिकनिराकरणाकुलेन यातोन्यतः प्लुतकृतस्वरमाशुदूरादुद्बाहुना जुहुविरे मु २५

तिकरोत्त्रासितांवरांताः सापत्रपाइव महाजनदर्शनेन संविग्नुरंवराविकाशीचमूसमुत्थैष्ठ्वीर
जंःकरभकंठकडारमाशाः ३ आवर्जिनः शुभफलप्रदप्युक्तियुक्ताः संपन्नदेवमणयोऽन्तरंघ्रभा
गाः अशर्वप्पधुर्वसुमतीमतिरोचमानास्तूर्णपयोधयइवोर्मिभिरा पतंतः ४ आरक्षम
न्नमवमत्यपक्ष्णिशितायमेकः पलायतजवेन कृतार्त्तनादः अन्यः पुनर्मुहुरुदञ्चवतास्तभारम
न्योन्यतः पार्थिवता विभितामिभोक्ष्णो ५ आपतमेक्षतजनस्फुटलाग्रपादंगचंक्तनमुच्चालितचा
मरचारुमश्वं नागं पुनर्मृदुसलीललनिमीलिताक्षं सर्वेः प्रियः खलुभवत्यनुरूपचेष्टः ६ त्रस्तः
समस्तजनहासकरः करेणोस्तावतवरः प्रखरमुल्लुलयांचकार यावच्चलासनविलोलनितंब
विंवविस्रस्तवस्त्रमवरोधवधूः पपात ७ शैलोपशल्यनिपतद्रथनेमिधारानिष्पिष्टनी
स्तुराशीलातलचूर्णगर्भाः भूरेणवोनभसि वद्धपयोदचक्राश्चक्रीवदंगरुहधूम्ररुचो विस
स्रुः ८ उद्धन्तकराग्रशकलेषुखुराभिघातात् भूमीसमायतशिलाफलकांचितेषु पर्यं

माघ २६ डुपटकांतरलीयमानमंदानिलप्रशमितश्रमघर्मतोयैः दूर्वाप्रतानसहजास्तरणेषु भेजे
निद्रासुखं वसनसद्मसु राजदारैः २२ प्रस्वेदवारिसविशेषविषक्तमंगे कूर्पासकं क्षततन
त्वक्षतमुत्क्षिपंती आविर्भवद्घनपयोधरबाहुमूला शातोदरी युवदृशां क्षणमुत्सवोभूत्
२३ यावत्स एव समयः सममेव तावदव्याकुलाः पटमयान्यभितो वितत्य पर्याप्तनक्कार्य
26 कलोकमगण्यपण्यपूर्णापणा विपणिनो विपणीर्विभेजुः २४ अल्पप्रयोजनकृतोरुतर
प्रयासैरुद्गूर्णलोष्टलगुडैः परितोनुबद्धं उद्भ्रांतमुद्गुत मनोकहजालमध्यादन्यः शश
शुणाम् अनल्पमवल्लवाप २५ त्रासाकुलः परिपतन् परितो निकेतान् पुंभिर्न कैश्चिदपि
धन्विभिरन्वबंधि तस्थौ तथापि न मृगः क्वचिदंगनाभिराकर्णपूर्णनयनेषुहतेक्षणश्रीः
२६ आस्तीर्णतल्परचितावसथः क्षणेन वेश्याजनः कृतनवप्रतिकर्मकाम्यः खिन्नान राम
खिन्नमतिरापततो मनुष्यान् प्रत्यग्रहीच्चिरगनीविट्ट्इवोपचारैः २७ सस्नुः पयः पपुरने २६

कुरात्मवर्ग्याः १५ सिक्ता इवामृतरसेन मुहुर्जनानां क्रांतिछ्छिदो नगवनस्य तयस्तदानींशा
खावसक्तवसनाभरणाभिरामाः कल्पद्रुमैः सह विचित्रफलैर्विरेजुः १६ यानाज्जनः परिज
नैरवतार्यमाणा राज्ञीर्नरापनयनाकुलसौविदल्लाः स्रस्तावगुंठनपटक्षणलक्ष्यमाणव
क्त्राश्रियः सभयकौतुकमीक्ष्यतेस्म १७ कंठावसक्तमृदुबाहुलतास्तुरंगाद्राजावरोधनवधू
रवतारयंतः आलिंगनान्यधिकृताः स्फुटमापुरेव गंडस्थलीः शुचितया न चुचुंबुरासां १८
दृष्टैव निर्जितकलापभरामधस्ताद्व्याकीर्णमाल्यकबरींकबरीं तरुण्याः प्रादुद्रुवत्सपदि चं
द्रकवाननुमाया त्संघर्षिणा सह गुणाभ्यधिकैर्दुरासं १९ शोचिष्णुकांचनचयांशुपिशंगि
ताशा वंशध्वजैर्जलदसंहतिमुल्लिखंतः भूभर्तुरायतनिरंतरसंनिविष्टाः पादा इवाभिबभु
रावलयो रथ्यानां २० छाया विधायिभिरनुज्झितभूतिशोभैरुच्छ्रायिभिर्बहलपाटलधा
तुरागैः दूष्यैरिव क्षितिभृतां द्विरदैरुदारतारावलीविरचनैर्व्यरुचन्निवासाः २१ उत्क्षिप्तकं

माघ रदकुंभविघूर्णितचेताः स्तंबेरमः परिणिनंसुरसावुपेतो धिद्धैरगपतेस्ससंभ्रममेवमेका।
२७ ३४ कीर्णंशनैरनुकपोलमनेकपानां हस्तोद्विगाढमदतापरुजः शमाय आकर्णमुल्लसि।
तमंबुविकाशिकाशनीकाशमापसमतांसितचामरस्य ३५ गंडूषमुज्झितवता पयसः स
रोषं नागेन लब्धपरवारणमारुतेन अंभोधिरोधसि पृथुप्रतिमानभागरुद्धोरुदंतमुश
27 लप्रसरं निपेते ३६ दानं ददत्यपि जलैः सहसाधिरूढे को विद्यमानगतिरासितुमुत्सहे
त यद्दंतिनः कटकटाहतटान्मिमंक्षोर्मंक्षूदपाति परितः पटलैरलीनां ३७ अंतर्जलौघ
मवगाढवतः कपोलौ हित्वा क्षणं विततपक्षतिरंतरिक्षे द्रव्याश्रयेष्वपि गुणेषु रराज नी
लो वर्णः पृथग्गत इवालिगणो गजस्य ३८ संसर्पिभिः पयसि गैरिकरेणुरागैरंभोजग
र्भरजसांगनिषंगिणाञ्च क्रीडोपभोगमनुभूय सरिन्महेभावन्योन्यवस्त्रपरिवर्तमिवव्य राम
धत्तां ३९ यां चंद्रकैर्मदजलस्य महानदीनां नेत्रश्रियं विकसतो विदधुर्गजेंद्राः तांप्रत्यव २७

निजुरंबराणीजगुर्विशंधनविकाशीविशप्रसूनाः सैन्याःश्रियामनुपभोगनिरर्थकत्वदो
षप्रवादममजुर्नगनिम्नगानां २८ नाभीहृदैःपरिगृहीतरयाणिनिम्नैःस्त्रीणांबृहज्जघनसे
तुनिवारितानि जग्मुर्जलानिजलमुडुकवाद्यवल्गुवल्गद्घनस्तनतटस्खलितानिमंदं २९
श्रालोलपुष्करमुखोल्लसितैरभीक्ष्णमुक्षांबभूवुरभितोवपुरंबुवर्षैः खेदायतश्वसित
वेगनिरस्तमुग्धमूर्द्धन्यरत्ननिकरैरिवहास्तिकानि ३० येपक्षिणःप्रथममंबुनिधिंगतास्ते
येपींद्रपाणिजुलितायुधलूनपक्षाः तेजग्मुरद्रिपतयःसरसीर्विगाढुमाक्षिप्तकेतुकुथ
सैन्यगजच्छलेन ३१ आत्मानमेवजलधेःप्रतिबिंबितांगमूर्मौमहत्यभिमुखापतितंनिरी
क्ष्य क्रोधादधावदपभीरतितूर्णमन्यनागाभियुक्तइवयुक्तमहोमहेभः ३२ नादातुमन्य
करिमुक्तमदांबुतिक्तंधूतांकुशेननविनीतमपीतमंभः स्वेगजेनसरितःसरुषावतारे
रिक्तोदपात्रकरमात्तविरंजनौघः ३३ पंथानमाशुविजहीहिपुरःस्तनौतेपश्यन्प्रतीहि

माघ शकलावलीकोमलेनकंठेगुणत्वमालीनांवलयेनभेजे ४५ निर्धूतवीतमपिवालकमु
२८ ल्ललंतंयंताक्रमेणपरिखांतनतर्जनाभिः शिक्षावशेनशनकैर्वशमानिनाय शास्त्रेषु
निश्चितधियांक्वनासिद्धिमेति ४६ स्तंभंमहांतमुचितंसहसामुमोचदानंददावतितरांसर
सामग्रहस्तः वध्नापराणिपरितोनिगडान्यलावीत्स्वांतंचमुज्ज्वलमवापकरेणुराजः ४७
28 जग्मेजनैर्मुकुलिताक्षमनाददानेसंरब्धहस्तिपकनिष्ठुरचोदनाभिः गंभीरवेदिनिपुरः
कवलंकरींद्रेमंदोपिनामनमहाननवग्रहसाध्यः ४८ क्षिप्तंपुरोनजगृहेमुहुरिक्षुकांडं
नापेक्षतेस्मनिकटोपगतांकरेणुं सस्मारवारणपतिःपरिमीलिताक्षंस्वेच्छाविहारवन
वासमहोत्सवानां ४९ दुःखेनभोजयितुमाशयिताशशाकत्तुंगाग्रकायमनमंतमम्
नादरेण उत्क्षिप्तहस्ततलदत्तविधानपिंडस्नेहस्नुतिस्नापितवाहुरिभाधिराजं ५० प्रु राम
ह्लांशुकोपरचितानिनिरंतरंभिर्वेश्मानिराश्मिविततानिनराधिपानां चंद्राक्तानि २८
रा

पराविलं विनमुन्नरंत्रोधोत्तंगलग्ननववनीलपयोजपत्रैः ४० प्रत्यन्यदंतिनिशितांकुशदू
रभिन्ननिर्याणनिर्यदसृजं चलितं निषादी रोद्धुं महेभमपरिव्रढिमानमागादाक्रांतितो न
वशमेति महान्परस्य ४१ स व्योपीसानुनयमाकलनाय यंत्रानीतेन वन्यकरिदानकृता
धिवासः नाभाजि केवलमभाजि गजेन शाखी नान्यस्य गंधमपि मानभृतः सहंते ४२।
भग्नीद्रकंजचरकुंजरगंडकोषसंक्रांतदानपयसो वनपादपस्य सेनागजेन मथितस्य
निजप्रसूनैर्मन्त्रेयथागतमगामिकुलैरलीनां ४३ नोच्चैर्यदा तरुतलेषु ममुस्तदानी
माधोरणेरभिहिताः पृथुमूलशाखाः बंधाय चिच्छिदुरिभास्तरसात्मनैव वन्यैवात्मनीनम
य वाक्किपतेमदांधैः ४४ उत्क्षेपणीकरमुचः प्रवलोष्मणेंतरूत्फुल्लनीलनलिनोदर
तुल्यभासः एकांतविशालाशीरसोरुरिचंदनेषु नागान्ववंधुरपरान्मनुजानिरासुः ४५
कंडूयतः कटभुवं करिणो मदेन स्कंधं सुगंधिमनुलीनवनानगस्य स्थूलेंद्रनील

माघ द्मादधानः ग्रीवाग्रलोलकलकिंकिणीकानिनादमिश्रं दधद्घ्राणघुर्घुरशब्दमश्वः
२९ ५७ उत्तापदर्प्पचलितेन सहैव रज्ज्वा कीलं प्रपत्य परमानवदुर्यहेण आकुल्प
कारिकटकस्तुरगेण तूर्णमश्वेति विद्रुतमनुद्रुवतान्यमश्वं ५८ अव्याकुलं प्रकृ
तमुत्तरधेयकर्मधाराः प्रसाधयितुमव्यतिकीर्णरूपाः सिद्धं मुखेन वसुवीथिषु
काश्चिदश्ववल्गाविभागकुशलो गमयांबभूव ५९ मुक्तास्तृणानि परितः कटकं
७२ चरंतस्तुः संदितानजनिकाव्यतिषंगभाजः सस्नुः सरोषपरिचारकवार्यमाणा दाम
चलस्खलितलोलपदं तुरंगाः ६० उत्तीर्णभारलघुनाप्यलघूलपोघसौहित्यनिस्स
हतरेण तरोरधस्तात् रोमंथमंथरचलद्गुरुसास्नमासांचक्रे निमीलदलसेक्षणमौ
क्षकेण ६१ मृत्पिंडशेखरितकोटिभिरर्द्धचंद्रं शृंगैः शिखाग्रगतलक्ष्ममलं हसाद्भिः माघ
उच्चक्नुरीताल्पवषभाः सरितां नदंतो रोधांसि धीरमवचस्करिरे महोक्षाः ६२ मेदस्वि २९

गजमंडलीकाभिरुच्चैर्नीलाभ्रपंक्तिपरिवेषमिवाधिजग्मुः ५१ गतस्वनमार्गगजयोपिग
नोरुमार्गाः स्वैरं समाचकृषिरे भुवि वेल्लनाय दर्प्पोदयोल्लालितफेनलवानुसारसंलक्ष्य
पल्लवपनवल्गिपदास्तुरंगाः ५२ आजिघ्रति प्रणतमूर्द्धनि वाल्हिजे श्वेतस्यांगसंगमसु
खानुभवोत्सुकायाः नासाविरोकपवनोल्लालितं तनीयो रोमांचतामिव जगाम रजः पृथि
व्याः ५३ हेम्नः स्थलीषु परितः परिवृत्य वाजी धुन्वन्वपुः प्रविततायतरोमपंक्तिः ज्वा
लाकणाकणरुचानिकरेण रेणोः शोभेण तेजस इवोल्लसता रराज ५४ दंतालिकाधर
णनिश्चलपाणियुग्ममर्द्धोदितो हरिरिवोदयशैलमूर्द्ध्नः सोकेन नाक्रमत वल्लभपात्
शुच्चैः श्रीवृक्षकी पुरुषको न्नामितास्यकायः ५५ रेजे जनैः स्नपनसान्द्रतरार्द्रमूर्त्तिर्द्दैवै
रिवानिमिषदृष्टिभिरीक्ष्यमाणः श्रीसन्निधानरमणीयतरोप्यवउच्चैरुच्चैः श्रवाजल
निधेरिव जातमात्रः ५६ अभ्याविभ्रामिपतिभिः क्षणवीतनिद्रैरस्मन्नुपरोहरितकंमु

माघ ३० वीरुहरवैः ६८ इतिश्रीशिशुपालवधे महाकाव्ये श्र्यंके माघकृतौ पर्वतोपरिसैन्यनि
वेशवर्णनंनाम पंचमः सर्गः ५ अथ रिरंसुममुं युगपद्गिरौ कृतयथास्वतरुप्रसवश्रिया
ऋतुगणेन निषेवितुमादधे भुवि पदं विपदंतकृतं सतां १ नवपलाशपलाशवनं पुरः
स्फुटपरागपरागतपंकजं मृदुलतांतलतांतमलोकयत्स सुरभिं सुरभिं सुमनोभरैः
२ विलुलितालकसंहतिरामृशन्मृगदृशां श्रमवारिललाटजं तनुतरंगततीः सरसां
दलत्कुवलयं वलयन्मरुदाववौ ३ तुलयति स्म विलोचनतारकाः कुरवकस्तवक
व्यतिषंगिणि गुणवदाश्रयलब्धगुणोदये मलिनि मालिनि माधवयोषितां ४ स्फु
टमिवोज्वलकांचनकांतिभिर्युतमशोकमशोभत चंपकैः विरहिणां हृदयस्य भिदाभृ
तः कपिशितं पिशितं मदनाग्निना ५ स्मरहुताशनमुर्मुरचूर्णतां दधुरिवाम्रवणस्य राम ३०
रजःकणाः निपतिताः परितः पथिकव्रजानुपरि ते परितेपुरतो भृशं ६ रतिपतिप्र

नः सरभसोपगताननभीकान्मंक्षापराननतुलोमकुराहवेन ऊर्जस्वलेन सुरभीननु निःसप
त्नं जग्मे जयोद्धुरविशालविषाणमुक्ष्णा ६३ विभ्राणमायतमतीमवधूयाशिरोधिं प्रस्थाः
यतामधिरसामधिकंदधंति लोलोष्ठमोष्ठकमुदग्रमुखं ततरूणमभ्रंलिहानिलीली
हेनवपल्लवानि ६४ सार्द्धं कथंचिदुचितैः पिचुमंदपत्रैरास्यांतरालगतमाम्रदलं म्रदी
यः दासेरकः सपदिसंवालितं निषादैर्विप्रं पुरापतगराडिवनिर्जगार ६५ स्पष्टं बहिः स्थि
तवतेपिनिवेदयंतस्त्वेष्टाविशेषमनुजीविजनायराज्ञो वैतालिकाः स्फुटपदप्रकटार्थमु
च्चैर्भोगावलीः कलगिरोवसरेषुपेठुः ६६ उन्नम्रताम्रपटमंडपमंडितं तदानीलनागकु
लसंकुलमावभासे संध्यांशुभिन्नघनकर्बुरितांतरिक्षलक्ष्मीविडंबिशिबिरं शिवकी।
र्त्तनस्य ६७ धरस्योद्धर्त्तासित्वमितिननुसर्वत्रजगतिप्रतीतस्तत्किंमाममतिभरमधः प्र
पायियिषुः उपालब्धेवोच्चैर्गिरिपतिरितिश्रीपतिमसौवलाक्रांतः क्रीडद्विरदमथितो

माघ विदधेकलमेखलाकलकलोलकलोलदृशान्यया १४ ॥अजगणन्गणशः प्रियमग्र
३१ तः प्रणतमप्यभिमानितयानयाः सतिमधावभवन्मदनव्यथाविधुरिताधुरिताः कुकुर
स्त्रियः १५ कुसुमकार्मुककार्मुकसंहितद्रुतशिलीमुखखंडिताविग्रहाः मरणमप्यपराः
प्रतिपेदिरे किमु मु[illegible]र्मुमुहुर्गतभर्तृकाः १६ रुरुदिषा वदनांबुरुहश्रियः सुतनु सत्यमलं
32 करणाय ते तदपि संप्रति संनिहिते मधावधिगमं धिगमंगलमश्रुणः १७ स्वजति क
न्तमसावचिरादसून्विरहवेदनयेत्यघशंकिभिः प्रियतया गदितास्त्वपि बांधवैरवित
थाः सखिमार्गिरः १८ नखलु दूरगतोप्यतिवर्त्तते महमसाविति बंधुतयोदितैः।
प्रणयिनो निशमय्य वधूर्बहिः स्वरमृतैरमृतैरिव निर्ववौ १९ त्रिभिर्विशेषकं मधुरया म निर
धुबोधितमाधवीमधुसमृद्धिसमेधितमेधया मधुकरांगनया मुहुरुन्मदध्वनिभृता नि तम
भृताक्षरमुज्जगे २० अरुणीताखिलशैलवना मुहुर्विदधती पथिकान्परितापिनः २१

रितेवकृतनुधः प्रियतमेषु वधूजनानां पिका बकुलपुष्परसासवपेशलध्वनिरगान्निरगान्म
धुपावलिः ७ प्रियसखीसदृशं प्रतिबोधिताः किमपि काम्यगिरा परपुष्टया प्रियतमाय वपु
र्गुरुमत्सरच्छिदुरया दुरयाचि जनमंगनाः ८ मधुकरैरपवादकरैरिव स्मृतिभुवः पथिका हरि
णा इव कलतया वचसः परिवादिनीस्वरजिता रजिता वशमाययुः ९ समभिसृत्य रसा
दवलंबितः प्रमदया कुसुमावचीयया अविनमन्न रजो विफलोञ्चकैरनतया न तया व
न पादपः १० इदमपास्य विरागि परागिणीरलिकदंबकमंबुरुहां ततीः स्तनभरेण जितस्तव क
कानमन्नवलते वलते भिमुखं तव ११ सुरभिणि श्वसिते दधतस्तृषं नवसुधामधुरे च तव
वाधरे अलमलेरिव गंधरसावमू मम न सोमनसो मनसो मुदे १२ इति गदंतमनंतरमं
गनाभुजयुगोन्नमनोच्चतरस्तनी प्रणयिनं रभसादुदरश्रिया वलिभया लिभया दिवस
स्वजे १३ [illegible] वदनसौरभलोभपरिभ्रमद्भ्रमरसंभ्रमसंभृतशोभया चलितया

माघ वियोगिनः ५६ प्रियतमेन यया सरुषा स्थितं न सहसा सहसा परिरभ्य तं श्लथयितुं क्ष-
३४ म णमशक्तांगना न सहसा सहसा कृतवेपथुः ५७ भृशमदूयत याधरपल्लवक्षतिरनावरणा
हिममारुतैः दशनरश्मिपटेन च सीत्कृतैर्निवसितेव सितेन सुनिर्ववौ ५८ व्रणभृता सु-
तनोः कलसीत्कृतैः स्फुरितदंतमरीचिमयं दधे स्फुटमिवावरणं हिममारुतैर्मृदुतया द्रुत-
32 पाधरलेखया ५९ धृततुषारकणस्य नभस्वतस्तरुलतांगुलितर्जनविभ्रमाः पृथु-
निरंतरमिष्टभुजांतरं वनितया नितया नाविषेहिरे ६० हिमऋतावपि ताः स्म भृशास्विदो यु-
वतयः सुतरामुपकारिणि प्रकटयत्यनुरागमकृत्रिमं स्मरमयं रमयंति विलासिनः ६१
कुसुमयन्फलिनीरलिनीरवैर्मदविकाशिभिराहितहुंकृतिः उपवनं निरभर्त्सयत प्रिया-
न्वियुवतीर्युवतीः शिशिरानिलः ६२ उपचितेषु परेष्वसमर्थतां व्रजति कालवशा- राम
द्बलवानपि तपसि मंदगभस्तिरभीषुमान् नहि महाहिमहानिकरोभवत् ६३ अ ३४

मिवेक्षणमयत: ४९ कृतमदं निगदंत इवाकुलीकृतजगत्त्रयमूर्जमतंगजं वकुर
पुष्पहृदयुच्छसुगंधयः सततगास्ततगानागिरोलिभिः ५० विगतवारिधरावरणाः क्व
चिद्ददृशुरुल्लसितासिलतासिताः क्वचिदिवेंद्रगजाजिनकंचुकाः शरदिनीरदिनीर्यद
ग वो दिशः ५१ विलुलितामनिलैः शरदंगनानवसरोरुहकेशरसंभवां विकिरितुं परिहा
सविधित्सया हरिवधूरिव धूलिमुदक्षिपत् ५२ हरितपत्त्रमयीव मरुद्गणैः स्रगवन
द्ध मनोरमपल्लवा मधुरिपोरभिताम्रमुखी मुदं दिवि तता विततान शुकावलिः ५३ ।
स्मितसरोरुहनेत्रसरोजलामतिसितांगविहंगहसां दिवं अकलयन्मुदितामिव सर्वतः
सशरदं शरदं तुरदिग्मुखां ५४ गजपतिद्वयसीरपि हैमनस्तुहिनयन्सरितः पृषतांप
तिः सलिलसंततिमध्वगयोषितामतनुतानतनुतापकृतं दृशां ५५ इदमयुक्तमहो महद
देवयद्दूरतनोः स्मरयत्यनिलोन्मदा स्मितसपोवनसोष्मपयोधरान्सतुहिनस्तुहिनर्तु

माघ० रमणेन रमणपाचीरंभुल्लतारुचिरंकमनीयतरागमीता ७१ मुदमवद्भुवामपांमयस्याः
३५ सरसायंतनदीपपाटलाभे आलीनारमतालीनीशिलींध्रेसरसायंतनदीपपाटलाभे ७२
कुटजानिवीक्ष्यशीखिभिःशिखरींद्रंसमयावनौघनमदभ्रमराणि गगनंचगीतानिनद
८ स्यगिरोच्चैःसमयावनौघनमभ्रमराणि ७३ अभीष्टमासाद्यचिरायकालेसमुद्धताशं
33 कमनीचकासे योषिन्मनोजन्मसुखोदयेषुसमुद्धताशंकमनीचकासे ७४ स्तनयोः
समयेनयांगनानामभिनद्धारसमानसारसेन परिरंभरुचिंततिर्जलानामभिनद्धारसमा
नसारसेन ७५ जातप्रीतिर्यामधुरेणानुवनांतंकामेकांतेसारसिकाकाकुरुतेन तत्संप
र्कंप्राप्यपुरामोहनलीलांकामेकांतेसारसिकाकाकुरुतेन ७६ कांताजनेनरहसिप्रस
भंगृहीतकेशेरतेस्मरसहासवतोषितेन प्रेम्णामनःसुरजनीव्यापिहेमनीकेशेरतेस्मसु राम
रसहासवतोषितेन ७७ गतवतामिवविस्मयमुच्चकैरसकलामलपल्लवलीलया म ३५

भिषिषेणापि सुभुवनानि यः स्मरामिवाख्यत लोध्ररजश्चयः क्षुभितसैन्यपरागविपांडुरद्युति
रयं निरयन्नुदगूढ्दिशः ६४ शिशिरमासमपास्य गुणोस्य नः कइव शीतहरस्य कुचोष्मणः
रे इति धियास्तरुषः परिरेभिरे घनमतो नमतोनुमतान्प्रियाः ६५ अधिलवंगमभीरजसाधि
कं मालिनिनाः सुमनोदलतालिनः स्फुटमिति प्रसवेन पुरोहसन्सपदि कुंददलन्ता दलतालि
त नः ६६ अतिसुरभिरभाजि पुष्पश्रियामतनुतरतयेव संतानकः तरुणपरभृतः स्वनंरा
गिणामतनुतरतयेव संतानकः ६७ नोज्झितुं युवतिमाननिरासे दक्षमिष्टमधुवासरसारं
चूतमालिरलिनामतिरागादक्षमिष्टमधुवासरसारं ६८ जगद्वशीकर्तुमिमाः स्मरस्य
प्रभावनीकेतनवैजयंतीः इत्यस्यतेनेकदलीर्मधुश्रीः प्रभावनीकेतनवैजयंतीः ६९
स्मररागमयी वपुस्तमिस्रा परितस्तार रवेरसत्यवश्यं प्रियमापदिवापि कोकिलेस्त्री
परितस्तार रवेरसत्यवश्यं ७० वपुरंबुविहाररहिमं शुचिनारुचिरं कमनीयतरागमितं

ले =

माघ ॰म्लघुनिजघनस्थले परस्याः ध्वनिमधिकं कलमेखलाकलापः ५ गुरुनिबिडनितंब

३६ बिंबभाराक्रमणनिपीडितमंगनागणस्य चरणयुगमसुस्रुवत्पदेभ्यस्वरसमसक्तमलक्त

कछलेन ६ नवसपदिसमीपमानयेतामसुमितितस्यमयाग्रतोभ्यधायि ॰प्रतिरभस

कृतालघुप्रतिज्ञामनन्तगौरंगुणगौरिमाकुयामां ७ नचसुतनुनवेप्रियस्यमद्यानसु

34 सा निरसस्तवनिश्चयः परेणवितथपतिनजानुमद्वचोविति च तथापिसखीषुमेभिमानः

८ सततमनभिभाषणंमयाते परिपणितं भवतीमनानयंत्या त्वयितदितिविरोधनि

श्चितायांभवतिभवत्वसुहृज्जनःसकामः ९ गतधृतिरवलंबितुंबतासूननलमनालप

नादहंभवत्याः प्रणयिनियदिनप्रसादबुद्धिर्भवमममानिनिजीवितेदयालुः १० प्रिय

मितिवनितानितांतमागःस्मरणसरोषकषायितायताक्षी चरणगतसखीवचोनु राम

रोधात्किलकथमप्यनुकूलयांचकार ११ द्रुतपदमितिमावपस्यपासीर्नेनुसुतंत्रं ३६

धृतामसकृद्भ्रमावलीरसकलामलपल्लवलीलया ७८ कुर्वंतमित्यतिभरेण नगा
नवाचः पुष्पैर्विराममलिनां च न गानवाचः श्रीमान्समस्तमनुसानु गिराविहर्तुं विभ्रत्त
नोद्दिसमयर्तुगिराविहर्तुं ७९ इति श्रीशिशुपालवधे महाकाव्ये श्र्यंके माघपंडित
विरचिते षड्ऋतुवर्णनं नाम षष्ठः सर्गः ६ अनुगिरमृतुभिर्वितायमानामथ स वि
लोकयितुं वनांतलक्ष्मीं निरगमदभिराद्धुमादृतानां भवति महत्सु न निष्फलः प्रयासः १
दधति सुमनसो वनानि बह्वीर्युवतियुता यदवः प्रयातुमीषुः मनसिशयमहास्त्रमन्यथा
मीन कुसुमपंचकमप्यलं विसोढुं २ अवसरमधिगम्य तं हरंतो हृदयमयत्नकृतोज्ज्व
लस्वरूपाः अवनिषु पदमंगनास्तदानीं न्यदधत विभ्रमसंपदोंगनासु ३ नखरुचिर
चितेंद्रचापलेखं ललितगतेषु गतागतं दधाना मुखरितवलयं पृथौ नितंबे भुजलतिका
मुहुरस्खलत्तरुण्याः ४ अतिशयपरिणाहवान्वितेने बहुतरमर्पितरत्नकिंकणीकः ।

दंशपीडयानिरिततोभयपाणिपल्लवान्या सकठिनकुचचन्दुकप्रणोदं प्रियमबलासवि
लासमन्विपाय १९ जघनमलघुपीवरोरुकल्पादुरुतनीविरीशानितंबभारखेदि दयित
तमाशीरोधरावलंबिस्वभुजलताविभवेनकाचिदूहे २० अनुवपुरपरेणबाहुमूलप्रहि
तभुजाकलितस्तनेननिन्ये निहितदशनवाससाकपोलेविषमवितीर्णपदंबलादिवा
न्या २१ अनुवनमसितभ्रुवःसखीभिःसहपदवीमपरःपुरोगतायाः उरसिसरसरा
गपादलेखाप्रतिमतयानुपयावसंशयानः २२ मदनरसमहौघपूर्णनाभीह्रदपरिवा
हितरोमराजयस्ताः सरितइवसविभ्रमप्रयातप्रणदितहंसकभूषणाविरेजुः २३ श्रु
तिपथमधुराणिसारसानामनुनदिशुश्रुविरेचिरंरुतानि विदधतिजनतामनःशरव्य
थपटुमन्मथचापनादशंकां २४ मधुमथनवधूरिवाह्वयंतिभ्रमरकुलानिजगुर्य
दुत्सुकानि तदभिनयमिवावलीर्वनानामतनुतनूतनपल्लवांगुलीभिः २५ असकल

नुपालपातयंती नखिनाविदितखेदमेतदीयस्तनजघनोद्वहनेनवापिचेतः १२ शनैर्गद
तिसखीजनेनुरागाद्दयितनमामपरांश्वरं प्रतीक्ष्य तदनुगमवशादनायतानिन्यधितगमि
नानइवावनिंपदानि युग्मं १३ यदिमगपिलघिमानमागतापीतवधूति रात्तिगतास्मीसं
प्रतीयं अनिभृतपदपातमापपातप्रियमितिकोपपदेनकापिसख्या १४ अविरलपु
लकःसहव्रजंत्याःप्रतिपदमेकतरःस्तनस्तरुण्याः घटितविघटितःप्रियस्यवक्षःस्थल
भुविकंडुकाविभ्रमंबभार १५ अपशीथिलमपरावसज्यकंठेदृढपरिरब्धबृहद्बहिःस्त
नेन स्रुषिततनुरूहाभुजेनभर्तुर्मृडमहदुव्यतिवहमेकबाहुं १६ अनुरसुसममायतीनि
तांतम्र एादितकांचीनितंबमंडलेन विषमितदृष्टुहारपाष्टिरिर्यक्कुचामितरंतदुरःस्थले
निपीड्य १७ गुरुतरकलनूपुरानुनादंसललितनर्तितवामपादपद्मा इतरदनतिलो
लमादधानापदमथमन्मथमंथरंजगाम १८ त्रिभिर्विशेषकोपं लघुललितपदंत

माघ ॥ विततवलिविभाव्यपांडुलेखाकृतपरभागविनीलरोमराजिः कृशमपि कृ।
३८ शतां पुनर्न यं तीविपुलतरोन्मुखलोचनावलग्नं ३३ प्रसकलकुचबंधुरोदरोरः प्रसभ
विभिन्नतनूत्तरीयबंधा अवनमदुदरोच्छसहुकूलस्फुटतरलक्ष्यगभीरनाभिमूला ३४
ए अनाहृतमविजानतीकिलांतर्वनभुवि वल्लभमाभिमुख्यभाजं अधिविटपसलीलमग्र
३८ पुष्पग्रहणपदेन चिरं विलंब्यकाचित् ३५ अथ किलकाथितेसखीभिरन्यं स्पृशपरेवससं
भ्रमाभवंती शिथिलितकुसुमाकुलाग्रपाणिः प्रतिपदसंपमितांघ्रकावतांगी ३६ कृ
सास्मित ४ तभयपरितोषसान्निपातं सचकितवक्त्रवारिजश्रीः मनसिजगुरुतत्क्षणोपदिष्टं
किमपि रसेनरसांतरं भजंती ३७ अवनतवदनेंदुरिच्छतीव व्यवधिमधीरतया पदास्थि
तास्मे अहरतसुतरामतोस्यचेतः स्फुटमभिभूषयतिस्त्रियस्त्रपैव ॥ ॥ ३८ स्रै राम
सलयशकलैषुवाचनीयाः पुलकिनिकेवलमंगकेनिधेयाः नखपदालिपयोधिदी ३८

कलिकाकुलीकृतलतालिस्खलनविकीर्णविकासिकेशराणां मरुदवनीरुहांरजोवधूभ्यः स
मुपहरन्विचकारकोरकाणी २६ उपवनपवनानुपातदक्षैरलिभिरलंभियदंगनाज
नस्य परिमलविषयस्तदुन्नतानामनुगमनेखलुसंपदोग्रतःस्थाः २७ रथचरणधरां
गनाकराब्जव्यतिकरसंपदुपात्तसौमनस्याः जगतिसुमनसस्तदादिनूनंदधतिपरिस्फुट
मर्थतोभिधानं २८ अभिमुखपतितैर्गुणप्रकर्षादवजितमुद्धतिमुज्ज्वलांदधानैः तरु
किशलयजालमग्रहस्तैःप्रसभमनीयतभंगमंगनानां २९ मुदितमधुभुजोभुजेनशा
खाश्चलितविशंखलशंखकंधुवत्याः तरुरतिशयितापरांगनायाःशिरसिमुदेवमुमोच
पुष्पवर्षं ३० अनवरतरसेनरागभाजाकरजपरिक्षतिलब्धसंस्तवेन सपादितरुण
पल्लवेनवध्वाविगतदयंखलुखंडितेनमम्ले ३१ प्रियमभिकुसुमोद्यतस्यबाहोर्नवन
खमंडनचारुमूलमन्या सुकृरितरकराहितेनपीनस्तनतटरोधितिरोदधेंशुकेन ३२

माघ रणीरुहाधिरूढोवधूर्लतायाः रमणमृजुतयापुरःसखीनामकलितचापलदोषमा
३८ लिलिंग ४६ स ललितमवलंब्यपाणिनांशेसहचरमुच्छ्रितगुच्छवांछयान्या सकल
कलभकुंभविभ्रमाभ्यामुरसिरसादवतस्तरेस्तनाभ्यां ४७ मृदुचरणतलाग्रदुःस्थि
तत्वादसहतराकुचकुंभयोर्भरस्य उपरिनिरवलंबनंप्रियस्यन्यपतदथोच्चतरोच्चि
37 चीषयान्या ४८ उपरिजतरुजानियाचमानांकुशलतयापरिरंभलोलुपोन्यः प्र
थितपृथुपयोधरांगृहाणस्वयमितिमुग्धवधूमुदासदोर्भ्यां ४९ इदमिदमितिभू
रुहांप्रसूनैर्मुहुरभिलोभयतापुरःपुरोन्या अनुरहसमनायिनायकेनत्वरयतिरंतु
महोजनंमनोभूः ५० विजनमितिबलादमुंगृहीत्वाक्षणमथवीक्ष्यविपक्षमंति
केन्या अभिपतितुमनालघुत्वभीतेरभवदमुंचतिवल्लभेतिगुर्वी ५१ अधिरज राम
निजगामधामतस्याःप्रियतमयेतिरुषास्रजावनद्धः पदमपिचलितुंयुवानसेहे ३८

पीना घर्मा: श्रगीदधिरेदायीनैरनंगलेखा: ३९ कृतकृतकरुणासखीमपास्यत्वम कुश
लेतिकयाचिरात्मनैव अभिमतमभिसाभिलाषमावि: कृतभुजमूलमबंधिमूर्द्धि
माला ४० अभिमुखमभिपातिमास्माकिंचित्त्वमभिदधा: पटलेमधुव्रतानां मधुसुर
भिमुखाब्जगंधलुब्धे रधिकमधित्वदनेननमानिपाति ४१।

[illegible]

[illegible] । स्मरजंसमकरंदानिर्भराशुभस्तवकविभ्रमिभूरुहांविरक्त: श्रवममतपना
मवांछयासावधरमधुमधुपस्तवाजिहीते ४२ इतिवदतिसखीजनेनिमीलद्विगुणी
तसांद्रजाक्षिपक्ष्मलेखा अपतदालिभयेनभर्तुरंकंभवतिहिविक्लवतागुणोगना
नां ४३ व्रततीविततिभिस्तिरोहितायांप्रतिभुवनौवदनंप्रियःप्रियाया: पदपद
धराबलोपनत्यकरबलयस्थानिनेनजाह्निवक्रे ४४ विलासितमनुकुर्वतीपुरस्ताद्
मुखकमलकमुन्नमय्यनायदभिनवोढवधूर्वलाद्दंवि तदपीनकिलबालपल्लवाग्रग्र
परयाविविदेविदग्धसख्या ४५ २

माघ मंडनं स्म पत्याः ५९ अवजितमधुना तवाहमक्ष्णोः रुचिरतयेत्यवनम्य लज्जयेव श्रवणकुव
४० लयं विलासवत्याः भ्रमररुतैरुपकर्णमाचचक्षे ६० अवचितकुसुमा विहाय वल्लीर्युवतिषु
कोमलमाल्यमालिनीषु पदमुपदधिरे कुलान्यलीनां न परिचयो मलिनात्मनां प्रधानं
६१ । श्लथशिरसिजपाशपातभारादिव नितरां नतिमद्भिरंसभागैः मुकुलि
३४ तनयनैर्दुरवाराविंदैर्घनमहतामिव पक्ष्मणां भरेण ६२ अधिकमरुणिमानमुद्वहद्भिर्वि
लसदशीतमरीचिरश्मिजालैः परिचितपरिचुंबनाभियोगादपगतकुंकुमरेणुभिः कपो
लैः ६३ अवसितललितक्रियेण बाह्वोर्ललिततरेण तनीयसा युगेन सरसकिशलयानु
रंजितैर्वा करकमलैः पुनरुक्तरक्तभाभिः ६४ स्मरसरसमुरःस्थलेन पत्युर्विनिमयसंक्रामि
तांगरागरागैः भृशमतिशयस्वेदसंपदेव स्तनयुगलैरितरेतरं निषण्णैः ६५ अततकुचभ राम
रानतेन भूयः क्लमजनितानतिनाशरीरकेण अनुचितगतिसादनिःसहत्वं कलभकरोरुभि ४०

किमिव न शालिरंससाध्वसानां ५२ नखलु वयममुष्य दानयोग्याः पिबति च पाति च यास
कौ रहस्त्वां व्रज विटपममुं ददस्व तस्मै भवतु यतः सदृशोश्चिराय योगः ५३ नवाकिजवाकिमा
रितैर्वधानः क्षितिरुहपल्लवपुष्पकर्णपूरैः नतु जननविदितैर्भवद्धलीकेऽप्यरपरिपूरितमेव
९ कर्णयुग्मं ५४ मुकुरुपोसितामिवालीनादेर्वितरासीनः कालिकां केमर्थमेनां वसतिमुपग
तेन धाम्नि तस्याः शठकलिरेव महांस्त्वयाद्य दत्तः ५५ इति गदितवतीरुषाजघानस्फुरितम
नोरमपक्ष्मकेशरेण श्रवणनियमितेन कांतमन्या समममासितांबुरुहेण चक्षुषा च ॥ ॥
५६ विनयति सुदृशो दृशः परागं प्रणयिनि कौसुममाननानिलेन तदहितयुवतेरभीक्ष्ण
मक्ष्णोर्द्वयमपि रोषरजोभिरापुपूरे ५७ स्फुटमिदमभिचारमंत्र एव प्रतियुवतेरभिधान
मंगनानां वरतनुरमुनोपहूयपत्या द्रुमकुसुमेन यदाहतान्यमूर्छत् ५८ समदनमवतं
सितेधिकर्णं प्रणयवता कुसुमेषु मध्यमायाः व्रजदपिलघुतां बभूव भारः सपदि हिरण्मय

माघ कथंचिन्नरलततमा तरुणेन पस्पृशाते ७२ गत्वोद्रेकं जघनपुलिने रुद्धमध्यप्रदेशः क्रामन्नू
४१ रुद्रुमभुजलताः पूर्णनाभीह्रदांतः [redacted] उल्लंघ्योच्चैः कुचतटभुवं प्लावयन् रोमकूपान्
स्वेदापूरो युवतिसरितां प्रापगंडस्थलानि ७३ प्रियकरपरिमार्गादंगनानां यदाभूत्पु
नरधिकतरैव स्वेदतोयोदयश्रीः अथ वपुरभिषेक्तुं तास्तदांभोभिरीषुर्वनविहरणखे
39 दम्लानमम्लानशोभाः ७४ इति श्रीशिशुपालवधे महाकाव्ये श्र्यंके कुसुमक्रीडावर्ण
नंनाम सप्तमः सर्गः ७ आयासादलघुतरस्तनैः स्तनद्भिस्तांतानामविकचलोचना
रविंदैः अभ्यंभः कथमपि योषितां समूहैस्तैरुर्वीनिहितचलत्पदं प्रचेले १ यांतीनांस
ममासितभ्रुवां नतत्वादंसानां महति नितांतमंतरेपि संसक्तैर्विपुलतया मिथो नितंबैः
संबाधंबत सदापि तद्बभूव वर्त्म २ नीरंध्रद्रुमशिशिरांभुवं व्रजंतीः साशंकं मुहुरिव कोत्त राम
कांतकैस्ताः पस्पर्श क्षणमनिलाकुलीकृतानां शाखानामनुहिमरश्मिरंतरालैः ३ ए ४१

भिरूरुभिर्दधानैः ६५ अपततनवपावकोष्मीरायुक्षितिगमनेनपुनर्विनीरागैः कथमपि
चरणोत्पलैर्मलद्भिर्मशाविनिवेशवशात्परस्परस्य ६६ मुहुरितिवनविभ्रमाभिषंगादतामि
तदानितरांनितंववतीभिः मृदुतरतनवोलसाः प्रकृत्याचिरमपिताः किमुतप्रयासभाजः ६७
॥ प्रथममलघुमौक्तिकाभमासीत्श्रमजलमुज्वलगंडमंडलेषु कठिनकुच
तटाग्रपातिपश्चाद्थशतशर्करतांजगामतासां ६८ विपुलकमपिपोवनोद्धतानांघन
पुलकोदयकोमलंचकाशे परिमलितमपिप्रियैःप्रकामंकुचयुगमुज्वलमेवकामिनी
नां ६९ अविरतकुसुमावचापरवेदानिहितभुजालतयैकयोपकंठं विपुलतरनिरंत
रावलग्नस्तनपिहितप्रियवक्षसाललंवे ७० अभिमतमभितः कृतांगभंगाकुचयुग
मुन्नतिवित्तमुन्नमय्य ततुरभिलाषितम्भमच्चलेनव्यवृणुतवाहुलतवाहु वल्लरीका ७१
हिमलवसदृशः श्रमोदविंदूनपनयतानितकेन्ननूननोढवध्वाः कुचकलशकिशोरको

माघ णामंगनानां आरण्याः सुमनस ईप्सितेन भृंगैरौचित्यं गणयति को विशेषकामः १० आ
४२ कंठ्यां निजभुवतीव नात्सशंकं वर्णानामपराशीरंव हरिणीभिरेण आलोक्य व्यवदधतं म
पूरमाराक्लीभिस्तः स्मदधुरनार्जवाप्रियेषु ११ आलापैर्ललितरवा प्रीमाधवीनां मा
40 धुर्यादमलपतत्रिणां कुलानि अंतर्मोमुपपपुरुतस्य लावलीपुप्रादुःप्याल्कस्वजितः
पुरः परेण १२ मुग्धायाः स्मरललितेषु चक्रवाका निःशंकं दयितनमेन चुंबितायाः
प्रारोशानभिविदधुर्विधूतहस्ताः शीत्कारं समनुचितमुत्तरं तरुण्यः १३ उत्क्षिप्तस्फु
रितसरोरुहार्घमुच्चैः सस्नेहं विहगरवैरिवालपंती नारीणामथ सरसी सफेनहासाप्री
त्येवव्यतनुत पाद्यमूर्मिहस्तैः १४ नित्यायाः निजवसतेर्निराशीरेय द्वागेणास्थियम
रविंदतः करागैः व्यक्तत्वं नियतमनेन निष्टुरस्याः सा पत्नं क्षितिसुतविहितोमदि राम
व्यः १५ आस्कंदन् कथमपि योषितो नयावद्वीमत्यः प्रियकरधार्यमाणहस्ताः । ४२

कस्यास्तपनकरैः करालितायाः विभ्राणः सपदि सितोष्मवारणत्वं सेवायै वदनसरो
जानिर्जितश्रीरागत्याश्रियमिव चंद्रमाश्चकार ४ स्वंरागादुपरि वितन्वतोत्तरीयं कांतेन प्र
तिपदवारितातपायाः सच्छत्रादपरविलासिनीसमूहाच्छायासीदधिकतरा तदापरस्याः
५ संस्पर्शप्रभवसुखोपचीयमाने सर्वांगे करतललग्नवल्लभायाः कौशेयं व्रजदपि गा
ढतामजस्रं सस्रंसे विगलितनीविनीरजाक्ष्याः ६ त्रा कंतीरलसमवेक्ष्य विस्मायिन्य
स्तास्तन्वीर्नवि दधिरे गतानि हंस्यः उत्प्लुत्या वा जितमपरेण काममाविः कुर्वीत स्वगुणमपत्र
पः क एव ७ श्रीमद्भिर्जितपुलिनानि माधवीनामारोहैर्नतिविउरानितंबबिंबैः पाषा
णस्खलनविलोलमाशु नूनं वैलक्ष्यादुपुरवरोधनानि सिंधोः ८ मुक्ताभिः सलिलरय
स्तमुक्तैः पेशीभिस्तुक्ताभिः स्मितरुचि सैकतं नदीनां स्त्रीलोकः परिकलयांचकार तुल्यं स्वयं
के विगलितहारचारुभिः स्वैः ९ आघ्रायप्रसभमजस्रमनिंद्यगंधबंधुं निश्वासश्वसनममं

माघ

४२

42

र्शनीं भवति कुतोथवाव्यवस्था। २२ कांतानां कुवलयमप्यपास्तमक्ष्णोः शोभाभिर्न
मुखरुचा हृतमेकमेव संहर्षादलिविरुतैरितीव गायज्ज्ञोलैर्मीपयासिमहोत्पलं ननर्त।
२३ त्रस्यंती चलसफरीविघट्टितोरूर्वामोरूरतिशयमाप विभ्रमस्य क्षुभ्यंति प्रसभम
हो विनापि हेतोर्लीलाभिः किमु सति कारणे रमण्यः २४ आकृष्टप्रतनुवपुर्लतैस्त
रद्भिस्तसांभस्तदयसरोमहार्णवस्य अक्षोभिप्रसृतविलोलबाहुपक्षैर्योषाणामुरु
भिरुरोजगंडशैलैः २५ गांभीर्यं दधदपि रंतुमंगनानां प्रक्षोभं जघनविघट्टनेन नीतः
अंभोधिर्विकासितवारिजाननोसौ मर्यादां सपदि विलंघयांबभूव २६ आरोढुं दयि
तमिवावगाढमारादूर्मीणां ततिभिरभिप्रसार्यमाणः कस्याश्चिद्विततचलाच्छिखां
गुलीकोल्लक्ष्मीवान्पयसि सरोजकेशहस्तः २७ उन्निद्रप्रियकमनोरमं रमण्याः सं
रेजे सरसि वपुः प्रकाशमेव बंधूकानां विमलतया तिरस्कृयापि नाक्रामन्नापि हि भवत्य।

राम

४२

ग्रीष्मोत्सुकाम्बुरितममूस्तदंतु तावत्संक्रांतमतिमनयादधाविवांतः १६ ताः पूर्वसंचार्कि
तमागमप्यगाधं हत्वा पयोमदुपदमंतराविशंत्यः कामिन्योमनइवकामिनःसरागैरंगै
स्तज्जलमनुरंजयांबभूवुः १७ संक्षोभंपपासिअरुर्महेभकुंभश्रीभाजाकुचयुगलेन।
नीयमाने विश्लेषंयुगमगमदयांगनाम्लोरुकृतःकइवसुरवावहःपरेषां १८ आसी
नातटभुविसास्मि नेनभर्त्रारिंभोरूरवतरिंतुंसरस्यनी[illegible]ःधुन्वानाकंयुगमीक्षितुं विला २
सान्शीतालुःसलिलगतेनासिच्यतेस्म १९ नेकंतौसममयुनासरोवगाकुंरोधस्तः
प्रतिजलमीरितासखीभिः आप्लिक्षद्वयचार्कितेक्षणांनवोढावोढारं विपादिनद्दृष्टि
तातिभ्रमीः २० तिष्ठंतंपपासिपुमांसमंशमात्रेतद्ध्नंतदवपतीकिलात्मनोपि अभ्ये
तुंसुतनुरभीदिपेबमौग्ध्याद्विश्लेषंविदुतममुनानिमज्जतीति २१ आनाभेसरसिनता
पु बाबगाढेचापल्यादथपयसत्तरंगहस्तैः उच्चक्रायीस्तनयुगमध्यरोहिलब्धस्य।

मघा पाः ३४ स्निग्धंतीदृशामपरांनिधायपूर्णांमूर्त्तेनप्रणयपरसेनवारिणोवैकंदर्प्पप्रवणा।
४४ मनाःसखीसिसिक्षालक्ष्येणप्रतियुवमंजलिंचकार ३५ आनंदंदधतिमुखेकरोद।
केनश्यामायादर्पिततमेनासिच्यमाने ईर्ष्यांत्यावदनमासिक्तमप्यनल्पस्वेदांभःस्न।
पितमजायतेतरस्याः ३६ उत्क्षिप्यप्रियकरकुड्मलापविद्धैर्वक्षोजद्वयमभिषिक्तम्
42 न्यनार्याः अंभोभिर्मुकुरासिंचदप्यरमर्यादात्मीयंपृथुतरनेत्रयुग्ममुक्तैः ३७ कुर्व
द्भिर्मुखरुचमुज्ज्वलामजस्रंयैस्तोयैरसिचतवल्लभांविलासी तैरेवप्रतियुवतिरका
रिदूरात्कालुष्यंशशधरदीधितिच्छटाढ्यैः ३८ रागांधीकृतनयनेननामधेयव्य
त्यासादभिमुखमीरितःप्रियेण मानिन्यावपुषिपतन्निसर्गमंदैर्भिदानोहृदयमसा
हिनोद्वजः ३९ प्रेम्णोरःप्रणयिनिसिंचतिप्रियायाःसंतापंनवजलविप्रुषोगृही राम
त्वा उत्तुंगाःकठिनकुचस्थलाभिघातादासन्नांभृशमपरांगनामधासुः ४० संत्रा ४४

त्यजलौघः २८ किं तावत्सरसि सरोजमेतदारादाहोस्विन्मुखमवभासते युवत्याः संश
य्य क्षणमिति निश्चिकाय कश्चिद्बिब्बोकैर्बकसहवासिनां परोक्षैः २९ गांगाणीहृत्तक
नकोज्ज्वलाङ्गरागाः कौसुंभं पृथुकुचकुंभसंगिवासः माध्वीकं प्रियतमसंनिधानमस्म
न्नारीणामिति जलकेलिसाधनानि ३० उत्तुंगादनिलचलांशुकास्तटांताद्धेतोभिः
सरभसदर्शिनां प्रियाणां श्रोणीभिर्गुरुभिरतूर्णमुत्पतंत्यस्तोयेषु द्रुततरमंगनानि
पेतुः ३१ मुग्धत्वादविदितकैतवप्रयोगा गच्छंत्यः सपदि पराजयं तरुण्यः ताः कांतैः
सह करपुष्करेरितांबुव्यामाताक्षीमभिसरणग्लहामदीव्यन् ३२ योग्यस्त्रीनयनलो
चनानलार्चिर्निर्दग्धस्मरपृतनाधिराज्यलक्ष्म्याः कांतायाः करकलशोद्यतैः पयो
भिर्वक्त्रेंदोरकृत महाभिषेकमेकः ३३ सिंचंत्याः कथमपि बाहुमुन्नमय्य प्रेयांसं मनसि
जदुःखदुर्बलायाः सौवर्णं वलयमवागलत्कराग्रात् ग्लावण्यग्रीवपदवशेषमंगना

म२

माघ नामास्यश्रीविजितविकाशिवारिजानां लोलत्वादपहरतां तदंगरागं संजज्ञेसकलुष
८५ आशयोजलानां ४७ सौगंध्यंदधदपिकाममंगनानां दूरत्वाद्गतमहमाननोपमानं ने
दीयोजितमितिलज्जयेवतासामालोलेपयसिमहोत्पलंममज्ज ४८ प्रश्लिष्टैःसरभस
43 मंभसोवगाहक्रीडाभिर्विदलितपार्थिकापिशंगैः आकल्पैःसरसिरुहेणमयैर्वधू
नामौर्वाग्निद्युतिपरिकलैरिवव्यराजि ४९ आस्माकीयुवतिदृशामसौतनोतिच्छा
येवश्रीयमनपायिनीकिमेभिः मत्वैवंस्वगुणतिरोधिसाभ्यसूयैःपानीयैरितिवि
दधाविरंजनानि ५० निर्धौतेसतिहरिचंदनेजलौघैर्यासांगोगतपरभागयांगनानां
आप्लायस्तनकलशद्युपांडुपेयेविच्छेदःसहृदययेवहारयष्ट्या ५१ अन्यूनंगुणम
मत्तस्यधारयंतीसंफुल्लस्फुरितसरोरुहावतंसा प्रेयोभिःसहसरसीनिषेव्यमाणा राम
रक्तत्वंव्यधितवधूदृशांसुराच ५२ स्रोतीनांवहदम्भोदबिंदुचित्रैरेजानेहाचिरट ८५

तंभीपनूमवक्षसोंगरागंसाध्वस्या उरसिहरिष्यतेप्रुनांभः जुष्टेवंसपदिहृतेपितत्रतेपे।
कस्याश्चित्स्फुटनखलक्ष्मणः सपत्न्या ४१ हृतायाः प्रातिसारविकाम्भेनान्यनाम्ना ह्रीमत्याः
सरसिगलन्मुखेंदुकांतेः अंतर्द्धिं द्रुतमिवकर्तुमस्तुवर्षैर्भ्रमानंगमयितुमीशिरेपयांसि
४२ सिक्तायाः क्षणमवासिच्यपूर्वमन्यामन्युरयाः प्रणायवतावताबलायाः कालिम्नास
मधितमन्तुरेववक्त्रंभापाक्ष्णोर्गलदपशब्दमंजनांभः ४३ उद्धोढुं कनकविभूषणान्य
शक्तः सध्रीचावलयितपद्मनालसूत्रः आरूढः प्रातिवनिताकटाक्षभारः साधीयो।
गुरुरभवद्भुजस्तरुण्याः ४४ आवद्धप्रचुरपराग्ध्यकिंकणीकोरामाणामनवरतोद।
गाहभाजां नारावंव्यततनुतमेखलाकलापः कास्मिन्वासजलगुणोमीरांपदुत्वं ४५।
पर्यंकेसरसिहृतेंसुकेपयोभिर्लीलाक्षेसुरतगुरावपत्रापिस्मोः सुश्रोण्याः दलवस
नेनवीचिहस्तान्यस्तेनद्रुतमकृतार्थिनीसखीत्वं ४६ नारीभिः गुरुजघनस्थलाहत

माघ
४६
पत्रवल्लीपर्याप्तंपयसिविभूषणंवधूनां ५९ अश्यद्भिर्जलमभिषेणैर्वधूनामंगेभ्यो।
गुरुभिरमज्जिलज्जयेव निर्माल्यैरयमनुतेव धीरितानामप्युच्चैर्भवतिलघीयसांहि
धार्ष्ट्यं ६० आमृष्टास्तिलकरुचःस्रजोनिरस्तानीरक्तंवसनमपाकृतोंगरागः कामः
44
स्त्रीरनुशयवानिवस्वपक्षव्याघातादितिसुतरांचकारचारु ६१ शीतार्त्तिंबलव
दुपेयुषेवनीरैरासेकाच्छिशिरसमीरकंपितेन रामाणामभिनवयौवनोष्मभाजो
राश्लेषिस्तनतटयोर्नवांशुकेन ६२ स्योतद्भिःसमधिकमात्तमंगसंगाल्लावण्यंतनु
मदिवांबुवाससोंतैः उन्नैरेतरलतरंगभंगलीलैर्निस्मातैरथसरसःप्रियासमूहैः।
६३ दिव्यानामपिकृतविस्मयांपुरस्तादंभस्तःस्फुरदरविंदचारुहस्तां उद्वीक्ष्यश्रि
यमिवकांचिदुत्तरंतीमस्मार्षीज्जलनिधिमंथनस्यशौरिः ६४ श्लक्ष्णंयत्परिहित राम
मेतयोःकिलांतर्ज्ञानार्थ्येनडुकसेकसिक्तमूरू नारीणांविमलतरौसमुल्लसंत्याभा ४६

स्यामुरोजकुंभौ तरुणीं मार्गणीस्तयोर्भीतौ समं तादुत्सृत्तैर्गुणवदुपघ्नकाम्ययेव ५३ ग्रा
रूढःपतितइतिस्वसंभवोपिस्वच्छानांपरिहरणीयतामुपैति कर्णेभ्यश्च्युतमसितोत्पलं
वधूनांवीचिभिस्तटमनुपान्तिरासुरापः ५४ दंतानामधरमयावकंपदानिप्रत्यग्रास्त
नुमविलेपनांनखांकाः आनिन्युःश्रियमभितोपमंगनानांशोभायैविपदिसदाश्रि
तांभवंति ५५ कस्याश्चिन्मुखमनुधौतपत्रलेखंव्यातेनेसलिलभरावलंबिनीभिः
किंजल्कव्यतिकरपिंजरांतराभिश्चित्रश्रीरलमलकाग्रवल्लरीभिः ५६ वक्षेभ्योघनम
नुलेपनंयदूनामुत्तंसान्हरतवारिमूर्द्धजेभ्यः नेत्राणांमदरुचिरक्षतैवतस्थौचक्षुष्यः
खलुमहतांपरैरगम्यः ५७ योबाह्यःसखलुजलैर्निरासिरागोयाश्चित्तेसतुतदव
स्थएवतेषां धीराणांव्रजतिहिसर्वएवनांतःपातित्वादभिभवनीयतांपरस्य ५८।
फेनानामुरसिरुहेषुहारलीलाचेलश्रीर्जघनतटेषुशैवलानां गंडेषुस्फुटरचनाप्र

माघ रतोचिषाप्यपांनतिभुमंक्तुमीषे ७१ इतिश्रीशिशुपालवधेमहाकाव्येश्र्यंकेजलक्री
४७ डावर्णनंनामाष्टमस्सर्गः ८ अभितापसंपदमथोष्णरुचिर्निजतेजसामसहमानइ
वपयसिप्रपित्सुरपराम्बुनिधेरधिरोढुमस्तगीरिमभ्यपतत् १ गतयापुरःप्रतिगवाक्ष
45 मुखंदधतीरतेनभृशमुत्सुकतांमुहुरंतरालभुवमस्तगीरेःसवितुश्चयोषिद मिमीतदृशा
२ विरलातपछविरनुष्मतनुःपरितोभिपांडु दधदभ्रशीरः अभवद्गतःपरिणतिं
शिथिलःपरिमंदसूर्यनयनोदिवसः ३ अपराह्नशीतलतरेणशनैरनीलेनलोलीत
लतांगुलये निलयायशाखिनइवाह्वयते ददुराकुलाःखगकुलानिगीरः ४ उपसं
ध्यमास्ततनुसानुमतःशीखरेषुतत्क्षणमशीतरुचः करजालमंतसमयेपिसताम्रु
चितंरवलून्नतरमेवपदं ५ प्रतिकूलतामुपगतेहिविधौविफलत्वमेतिवहुसाधन राम
ता अवलंवनायदिनभर्तुरभून्नपतिष्यतःकरसहस्रमापि ६ नवकुंकमारुणपयो ४७

सांतर्दधत्सरुदुकूलमेव ६५ वासांसीन्मदवसनयानियोषितस्ताशुभ्राम्बुद्युतिभिरल।
सीतैः प्रदेव अस्याक्षुःस्नपनगलज्जलानिपानिस्पष्टाङ्गद्युतिभिररोहितैः शुचेव ६६
आर्द्रत्वादतिशयिनीमुपेयिवद्भिः संसक्तिं भृशमपि भूरिशोऽवधूतैः अंभोभ्यः कथमपि वा
मलोचनानां विश्लेषो वसनवरत्नकैः प्रपेदे ६७ प्रत्यंशं विलुलितमूर्द्धजाश्चिराय स्ना
नार्द्रं वपुरुदवापयात्कैलैका नाजानादभिमतमंतिके भिवीक्ष्य स्वेदांबुद्रवमभवत्तरां
पुनस्तत् ६८ सीमंतं निजमव बध्नती कराभ्यामालक्ष्यस्तनतटबाहुमूलभागा भर्त्रा
न्यासकुरभिलष्यता निदध्ये नैवाहो विरमति कौतुकं प्रियेभ्यः ६९ स्वच्छांभःस्नपनवि
धौतमंगमोष्ठस्तांबूलद्युति विशदो विलासिनीनां वासश्च प्रतनु विविक्तमस्त्वितीयान
कल्पो परिकुसुमेषुणा न स्नन्पः ७० इति धौतपुरंध्रिमत्सरान्सरसि मज्जनेन श्रीयमा
प्तवतोतिशायिनीमविरलांगभासः अवलोक्यतदैवयादवानपरवारिराशेः शिशिरेत

माघ पितमस्तुः प्रकृतिमात्मभुवः १४ अथ सांद्रसांध्यकिरणारुणितं हरिहेतिहूतिमिथुनं पततोः
४८ रथपत्र्यपातविरहार्त्तिदलद्धृदयच्युतासृगनुलीममिव १५ निलयः श्रियः सततमेतदिति
प्रथितं यदेव जलजन्म तया दिवसात्ययेन तदपि स्फुटमहो चपलाजनं प्रति न चोद्यमदः १६
46 दिवसोऽनुमित्रमगमद्विलयं किमिवास्यते वत मयाबलया रुचिभर्तुरस्य विरहाधिगमा
दिति संध्ययापि सपदि व्यगमि १७ पतिते पतंगमृगराजि निजप्रतिबिंबरोषित इवांबुनि
धौ अथ नागयूथमलिनानि जगत्परितस्तमांसि परितस्तरिरे १८ व्यसरन्नुपधरमथोरुगांत
रतः पटलं बहिर्बहलपंकरुचि दिवसावसानपटुनस्तमसो बहिरेत्य वाधिकमभक्तृतु
रुः १९ किमलंबतांबरविलग्नमधः किमवर्द्धतोर्ध्वमवनीतलतः प्रससार तिर्यगथ दिक्ष्व
शति प्रचुरीभवन्नतिरधारि तमः २० द्युगमे स्थगितांबरक्षितितले परितस्तिमिरे जनस्य दृ राम
शमंधयति दधिरे रसांजनमपूर्वमतः प्रियवेश्मवर्त्मसु दृशो ददृशुः २१ अवधार्य ४८

धरपास्वकरावमलम्बरुचीरंवरणा अतिशायिनीमेत्यवरुणस्य दिशा भृशमन्वरज्यदतुषारकरः
७ गतवत्यराजनिजपाकुसुमस्तवकद्युतौ दिनकरेवनतिं वहलानुरागकुरुविंददलमातिवक्त्र
मध्यामिव दिग्वलयं ८ द्रुतशातकुंभनिभमंशुमतोवपुरर्द्धमग्नवपुषः पयसि रुरुचाविरं
चिनखभिन्नवृहज्जगदंडकैकतरखंडमिव ९ अनुरागवंतमपिलोचनयोर्दधतंवपुःसुख
मतापकरं निरकाशयद्रविमपेतवसुंवियदालयादपरदिग्गणिका १० अभितिग्मरश्मि
चिरमाविरमात्मसिधानाविन्नमानिमेषतया विगलन्मधुव्रतकुलाश्रुजलंन्यमीलदब्ज
नयनंनलिनी ११ अविभाव्यतारकमदृष्टहिमद्युतिविंवमस्तमितभानुनभः विगतोरुता
पम तामिस्रमभादपदोषतैवाविगुणस्यगुणः १२ रुचिधाम्निभर्तरिभृशंविमलाःपरलो
कमभ्युपगतेविविशुः ज्वलनंत्विषःकथमिवेतरथासुलभोन्यजन्मनिसएवपतिः १३
विहितांजलिर्जनतयादधतीविकसत्कुसुंभकुसुमारुणतां चिरमुज्झितापितनुरोजदसोन

माघ कलाभवदर्धमयोऽहिमदीधितिर्महदभूदुदितः दधातिध्रुवंक्रमशएवनतुम्रापिनो।
४९ जसोपिमहसोपचयं २९ उदमज्जिकैटभजितः शयनादपनिद्रपांडुरसरोजरुचाप्र
प्र थमंबुधनदराजसुतावदनेंदुनेवतुहिनद्युतिना ३० अथलक्ष्मणानुगतकांतव
47 पुर्जलधिंव्यतीत्यशशीदाशरथिः परिवारितः परितऋक्षगणैस्तिमिरौघराक्षस।
बलंविभिदे ३१ उपजीवतिस्मसततंदधतः परिमुग्धतांवणिगिवोडुपतेः घनवी
थ्यवीथिमवतीर्णवतोनिधिरंभसामुपचयायकलाः ३२ रजनीमवाप्यरुचमाप।
शशीसपदिव्यभूषयदसावपितां अविलंबितक्रममहोमहतामितरेतरोपकृतिम
च्चरितं ३३ दिवसंभ्रशोष्मरुचिपादहतांरुदतीमिवाणवरतालिरुतैः मुकुरामश
नुशशधरोऽग्रकैरुदशीश्वसत्कुमुदिनीवनितां ३४ प्रतिकामिनीतिदद्दशुरभ्राकि राम
ताःस्मरजन्मघर्मपयसेंपचितां सुदृशोभिभर्तृशशीरश्मिगलज्जलविंदुमिंदुमणि ४९

कार्पगुरुतामभवन्नभयायसांद्रतमसंतमसं सुतनोःस्तनौच दयितोपगमे तनुरोमरा
जिपथवेपथवे २२ ददृशेपिभास्कररुचाह्निनयः सततंमीतमोभिरभिगम्यततां द्युतिम
प्रतीक्ष्यगणोलघवःप्रकटीभवंतिमलिनाश्रयतः २३ अनुलेपनानिकुसुमान्यब
लाःकृतमन्यवःपतिषुदीपशिखाः समयेनतेनसुचिरंशयितप्रतिबोधितस्मरमबोधि
षत २४ वसुधांतनिःसृतमिवाहिपतेःपटलंफणामणिसहस्ररुचां स्फुरदंशुजाल
मथशीतरुचःककुभंसमस्कुरुतमाघवतीं २५ विशदप्रभापरिगतंविबभावुदयाच
लव्यवहितेंदुवपुः मुखमप्रकाशदशनंशनकैःसविलासहासमिवशक्रदिशः २६
कलयातुषारकिरणस्यपुरःपरिमंदभिन्नतिमिरौघजटं क्षणमभ्यपद्यतजनैर्नमृ
षागगनंगणाधिपतिमूर्तिरिति २७ नवचंद्रिकाकुसुमकीर्णतमःकबरीभृतोम
लयजार्द्रमिव ददृशेललाटतलहारिहरेर्हरितोमुखस्यहिमरश्मिदलं २८ प्रथमं

माघ
५०

48

त्रिनयनप्रभवः ४२ इतिनीतिमतीमियतमागतयः सितदीधिताबुदितवत्यबलाः प्रति
कर्मकर्तुमुपचक्रमिरे समपेहिसर्वमुपकारिकृतं ४३ सममेकमेवदधतुःसुतनोर्गु
रुहारभूषणमुरोजतटौ घटतेहिसंहततयाजनितामिदमेवनिर्विवरतांदधतोः ४
४ कदलीप्रकांडरुचिरोरुतरौजघनस्थलीपरिसरेमहति रशनाकलापकगुणेन
वधूर्मकरध्वजद्विरदमाकलयत् ४५ अधरेषलक्तकरसःसुदृशांविशदंकपो
लभुविलोध्ररजः नवमंजनेनयनपंकजयोर्विभिदेनशंखविनिहितास्ययसः ४६
स्फुरदुज्वलाधरदलैर्विलसद्दशनांशुकेसरभरैःपरितः घनमुग्धगंडफलकैर्व्यसृ
जन्विकसद्भिरास्यकुमुदैःप्रमदाः ४७ भजतेविदेशमधिकेनजितस्तदनुप्रवेश
मथवाकुशलः मुखविंदुरुज्वलकपोलमतःप्रतिमाछलेनसुतनोरविशत् ४८ राम
ध्रुवमागताःप्रतिकृतिंकठनेमदनेभवःकुचतटेमहति इतरांगवन्नयदिदंगरिमग्ल ५०

अथ कामिनां हृदयेषु रागमिते विकाशमुदयाच्च शशिनः कुमुदे च पुष्पधनुषो धनुषश्च लीनः श्री
लीमुखगणो लभत ८
दारुवधं ३५ अमृतद्रवैर्विदधदब्जदृशामपमार्गमोषधिपतिः स्म करैः परितोविस
र्पि परितापि मर्मशं वपुषोवतारयति मानविषं ३६ अमलात्मसु प्रतिफलन्नभितस्तरुणी
कपोलफलकेषु मुहुः विसमारसांद्रतरमिंदुरुचामधिकां विभासित दशांगनिकरः ३७
उपगूढवेलमलघूर्मिभुजैः सरितामचुक्षुभदधीशमपि रजनीकरः किमिव चित्र
मदोऽप दुरागिणांगणामनंगलघुं ३८ भवनोदरेषु परिमंदतया शशिनो लसत्स्फटि
कपाष्टिरुचः अवलंब्य जालकमुखोपगतानुदमीमदिंदुकिरणान्मदनः ३९ अभि
भावितेषु विषयः प्रथमं मदनोऽपि नूनमभवत्तमसा उदिते दिशः प्रकटयत्यमुनापदह
र्म्यधाम्नि पत्रराचकृषे ४० युगपद्विकाशमुदयाद्गमिते शशिनः श्रीलीमुखगणोल
भत दुतमेत्य पुष्पधनुषो धनुषः कुमुदेंगनामनसि चावसरं ४१ ककुभं मुखानि
सहसोज्वलयन्दधदाकुलत्वमधिकं रतये अदिदीपदिंदुरपरो दहनः कुसुमेषुम

माघ गम्यवदेरभिदूतिकाचिदितिसंदिदिशे ५६ दयितापमानपरया परयात्वरितंययावगदि
५१ तापिसखी किमुनोदिताःप्रियहितार्थकृतःकृतिनोभवंतिसुहृदःसुहृदां ५७ सतिसिघा
कांतमपराधकृतंयदितावदस्यपुनरेवमया क्षपयेनुहानिरुचितैवततःकलयेदमान
49 मनसंसखिमां ५८ अवधैर्य्यधैर्यकलितादयितंविदधेविरोधमथतेनसह तवगोप्य
ताकिमिवकर्त्तुमिदंनसताऽस्मिसाहसमसाहसिकी ५९ तदुपेत्यमास्मतनुपालभथाः
किलदोषमस्यनहिविप्रवयं इतिसंप्रधार्यरमणायवधूर्विहितागसेपिविससर्जसख
खीं ६० त्रिभिःकालापकं ननुसंदिशेतिसुदृशोदितयात्रपयानकिंचनकिलाभिदधे नि
जमैक्षिमंदमनिशंनिशीजेःकृशीतंशरीरमशरीरशरैः ६१ ब्रुवतेस्मदूत्यउपसृत्यनरा
न्नरवत्प्रगल्भमतिवल्गुगिरः सुहृदर्थमीहितमजिह्मधियांप्रकृतेर्विराजतिविरुद्धम राम
पि ६२ ममरूपकीर्त्तिमहरद्भुवियःस्तमनुप्रसक्तहृदयेयमिति त्वयिमत्सरादिवनिर ५१

पीतावलग्नमगमन्नतुतां ४९ न मनोरमास्वपि विशेषभाविदां निरचेष्टयोग्यामिदमेत
दिति गतमेव्यति प्रियतमे सुदृशां वसनांगरागसुमनस्सुमनः ५० वपुरन्वलिप्तपरि
रंभसुखव्यवधानभीरुकृतयानवधूः स्तममस्य वाढमिदमेव हि यात्प्रियसंगमेष्वन
वलेपमदः ५१ निजपाणिपल्लवतलस्खलनादभिनासिकाविवरमुल्लसितैः अ
परापरीक्ष्य शनकैर्मुमुदे मुखवाससमास्यकमलश्वसितैः ५२ विधृते दिवासवयसा
वपुरः परिपूर्णमंडलविकाशभृति हिमधाम्नि दर्पणतले च मुहुः स्वमुखश्रियं मृग
दृशो ददृशुः ५३ अधिजानुबाहुमुपधाय नमत्करपल्लवार्पितकपोलतलं उदकंठि
कंठपरिवर्त्तिकलस्वरशून्यगानपरयापरया ५४ प्रणयप्रकाशनविदो मधुराः सुत
रामभीष्टजनचित्तहृतः प्रजिघाय कांतमनुमुग्धतरः तरुणीजनो दृश इवाप्यसखीः
५५ न च मे वगच्छति यथा लघुतां करुणां यथा च कुरुते स मयि निपुणं तथैनमुप

माघ त्मनः श्रवणादसितस्तुवः प्रणदितालिकुलं दयितावलोकविकसन्नयनप्रसरं प्रसुप्तमाभि
५२ वनीरसं ७१ उपनेतुमुन्नतिमतेव दिवं कुचयोर्युगेन तरसा कलितां रभसोत्थितामुपग
तः सहसापरिरभ्य कश्चन वधूमरुधत् ७२ अनुदेहमागतवतः प्रतिमां परिनायकस्य ण
गुरुमुद्वहन्ता मुकुरेण वेपथुभृतोतिभरात्कथमप्यपाति न वधूकरतः ७३ अवन
50 म्य वक्षसि निमग्नकुचाग्रिमयेन गाढमुपगूढवता दयितेन तत्क्षणचलद्रसनाकलकिं
कणीरवमुदासि वधूः ७४ कररुन्धती विदयितोपगतो गलितं त्वराविरहितासनया क्ष
णदृष्टहाटकशिलासदृशस्फुरदूरुभित्ति वसनं ववसे ७५ पिदधानमन्वगुपगम्य दृशौ
ब्रुवते जनाय वद कोयमिति अभिधातुमध्यवसितौ न गिरा पुलकैः प्रियं नववधूर्न्यग
दत् ७६ उदितोरुसादमतिवेपथुमत्सुदृशोभिभर्तृविधुरं त्रपया वपुरादरातिशयशंसि राम
पुरः प्रतिपत्तिमूढमपि बाढमभूत् ७७ परिमन्थराभिरलघूरुभरादधिवेश्म पस्तरूप ५२

स्तदयः सुतरां क्षिणोति खलु तां मदनः ६३ तव सा कथासु परिघट्टयति श्रवणं यदंगुलीमु
खेन मुहुः घननादकं न पतति तेन भवद्गुणग्रहणरतमत्रमतया ६४ उपतप्यमानमलघु
स्मिमतिः श्वसितैः सितेतरसरोजदृशः द्रवतां न नेतुमधरं क्षमते नवनागवाङ्गीदलरागरसः
६५ दधाति स्फुटं शतिपत्तेरिव वः शीततां यदुत्पलपलाशदृशः हृदयं निरंतर बृहत्काठिनत्त
नमंडलावरणमप्यभिदन् ६६ कुसुमादपीस्मितसरोजदृशः सुकुमारमंगमिति नापरथा
अनिशं नितैरकरुणः करुणां कुसुमेषुरत्रपातियद्विशिखैः ६७ त्वियतां निषेवितमपक्रिय
पासमुपैति सत्यमिति सर्वमदः अमृतस्तु तोपि भवतो विरहाघटमूदरं तिहिमरश्मिरुचः ६८
उदितं प्रियां प्रति सहार्दमिति स्म दधीयत प्रियतमेन वचः विदितं गिजेहि पुरराव जनेस पदी
रिताः खलु लगंति गिरः ६९ दापिताहतस्य पुबभिर्मनसः परिमृच्छतामिव गतैः
प्रथमं उदिते ततः सपदि लब्धपदैः क्षणादाकरैनुपदिभिः प्रपये ७० निपपात संभ्रम

माघ स्थत: सपैोवनोष्मांकपमप्यभवत्स्मरानलोस्म:कन्नभारोननखंपचः प्रियस्य ८५।
५३ दयत्तुरोजद्वयमुर्वशीतलंभुवोगतेवत्स्वयमुर्वशीतलंवभौ सुखेनाप्रतिमेनकाचनाभी
पाधिकात्तांप्रतिमेनकाचन ८६ इत्थंनारीर्घटयितुमलंकामिभि:काममासन्प्राले
यांशो: सपदिरुचय:शांतमानांतरायाः आचार्यत्वंरतिगुरिवक्तसन्मन्मथस्त्रीविलासा
52 हीमत्तरत्रस्रामकपाला:सीधवस्त्रक्रुरासां ८७ इतिश्रीशिशुपालवधेमहाकाव्येस्मं
केशाब्दालंकृतसर्गांते चंद्रोदयवर्णनंनामनवमःसर्गः ९ ॥ सजितानिसुरभीण्य
थसूनामुल्लसल्लपनवारिरुहाणी आययुः सुघटितानिसुराणाः पात्रतांप्रियतमावदना
नि १ सोपचारमुपशांतविचारंसानुतर्षमनुतर्षपदेन नेमुहूर्तमपयमूर्त्तमपीप्यन्प्रेममान
मवधूपवधूःस्वाः २ कांतकांतवदनप्रतिबिंबेभग्नवालसहकारसुगंधौ स्वादुनिप्रण राम
दितालीनिशीतेनिर्ववारमधुनींद्रियवर्गः ३ कापिशायनसुगंधिविघूर्णन्नुन्मदोधिप ५३

चाराविधौ सवालीताभिरप्यनुपदं प्रमदाः प्रणपातिभूमीमगमनुगतिभिः ७८ मधुरोन्नत
भ्रुलालितं च दृशोः सकरप्रयोगचतुरं च वचः प्रकृतिस्थमेव निपुणागामितं स्फुटनर्मिली
वन लमभूत्सुतनोः ७९ तदयुक्तमंग तव विश्वसृज्ञानकृतं यदीक्षणसहस्रतयं प्रकटीकृ
ता जगति येन खलु स्फुटमिंद्रता यमपि गोत्रभिदा ८० न भावयत्यनिशमक्षिगतामपि
मां भवानतिसमीपगतया हृदयास्थितामपि पुनः पुरतः कथमीक्षते वरिरभीप्सतमां ८१
इति गंतुमिछुमभिधाय पुरः क्षणदृष्टिपातविहसद्वदनां स्वकरावलंबनविमुक्तगलन्न
लकांचिकांचिदरुणमरुणाः ८२ ॥ ॥ ऽमपपाति सरोषपाणिरत्तेकृतकंका
मिति निद्भुवे मृगाक्ष्या कलयन्नपि सव्यथोवतस्येशाकुनेन सवालीतः केलेतरोपि ८३
आलोक्यालिंपतमममंशुकेऽविनीतौ यत्नस्थेनाभितमुखेंदुमानवत्या तन्नूनं पदमवलोक
यां बभूवे मानस्य द्रुतमपयातुमास्थितस्य ८४ सुदृशः सरसव्यलीकनतमस्तरसाप्सि

माघ ऽङ्गनानां वक्रवाक्यरचनारमणीयः गूढसूचितरहस्यसहासः सुभ्रुवां प्रववृते परिहासः
५४ १२ हावहारि हसितं वचनानां कौशलं दृशि विकारविशेषाः चक्रिरे भृशमृजोरपि वध्वाः
कामिनेव तरुणेन मदेन १३ अप्रसन्नमपराद्धरि पत्यौ कोपदीप्तमुररीकृतधैर्यं क्षा
लितं नु शमितं नु वधूनां द्रावितं नु हृदयं मधुवारैः १४ संतमेव चिरमप्रकृतत्वादप्रका
S2 शितमदिद्युतदंगे विभ्रमं मधुमदः प्रमदानां धातुलीनमुपसर्ग इवार्थं १५ सावशे
षपदमुक्तमुपेक्षास्रस्तमाल्यवसनाभरणेषु गंतुमुत्थितमकारणतः स्म द्योतयंति मद
विभ्रममासां १६ मद्यमंदविगलत्त्रपमीषच्चक्षुरुन्मिषितपक्ष्म दधत्या वीक्ष्यते स्म
शनकैर्नववध्वा कामिनो मुखमधोमुखयैव १७ पाकथं च न सखीवचनेन प्राग
भिप्रियतमं प्रजगल्भे ह्रीजाड्यमभजन्मधुपा सा स्वां मदात्प्रकृतिमेति हि सर्वः । राम
१८ ह्रादितः कथमपि त्रपयां तर्यः प्रियं प्रति चिराय रमण्या। वारुणीमदविशंकम। ५४

पेतुंसममशोत फुल्लराजीवदनंदयितानामब्जचारुच मकंचषउंघ्रिः ४ विंबितंभृतपरिस्रु
तीजाननभाजनेजलजमित्यबलाया: घ्रातुमक्षिपततिभ्रमरःस्मभ्रांतिभाजिभवतिक्व
विवेकः ५ रक्तमिष्टतममपामधुपत्युर्वाढमापापिवतोरसवत्तां यत्सुवर्णमुकुटांसुभि
रासीच्चेतनाविरहितैरपिपीतं ६ स्वादनेनसुतनोरविचारादोष्ठतःसममचारिष्टरसोत्रम
न्यमन्यदिवपन्मधुपूनःस्वादुमिष्टमततानिष्ठतदेव ७ पीतवत्यभिमतेमधुतुल्यस्वादमो
ष्ठरुचकंविदिदंसौ लम्पतेस्मपरिरक्तनया त्मापावकेनविपताप्रियवत्या: ८ कस्यचि
त्समदनंमदनीयप्रेयसीवदनपानपरस्य स्वादितःसकृदिवासवएवप्रत्युतक्षणविदंश
पदेभूत् ९ विभ्रतोमधुरतामतिमात्रंरागिभिर्युगपदेवपपाते भ्राननैर्मधुरसोवि
कसद्भिर्नासिकाभिरसितोत्पलगंधः १० पीतसीधुमधुरैर्मिथुनानामाननैःपरिहृतंच
षकांतः श्रीडयारुददिवालिविरावैर्नीलनीरजमगक्दधस्तात् ११ प्रातिभंत्रिसरके

माघ न्यपुवतेर्दायितेन उक्तितिस्ममदमप्यपिबंतीवीक्ष्यमद्यमितरांतु ममाद २७ अन्यपान्य
५५ वनितागतचित्तं चित्तनाथमभिशंकितवत्या पीतभूरिसुरयापि न मेदे निर्वृतेर्हि मन
सो मदहेतुः २८ कोपवत्यनुनयान गृहीत्वा प्राग्घोमधुमदाहितमोहा कोपितं विरह
वेदित चेता कांतमेव कलयंत्यनुनिन्ये २९ कुर्वता मुकुलितास्मितगानामंगसाद
मवसादितवाचां ईर्ष्ययेव हरता ह्रियमासां तद्गुणः स्वयमकारि मदेन ३० गण्डभि
त्तिषु पुरा सदृशीषु व्यांजितानां चिरदृशामतिमेदुः पानपाटलितकांतिषु पश्चाल्लोध्रचू
र्णतिलकाकृतिरासीत् ३१ उच्चकैरिव परस्परसंगादीरितान्युभयतः कुचकुंभैः यो
षितामतिमदेन जुघूर्णुर्विभ्रमातिशयपुंषि वपूंषि ३२ चारुता वपुरभूषयदासां
तामनूननवयौवनयोगः तं पुनर्मकरकेतनलक्ष्मीस्तां मदो दयितसंगमभूषः ३३ राम
क्षीवतामुपगतास्वनुवेलं तासु रोषपरितोषवतीषु अग्रहीतु सशरं धनुरुत्कामा ५५

53

याविभ्रमस्तुषोभवदसाविरागः १९ आगतान्गणितप्रतिमाताल्वल्लभानभिससार।
पिष्टणं प्रापिचेतसि सा विप्रतिसारेसुभ्रुवामवसरः सरकेण २० मास्मुनस्तमभिसीसर
मागस्कारिणंमदविमोहितचेता योषिदित्यभिललाषनहालांदुस्त्यजःखलुसुखाद्
पिमानः २१ ह्रीविमोहमहरद्दयितानामंतिकंरतिसुखायतिनाय सप्रसादमितिसोदं
नमासीत्समघएवफलदंमधुतासां २२ दत्तमात्तमदनंदयितेनव्याप्तमातिशयिकेनर
सेन सस्वदेसुरवसुरंप्रमदाभोनामरूढमापिचवद्युदपादि २३ लब्धसौरभगुणोमदि
राणामंगनास्यचषकस्यचगंधः मोदितालिरितरेतरयोगादन्यनामभजतातिशयंनु।
२४ मानभंगपटुनासुरतेछ्रांतन्वतामयपतनाद्दशीरागं शेमिरेसपदिभावपतंतंयोषि
तः प्रणयिनेवमदेन २५ पानधौतनवयावकरागंसुभ्रुवोनिभृतचुंबनदक्षाः प्रेय
सामधररागंसेनस्वंकिलाधरमपालिररंजुः २६ आर्पितंरासीतवत्यापिनामस्याहम।

माघ माणासंधती किलतदीक्षणमार्गं आवरिष्टविकटेनविवोढुर्वक्षसैवकुचमंडलमन्या ४२
५६ अंशुकं हृतवता तनुबाहुस्वस्तिकापिहितमुग्धकुचाग्रा भिन्नशंखवलयं परिणेत्रा पर्यरंभि ख२
रभसादचिरोढा ४३ संजहार सहसा परिरब्धप्रेयसीभुजविरूढविरोधं संहितं रतिपतिः
स्मीन भिन्नक्रोधमाशु तरुणीषु महेषुं ४४ सं समानमुपयंतरि बध्वाः श्लिष्टवत्सुपस
54 पान्तिरसेन आत्मनैव रुरुधे कृतिनेव स्वेदसंगिवसनं जघनेन ४५ पीडिते पुरउरः प्र
ति पेषं भर्तरि स्तनयुगेन युवत्याः स्पष्टमेव दलतः प्रतिनार्यास्तन्मयत्वमभवद्धृदयस्य
४६ दीपितस्मररसैरुपपीडं वल्लभे घनमभिष्वजमाने वक्रतां नयपतत्तुः कुचकुंभौ सु
भ्रुवः कठिनतातिशयेन ४७ संप्रवेष्टुमिव योषित ईषुः श्लिष्यतां हृदयमिष्टतमानां
आत्मनः सततमेव तदंतर्वर्तिनो न खलु नूनमजानन् ४८ स्नेहनिर्भरमधत्त वधूनामा राम
र्द्रतां वपुरसंशयमंतः यन्निगाढपरिरंभिणि एव स्वेदमंबुववृषे पदनेन ४९ नसम ५६

सन्नू फुरितानि बंगमनंगः ३४ शंकयान्ययुवतीव नितांभिः प्रत्यभेदि दयितः स्फुटमेव नसं
मंभवाति तत्वविचारे मत्सरेण हृतसंवृति चेतः ३५ आननैर्विचकसे हृषिताभिर्वल्लभा
नभितनूभिरभावि आर्द्रता हृदयमापचरोबोलोलतिस्मवचनेषु वधूनां ३६ रूप
मप्रतिविधानमनोज्ञं प्रेमकार्यमनपेक्ष्य विकाशि चाटुचाटुकृतकसंभ्रममासां कार्म
नू णत्वमगमत्रमणेषु ३७ लीलयैव सुतनोस्तुलयित्वा गौरवाढ्यमपि लाघवणीकेन
मानवंचनविदाव हृनेन क्रीतमेव हृदयं दयितस्य ३८ स्पर्शभाजि विशदक्षविचारै
कान्तिनेमगदृशांसुरताय सन्नातिं दधति पेतुरजस्रं हृष्ययः प्रियतमे शयने च ३९ पू
निरागतरलैरपिनीतिर्यकृपातिभिः क्षुतिगुणेन युतस्य दीर्घदर्शिभिरकारि वधूनां
न लंघनं नयनैः श्रवणस्य ४० संकथेच्छुरभिधातुमनीशा सैजुरवीनच वभूव दिदृ नू
क्षुः स्पर्शनेन दयितस्य न तन्वंगसंगचपलापि चकंपे ४१ उत्तरीयविनयात्त्रप

माघ
५७

आक्षिपंतकठिनेभुजकर्पं चित्कामिनीकुचतटेषुपदानि ५७ सोष्मणःस्तनशिलाशिख
राश्रारात्तघर्मसलिलैस्तरुणानां उच्छ्वसत्कमलचारुषुहस्ते निम्ननाभिसरसीषुनिपे
ते ५८ आमपाद्रिरभितोवलिवीचीर्दोलमानवितताङ्गुलिहस्तैः शुभ्रवामनुभवा
त्प्रतिपेतेऽप्त्राप्तिमेपामिति मध्यमभीष्टैः ५९ प्राप्यनाभिनदमज्जनमाशुप्रस्थितं
निवसनग्रहणाय औपनीविकमरुन्धकिल स्त्री वल्लभस्य करमात्मकराभ्यां ६०
कामिनःकृततरोत्सवकालक्षेपमाकुलवधूकरसंगि मेखलागुणविलग्नमसू
यां दीर्घसूत्रमकरोत्परिधानं ६१ अंबरं विनयतः प्रियपाणेर्योषितश्च करयोः क
लहस्य वारणामिव विधातुमभीक्ष्णं कक्षयाच वलयैश्च शिशिंजे ६२ ग्रंथिमुद्ग्र
थयितुं हृदयेशे वाससःस्पृशति मानधनायाः भ्रूयुगेन सपदि प्रतिपेदे रोमभिश्च
समममेवविभेदः ६३ आश्रुलंघितवतीष्टकराग्रे नीविमर्द्धमुकुलीकृतदृष्ट्या र

55

राम
५७

तिवपुषः प्रमदानामंतरिक्षतमसंगमजन्मा यद्बहिर्बहिरवाप्यविकाशं ध्वानशेनतनुरुत्त
ण्यपिहर्षः ५० यात्मीयव्यतिकरात्प्रमदानामंगजेनपुलकेनबभूवे स्नापितेनभृश
मुच्छ्वसिताभिर्नीविभिः सपदि बंधनमोक्षः ५१ ह्रीभरादवनतं परिरंभे रागवानवदुजे
ष्ववकृष्य अर्पितोष्ठदलमाननपद्मं योषितो मुकुलिताक्षमधासीत् ५२ पक्ष्मवो
पमिति साम्यसपक्षं दृष्टवत्यधराविंवमभीष्टे पर्य्यकूजि सरुजेव तरुण्यास्तारलोल
वलयेन करेण ५३ केनचिन्मधुरमुल्वणरागं बाष्पतप्तमधिकं विरहेषु ओष्ठपल्ल
वमपास्य मुहूर्तं सुभ्रुवः सरसमक्षिचुचुंबे ५४ रेचितं परिजनेन महीयः केवलाभि
र तदंपति धाम साम्यमापकमलासरवविस्वफलेन सेवितस्युगं ततयोघैः ५५ आ
वृतान्यपि निरंतरमुच्चैर्योषितामुरसि जह्नितयेन रामीणामितरतो विमर्द्राद्रैः पाणि
भिर्जगृहिरे हृदयानि ५६ कामिनामसकलानि विभुग्नैः स्वेदवारिमृदुभिः करजाग्रैः

माघ नखदंतनिपातैः बोधितस्तनुशयस्तरुणीनामुन्मिमील विशदं विभ्रमेषु ॥ ७२ कांतया
५८ सपदि कोप्युपगूढः प्रौढपाणिरपनेतुमियेष संहतस्तनतिरस्कृतदृष्टिर्भ्रष्टमेव न दुकूल
मपश्यत् ७३ आहतं कुचतटेन तरुण्याः साधु सोढममुनेति पपात त्रुट्यतः प्रियतमोर
सिहारात्पुष्पवृष्टिरिव मौक्तिकवृष्टिः ७४ सीत्कृतानि मणितं करुणोक्तिः स्निग्धमुक्त
56 मलमर्थवचांसि हासभूषणरवाश्च तरुण्याः कामसूत्रपदतामुपजग्मुः ७५ उद्धतैर्नि
भृतमेकमनेकैः छेदवन्मृगदृशामविरामैः व्याप्यतेस्म मणितं कलकांचीनूपुरध्वनिभिर
स्तमेव ७६ ईदृशस्य भवतः कथमेतल्लाघवं मुहुरितीव रतेन क्षिप्तमायतमदर्शय
दुर्व्याः कांचिदाम जघनस्य महत्त्वं ७७ प्राप्यतेस्मगतचित्रकचित्रैः श्रीत्वमार्द्रनखल
क्ष्मकपोलैः दध्रिरे च रभसच्युतपुष्पाः स्वेदबिंदुकुसुमान्यलकांताः ७८ यद्यदेव रुरु राम
चे रुचिरेभ्यः सुभ्रुवो रहसि तत्तदकुर्वन् आनुकूलिकतया हि नराणामाक्षिपंति हृदया ५८

ऩ्वेणीकृताधरतंत्रीमंडलक्वणितचारुच कूजे ६४ आपतंगालीरभूदतीरिक्तः सुशुवांक
ष्टीमशालीनिमध्ये श्रोणिभुविप्रकरः पृथुलासुस्पर्शमापसकलेननलेन ६५ चक्षुरेव
ललनोरुषुराजीः स्पर्शलोभवशलोलकराणां कामिनामनिहितान्यपिरंभास्तंभकोमल
तलेषुनखानि ६६ ऊरुमूलचपलेक्षणमग्रनूपैर्वृतं सकुसुमैः प्रियमेताः चाक्रैरेस
पदितानियथार्पमनमथस्यकुसुमायुधनाम ६७ धैर्यमुल्बणमनोभवभावावामतां
चवशर्पितवत्सः क्रीडितं ललितसौरतधाम्नीस्तोनिरेभिरुचितेषुतरुण्यः ६८ पाणिरोधम्
माविरोधितवांछंभर्त्सनाश्रममधुरस्मितगर्भाः कामिनः स्म कुरुते करभोरूर्हारिशुष्करुदितं
चसुखेपि ६९ वारणार्थपदगद्गदवाचामीर्ष्यायामुकुरपत्रपयाच कुर्वतेस्मसुदृशाम
उकूलंप्रातिकूलिकतयेवपुवानः ७० अन्यकालपरितापमजस्रं तद्वयेनविदधेरुपमेव
धृष्टतारतसीमर्त्तभुताभिर्निर्दयत्वमितरैरवलासु ७१ बाहुपीडनककुचग्रहणाभ्यामाहतेन

माघ ल्किकलघुर्गुणशोभाहारयाक्षिरभवद्गुरुस्तरेव ८७ विभ्रमार्थमुपगूढमजस्रंयत्प्रियैःप्रथ
५९ मरत्यवसाने योषितामुदितमन्मथमोदंतद्द्वितीयमुरसस्यबभूव ८८ आस्थितेभिन
वपल्लवपुष्पैरप्यनारततरताभिरनाभिः दीपितेस्मरशयीतिनुशयनीयेनक्षणःक्षणदप्या
पिव्यथाप्यः ८९ योषितामतितरान्नखलूनंगात्रमुज्वलतयानखलूनं क्षोभमापमु
57 हुर्दर्पणयदूनांरागवृद्धिमकरोन्नयदूनां ९० इतिमदमदनाभ्यांरागिणःस्पष्टरागान
नवरतरतश्रीसंगिनस्तानवेक्ष्य अभजतपरिवृत्तिंसाथपर्यस्तहस्तारजनिरवनतेंदु
र्लज्जयाधोमुखीव ९१ इतिश्रीशिशुपालवधेमहाकाव्येश्र्यंकेमाघकृतौसुरतव
र्णनंनामदशमस्सर्गः ॥१०॥ श्रुतिसमधिकमुच्चैःपंचमंपीडयंतःसततमृषभ
हीनंभिन्नकीकृत्यषड्जं प्रणिजगदुरकाकुश्रावकस्निग्धकंठाःपरिणतिमितिरात्रे राम
र्मागधामाधवाय १ रतिरभसविलासाभ्यासतांतंनयावन्नयनयुगममीलत्तावदे ५९

निरमणय: ७८ प्राप्यमन्मथरसादतिभूमिंदुर्वहस्तनभरा:सुरतस्य शश्रमु: श्रमजलार्द्रलला
टाश्लिष्टकेशमसितायतकेश्य: ८० संगताभिरुचितैश्चलितापिप्रागमुच्यतचिरेणसखी
व भूयएवसमगंस्तरतांतेह्रीविधूभिरसहाविरहस्य ८१ प्रेक्षणीयकमिवक्षणमासन्
ह्रीविभंगुरविलोचनपाता: संभ्रमद्रुतगृहीतदुकूलछाद्यमानवपुष:सुरतांता: ८२ प्र
प्रभूतमतनीयसितन्वीकांचिधाम्निपिहितैकतरोरु क्षौममाकुलकराविचकर्षक्रांत
न ६ पल्लवमभीष्टतमेन ८३ मष्टचंदनविशेषकभक्तिर्भ्रष्टभूषणकदर्थितमाल्य: साप
राध इवमंडनमासीदात्मनैवसुदृशामुपभोग: ८४ योषित:पतितकांचनकांचौमोह
नातिरभसेनानितंबे मेखलेवपरित:स्मविचित्राराजतेनवनखक्षतलक्ष्मी: ८५ भा
तुनामसुदृशांदशनांक:पाटलोधवलगंडतलेषु दंतवाससिसमानगुणश्री:संमुखो
पिपरभागमवाप ८६ सुभ्रुवामधिपयोधरपीठंपीडनैस्त्रुटितवत्यापिपत्यु: मुक्तमो

णीव शाशीनामिव सुरौघाः सारमुद्धर्तुमेते कलशीमुदधिगुर्वीं वल्लवा लोडयन्ति। ८ अनुन-
यमगृहीत्वा व्याजसुप्ता पराची रुतमथ कृकवाकोस्तारमाकर्ण्य कल्ये कथमपि परिवृत्ता नि-
द्रयान्धा किल स्त्री मुकुलितनयनैवाश्लिष्यति प्राणनाथं ९ गतमनुगतवीणैरेकतां वेणुना-
दैः कलमविकलतालं गायकैर्बोधहेतोः असकृदनवगीतं गीतमाकर्णयन्तः सुखमुकु-
लितनेत्रा यान्ति निद्रां नरेन्द्राः १० परिशिथिलितकर्णग्रीवमामीलिताक्षः क्षणमयमनुभू-
य स्वप्नमूर्द्ध्वज्ञुरेव रिरसयिषति भूयः शष्पमग्रे विकीर्णं पटुतरचपलौष्ठः प्रस्फुरत्प्रोथमश्वः
११ उदयमुदितदीप्तिर्याति यः संगतौ मे पतति न वरमिन्दुः सोऽपरामेष गत्वा स्मितरुचिरिव
सद्यः साभ्यसूयं प्रभेति स्फुरति विशदमेषा पूर्वकाष्ठांगनायाः १२ चिरतररतिखेदप्राप्त
निद्रासुखानां चरममपि शयित्वा पूर्वमेव प्रबुद्धाः अपरिचलितगात्राः कुर्वते न प्रियाणा-
मशिथिलभुजचक्राश्लेषभेदं तरुण्यः १३ कृतधवलिमभेदैः कुंकुमेनेव किंचिन्मल

वर्त्तितोसौ रजनिविरतिशंसी कामिनीनां भविष्यद्विरहविहितनिद्राभंगमुच्चैर्मृदंगः २ स्फु
टतरमुपरिष्टादल्पमूर्त्तेर्ध्रुवस्य स्फुरति सुरमुनीनां मंडलं व्यस्तमेतत् शकटमिव महीयः
शैशवे शार्ङ्गपाणेः चलचरणकाग्रप्रेरणोत्तुंगिताग्रं ३ प्रहरकमपनीय स्वं निनिद्रासतो
ऽच्चैः प्रतिपदमुपहूतः केनचिज्जागृहीति मुहुरविशदवर्णां निद्रया शून्यशून्यां दददपि गि
रमंतर्बुध्यते नो मनुष्यः ४ विपुलतरनितंबाभोगरुद्धे रमण्याः शयितुमनधिगच्छन् जीवि
तेशोवकाशं रतिपरिचयनश्यन्नैद्रतंद्रः कथंचिद्गमयति शयनीये शर्वरीं किंकरोतु ५
क्षणशयितविबुद्धाः कल्पयंतः प्रयोगानुदधिमहति राज्ये काव्यवद्दुर्विगाहे गहनमपररा
त्रप्राप्तबुद्धिप्रसादाः कवय इव महीपाश्चिंतयंत्यर्थजातं ६ क्षितितलशयनांतादुत्थितं दा
नपंकप्लुतबहुलशरीरं शाययत्येष भूयः मृदुचलदपरांतोदीरितांदूनिनादं गजपतिमधि
रोहः पक्षकव्यत्ययेन ७ द्रुततरकरदक्षाः क्षिप्तवैशाखशैले दधति दधिनिधीरानारवान्वारि

माघ वनिद्राक्रांतनीलोत्पलास्यः तिमिरामिदंधानाः संस्त्रिनः केशपाशानवानिपातिगृहेभ्यो पांत्यमू
६१ र्वारवध्वः २० शिशिरकिरणकांतंवासरांतेभिसार्यश्वसनसुरभिगंधिः सांप्रतंसत्वरेव व्रज
तिरजनिरेषातनुपूर्वांगरागैः परिमीलितमनिंद्यैरंबरांतंवहंती २१ नवकुमुदवनश्रीहा
सकेलीप्रसंगादधिकरुचिरशेषामप्युषांजागमित्वा अपयमपरदिशोंकेमुंचातिस्त्रस्तहस्तःशी
59 शापिसुरिव पांडुग्लानमात्मानमिंदुः २२ सरभसपरिरंभारंभसंरंभभाजायदधिनिशमपा
स्तंवल्लभेनांगनायाः वसनमपिनिशांतेनेष्यतेतत्प्रदातुंरथचरणविशालश्रोणिलोले
क्षणेन २३ सपदिकुमुदिनीभिर्मीलितंहाक्षपापिक्षयमगमदपेतास्तारकास्ताःसमस्ताः
इतिदयितकलत्रश्चिंतयन्नंगमिंदुर्वहतिकृशमशेषंभ्रष्टशोभंशुचेव २४ व्रजतिविषय
पा२ मक्ष्णामंशुमालीनयावत्तिमिरमखिलमस्तंतावदेवारुणेन परपरिभवितेजस्तन्वतामाशु राम
कर्तुंप्रभवतिहिविपक्षोच्छेदमग्रेसरोपि २५ विगततिमिरपंकंपश्यतिव्योमयावद्धुवतिवि ६१

प्रसृतरजोभिर्भ्रमयन्त्यभिमाशां हिमरुचिररुणीम्नारजतेरज्यमानैर्जरठकमलकंदच्छेदगौरै
र्मयूखैः १४ दधदसकलमेकं खंडितामानमद्रेः श्रियमपरमपूर्णामुच्छ्वसद्भिः पलाशैः क
लरवमुपगीते षट्पदौघेन धत्तः कुमुदकमलखंडे तुल्यरूपामवस्थां १५ मदरुचिमरुणेनो
द्गछता लंभितस्य त्यजन इवाचिरायस्यापिनीमाशु लज्जां वसनमिव मुखस्य स्रंसते संप्रतीदं
सितकरकरजालं वासवाशा युवत्याः १६ अविरतरतलीलायासजातश्रमाणामुपशमम्
पयांतं निःसहैरंगनानां उनरुषसि विविक्तैर्मातरिश्वावचूर्य ज्वलयति मदनाग्निं मालती
नां रजोभिः १७ अनिमिषमविरामा रागिणां सर्वरात्रं नववनिधुवनलीलाः कौतुकेनाभिवी
क्ष्य इव मुदवासितानामस्फुटालोकसंपन्नयनमिव सानिद्रं घूर्णते दीपमार्च्चिः १८ विकचक
मलगंधैरंधयन्भृंगमालाः सुरभितमकरंदं मंदमावाति वातः प्रमदमदनमाद्यद्यौवनोद्दाम
रामारमणरभसखेदस्वेदविच्छेददक्षः १९ लुलितनयनताराः क्षामवक्त्रेंदुबिंबा रजनय इ

माघ ३१ प्रकटतरमिमंमाद्राक्षुरन्यारमण्यः स्फुटमितिसविशंकंकांतयातुल्यवर्णाः चरणतल
९२ सरोजाक्रांतिसंक्रांतयासौवपुषिनखविलेखोलाक्षयारक्षितस्ते ३२ नदवितथमवादीर्य
न्ममत्वंप्रियेतिप्रियजनपरिभुक्तंयद्दुकूलंदधानः मदधिवसतिमागाःकामिनांमंडना
श्रीर्व्रजतिहिसफलत्वंवल्लभालोकनेन ३३ नवनखपदमंगंगोपयस्यंशुकेनस्थगय
60 सिपुनरोष्ठंपाणिनादंतदष्टं प्रतिदिशमपरस्त्रीसंगशंसीविसर्पन्नवपरिमलगंधःकेन
नशक्योवरीतुं ३४ इतिकृतवचनायाःकाश्चिदभ्येत्यबिभ्यद्गलितनयनवारेर्यातिपाद
वनामं करुणमपिसमर्थंमानिनोमानभंगेस्रुदितमुदितमस्त्रंयोषितांविग्रहेषु ३५
कुलकं मदमदनविकाशस्पष्टधार्ष्ट्योदयानांरतिकलहविकीर्णैर्भूषणैरर्चितेषु वि
दधतिनगृहेषूत्फुल्लपुष्पोपहारंविफलविनययत्नाकामिनीनांवयस्याः ३६ करज राम
दशनचिह्नंनैशमंगेन्यनारीजनितमितिसरोषामीर्ष्ययाशंकमानं स्मरसिनखलुद ९२

रहसि विन्नः पक्षती यावदेव रथ्यचरणसमाहूत्तावद्दोस्तुकयन्तन्नासरिदपरं तटं ता द्गताच
क्रवाकी २६ मुदितयुवमनस्कास्तुल्यमेवं प्रदोषे रुचमदधुरुभय्यः कालिताभूषिताश्च
परीमलरुचिराभिर्न्यस्कृतास्तु प्रभाते युवतिभिरुपभोगान्नीरुचः पुष्पमालाः २७ विलु
लितकमलौघः कीर्णवल्लीवितानः प्रतिदिशमवधूताशेषशाखिप्रसूनः क्वचिदुपमन
वस्यः स्यास्तु तामेति वायुर्मधुकुसुमाविमर्दो दंधिवेषमांतरेषु २८ नखपद्वलिनाभी
संधिभागेषु लक्ष्यः क्षतिषु च दशनानामंगनायाः स शोषः अपिरहसि कृतानां वाग्विहीनो
पि जातः सुरतविलसितानां वर्णको वर्णकोसौ २८ प्रकटमलिनलक्ष्मा मष्टपत्रावली
कैरधिकतररतिशोभैः मन्मथः प्रोषितम्भीः उपहसित इवासौ चंद्रमाः कामिनीनां परिण
तशरकांडापांडुभिर्गंडभागैः ३० सकलमपिनिकामं कामलोलान्यनारीरतिरभसाविमर्दै
र्भिन्नवर्त्मांगरागे इदमपि महदेवाश्चर्यमाश्चर्यधाम्नस्तव खलु सुखरागो यन्न भेदं प्रयातः

पाथोधेर्भाति भासां वितानं जनितभुवनदाहारंभमंभांसि दग्ध्वा ज्वलितमिव महांभेरूर्ध्वमौर्वा
नलार्चिः ४३ विततपृथुवरत्रातुल्यरूपैर्मयूखैः कलश इव गरीयान् दिग्भिराकृष्यमाणः।
कृतचटुलविहंगालापकोलाहलाभिर्जलनिधिजलमध्यादेष उत्तार्यतेऽर्कः ४४ पयसि
सलिलराशेर्नक्तमंतर्निमग्नः स्फुटमनिशमतापि ज्वालया वाडवाग्नेः यदयमिदमिदानी
मंगमुद्यन् धाति ज्वलितखदिरकाष्ठांगारगौरं विवस्वान् ४५ अनुदितरुचिनासौ केव
लं नोदयाद्रिः क्षणमुपरिगतेन क्ष्माभृतः सर्व एव नवकरनिकरेण स्पष्टबंधूकसूनस्त
वकरचितमेते शेखरं बिभ्रतीव ४६ उदयशिखरिशृंगप्रांगणेष्वेष रिंगन् सकमलमुख
हासं वीक्षितः पद्मिनीभिः विततमृदुकराग्रः शब्दयंत्या वयोभिः परिपतति दिवोऽंके हेलया
बालसूर्यः ७४ क्षणमयमुपविष्टः क्ष्मातलन्यस्तपादः प्रणतिपरमवेक्ष्य प्रीतमह्नाय लो
कं भुवनतलमशेषं प्रत्यवेक्षिष्यमाणः क्षितिधरतलपीठादुत्थितः सप्तसप्तिः ४८ प

67

तंमजयैनत्त्वपैवास्त्रिपमनुनयतीन्यंश्रीउमानांविलासी ३७ कृतगुरुतरहारछेदमालिंग्य।
पत्योपरिशिथीलितगात्रेगंतुमापृछमाने विगलितनवमुक्तास्थूलबाष्पांबुविंदुस्तनयुग
मवलापास्तत्क्षणंरोदितीव ३८ व्रजजगदपुरस्तात्रस्यमत्ताकिलाहंचकरचाकिलचाटुप्रो
क्त्योपियदस्य विदितमितिसखीभ्योरात्रिवृत्तिंविचिंत्यव्यपगतमदपानेत्रीडितंमुग्धव
ध्वा ३९ अरुणजलजराजीमुग्धहस्ताग्रपादाबकुलमधुपमालाकज्जलेंदीवराक्षी अ
नुपततिविरावैःपत्रिणांव्याहरंतीरजनिमचिरजातापूर्वसंध्यासुतेव ४० प्रतिशरणम
शीर्णज्योतिरग्न्याहितानांविधिविहितविरिब्धैःसामिधेनीरधीत्य कृतगुरुदुरितौघध्वंश।
मध्वर्युवर्यैर्हुतमयमुपलीढेसाधुसान्नाय्यमग्निः ४१ मकृतजपविधीनामास्यमुद्रार्श
दंतमुहुरपिहितमोष्टैरक्षरैलक्ष्यमन्यैः अनुकृतिमनुवेलंघट्टितोद्घट्टितस्यव्रजतिनि
यमभाजांमुग्धमुक्तापुटस्य ४२ नवकनकपिशंगंवासराणांविधातुःककुभिकुलिश

माघ कृतानामभिनवरविभासः पद्मरागात्रकारं ५४ अविरतदयितांगासंगसंचारितेन क्षुरि
६४ तमभिनवासृक्कांतिनाकुंकुमेन कनकनिकषरेखाकोमलं कामिनीनां भवति वपुरवा
मछायमेवातपेपि ५५ सरसिजवनकांतिं विभ्रदभ्रांतवृत्तिः करनयनसहस्रं हेतुमा
लोकशक्तेः अखिलमतिमहिम्नालोकमाक्रांतवंतं हरिरिव हरिदश्वः ध्वांतवृत्रं हिन
62 स्ति ५६ अवनमसमभिदायैभास्वताभ्युद्गतेन प्रसभमुडुगणोसौ दर्शनीयोप्यपास्तः
निरसितुमरिमिच्छोर्येतदीयाश्रयेण श्रियमधिगतवंतस्तेपि हंतव्यपक्षे ५७ प्रतिफ
न् लति करौघे संमुखावास्थितायां रजतकटकभित्तौ सांद्रचंद्रांशुगौर्यां वहिरभिहतम
द्रेः संहृतं कंदरांतर्गतमपि तिमिरौघं घर्मभानुर्भिनत्ति ५८ वहिरपि विलसंत्यः काम
मानिन्यिरे यद्दिवसकररुचोंतर्ध्वांतमंतर्गृहेषु नियतविषयवृत्तेरप्यनल्पप्रताप। राम
क्षतसकलविपक्षस्तेजसः स स्वभावः ५९ विरमतिरसलौल्याद्धनं लंभितानांशु। ६४

रिणतमदिराभंभास्करेणांशुवाणैः स्तिमिरकरिघटायाः सर्वदिक्षुक्षतायाः रुधिरमिववहं
त्योभांतिबालातपेनच्छुरितमुभयरोधोवारितंवारिनद्यः ४९ दधतिपरिपतंत्योजालवा
तायनेभ्यस्तरुणतपनभासोमंदिराभ्यंतरेषु मणिपिशुनितानांप्रांतरिक्षन्सुगंतुंक्वापि
तमदनमुक्तोत्तमनाराचलीलां ५० ग्रधिरजनिवधूभिः पीतमैरेयमुक्तंकनककचषक
मेतन्नोत्तमालोहितेन उदयदहिमरोचिर्ज्योतिषाक्रांतमंतर्मधुनइवतथैवापूर्णमद्यापि
भाति ५१ सितरुचिशयनीयेनक्रमेक्रांतमुक्तं दिनकरकरसंगव्यक्तकौसुंभकांति निज
मितिरतिबंधोज्झितमुत्तरीयंपरिहसतिसखीस्त्रीमाददानांदिनादौ ५२ स्नुतमिवाशी
शीतांशोरंशुभिर्यन्निशासुस्फाटिकमयमराजद्राजताद्रिस्थलाभं ग्रुरुणितमकठोरै
र्वेश्मकाश्मीरजांभःस्नापितामिवतदेतद्भानुभिर्भातिभानोः ५३ सरसनखपदांतर्म्लि
ष्टकेशप्रमोकं प्रणयिनिविदधानेयोषितामुल्लसंत्यः विदधतिदशनानांसीत्कृताविः

माघ मंतेनचंद्रः ६५ प्रलयमखिलतारालोकमह्नायनीत्वाश्रियमनतिशयश्रीःसानुरागां
६५ दधानः गगनसलिलराशिंरात्रिकल्पावसानेमधुरिपुरिवभास्वानेषएकोधिशेते ६६
कृतसकलजगद्विबोधोवधूतांधकारोदयःक्षपितकुमुदतारकश्रीर्वियोगंनयन्
कामिनः गुरुतरगुणदर्शनादभ्युपेतोल्पदोषःकृतीनववरदकरोनुसंप्रतिश्रीमयंना म
६३ यकः ६७ इतिश्रीशिशुपालवधेमहाकाव्येश्र्यंकेमाघकृतौप्रभातवर्णनंनामै
कादशस्सर्गः ११ इत्थंरथाश्वेभनिषादिनांप्रगेगणोनृपाणामथतोरणाद्बहिः प्रस्था
नकालक्षमवेषकल्पनाकृतक्षणक्षेपमुदैक्षताच्युतं १ स्वर्णंसुपत्रंकनकोज्ज्वलद्यु
तिंजवेननागान्जितवंतमुच्चकैः आरुह्यतार्क्ष्यंनभसीवभूतलेययावनुद्घातसुखे
नसोध्वना २ हस्तस्थिताखंडितचक्रशालिनंद्विजेंद्रकांतंश्रितवक्षसंश्रिया सत्या राम
नुरक्तंनरकस्यजिष्णवोगुणैर्नृपाःशार्ङ्गिणमन्वयासिषुः ३ शुक्लैःसतारैर्मुकुलीकृ ६५

नरयमुदयाय प्राप्यधामस्वमेव दलितदलकपाटः षट्पदानां सरोजे सरभसइवगूढ
स्फोटमर्कः करोति ६० युगपदयुगसप्तिस्तुल्यसंख्यैर्मयूखैर्दशशतदलभेदं कौतुके
नाशुकृत्वा श्रियमलिकुलगीतैर्लालितां पंकजांतर्भवनमधिशयानामादरात्पश्यतीव
६१ अदयमिव कराग्रैरेष निष्पीड्य सद्यः शशधरमहरादौ रागवानुष्णरश्मिः अवाकिर
ति नितांतं कांतिनिर्यासमच्छस्तुतनवजलपांडुं पुंडरीकोदरेषु ६२ प्रविकशति चिराय
द्योतिताशेषलोके दशशतकरमुक्तावक्षणीवाह्नितीये सितरुचिरिव पुष्पासौ लक्ष्यते संप्र
ति द्यौर्विगलितकिरणेनव्योम्निनैकेक्षणेव ६३ कुमुदवनमपाश्रि श्रीमदंभोजखंडं त्य
जति मुदमुलूकः प्रीतिमांश्चक्रवाकः उदयमहिमरश्मिर्याति शीतांशुरस्तं हतविधिल
सितानां ह्रीविचित्रो विपाकः ६४ क्षणमतुहिनधाम्नि प्रोष्य भूयः पुरस्तादुपगतवति
पाणिग्राहवद्दिग्वधूनां द्रुततरमपयाति स्रंसमानांशुकोसाउपपातिरिवनीचैः पाश्चि

माघ
६६

मजस्वरः सहस्रवल्गाचपलैर्दुरध्यपः गांधर्वभूयिष्ठतयासमानतां समसामवेदस्य दधौवलो
द्धिः ११ प्रत्यन्यनागंचालितस्त्वरावता निरस्यकुंठंदधतान्यमंकुशं मूर्धानमूर्ध्वपतदंतमंड
लं धुन्वन्नरोधिद्विरदोनिषादिना १२ संमूर्छदुच्छृंखलशंखनिस्वनःस्वनःप्रयाणेपटह
स्यशार्ङ्गिणी सत्वानिनिन्येसुतरां महांत्यपिव्यथां समेषामपिमेदिनीभृतां १३ कालेय
कक्षोद्दविलेपनश्रियं दिशां द्विषामुल्लसदंशुमद्युति स्वातंरखुरैर्मुद्गभुजोविपन्नप्रायेगिरेर

64

धःकांचनभूमिजंरजः १४ मंद्रैर्गजानांरथमंडलस्वनैर्विनिह्नुवेतादृशमेवबृंहितं तारैर्वि
भूवेपरभागलाभतःपरिस्फुटैस्तेषुतुरंगहेषितैः १५ अन्वेतुकामोवमतांकुशग्रहस्तिरो
गतंसांकुशमुग्रहन्नृशिरः स्थूलोच्चयेनागमदंतिकागतां गजोग्रयानाग्रकरःकरेणुकां
१६ यांतोस्पृशंतश्चरणैरिवावनिंजवात्प्रकीर्णैरभितःप्रकीर्णकैः अद्यापिसेनातुरगाः राम
सविस्मयैरलूनपक्षाश्वमेनिरेजनैः १७ अन्वीर्दधानैरवनम्रकंधराश्चलावचूलांक ६६

नैः स्यूतैः कुमुद्वतीनां कुमुदाकरैरिव मुग्धस्मयाणां चावियोगवेदनाविदूननाशीकमभूत्समंत
दा ४ उत्क्षिप्तगात्रः स्मविडंबयन्नभः समुत्पतिष्यंतमगेंद्रमुच्चकैः ग्राकुंचितप्रोक्तनिरूपि
तक्रमं करेणुरारोहयते निषादिनं ५ स्वैरं कृतास्फालनलालितान्तुरः स्फुरन्ननन्दर्शित
लाघवक्रियाः वंकावलग्नैकस वल्गापाणयस्तुरंगमानारुरुहुस्तुरंगिणः ६ प्रकृ
च यपावनकारभूपसेनी घोदिवानासनवंधमध्वने तीक्ष्णोत्पीतास्तावदसह्यरंहसो विमं
रवलं फंरवलकाः प्रतस्थिरे ७ गंडोज्वलामुज्वलनाभिचक्रयाविराजमानां नवयोदराश्री
या काश्चित्सुरवं प्रापमनाः सुसारथीरथीयुपोजाविधुरां वधूमिव ८ उत्पात्तमिच्छन्नवि
धनःपुरोवलात्निधीयमाने भरस्तात्तिर्यंचके ग्रर्हंद्रातो मारवि निर्झरस्वरः स्वनाम नीन्
रवणाः स्फुरार्षतो ९ नस्यामृहीतोपिधुवन्विषाणयोर्युगंससत्कारविवर्तितत्रिकः।
गोगणीजवेनस्माविधात्तमुरुद्धतामतक्षणं नोक्षतरः प्रतीच्छति १० नानाविधाभिः कृतमा

माघ
९७

जेवजत्क्षणं प्रचक्रमेलंघनपूर्वकः क्रमः २५ धूर्भंगसंक्षोभविदारितोष्ट्रिकागलन्मधुस्रा
वितदूरवर्त्मनि स्थाणौ विषंगीएपनासिक्षणंउरः प्रभुशोचलाभायकृतक्रपोवणीकृ २६ भे
रीभिराकृष्टगुहामुखोमुहुर्ध्वजांशुकैस्तर्जितकंदलीदलः उत्तुंगमातंगजितालघूपलोबलैः
सपक्षात्क्रियतेस्मभूधरः २७ वन्येभदानानिलगंधदुर्धराःक्षणंतरुछेदविनोदितक्रुधः
व्यालद्विपायंतृभिरुन्मदिष्णवः कथंचिदारादपथेननिन्यिरे २८ तैर्वैजयंतीवनराजिरा
जिभिर्गिरिस्मातिछंदमरुन्मतंगजैः वक्षःप्रसर्पज्जननतानदीशनैर्भुवोबलैरंतरयांबभूविरे
२९ निम्नानिदुःखादवतीर्यसादिभिः सयत्नमाकृष्टकशाः शनैः शनैः उत्तेरुरुत्तालखुरा
रवंद्रुताः श्लथीकृतप्रग्रहमर्वतांव्रजाः ३० गध्यध्वमारूढवतेवकेनचित्प्रतीक्ष्यमाणेन
जनंमुहुर्धृतः दास्यंहिसद्यःफलदंपदप्रतमस्खादद्दासेरयुवावनावलीः ३१ तस्थेमुहु
र्हरिणीविलोचनैः सदृशीदृष्टानयनानियोषितां मत्वाथसत्रासमनेकविभ्रमक्रियावि

65

राम
९७

लघयंत्तरवैः भ्रामीर्महत्यप्यविलंघ्यविक्रमं क्रमेलकैस्तत्क्षणमेव चिच्छिदे १८ तूर्णं प्रणेत्रा
कृतनादमुच्चकैः प्रणोदितं वेसरयुग्ममध्वनि आलीयनेमिस्वनसांद्रमेदिनीरजःसमयाक्रांति
भयादिवाद्रवत् १९ आदत्तवक्त्रैः शरवीलैर्भ्रमूचरैर्व्रजद्भिरेवक्षणमीक्षिताननाः चलत्कुटीयः
कुचकं सकंचुकं पयुस्तुरंगाधिरूढा वरोधिकाः २० पादैः पुरः कूवरिणां विदारिताः प्रकाम
माक्रांततलास्ततो गजैः भग्नोन्नतानंतरमृदितानता वनुर्भुवः कृष्टसमीकृता इव २१ दुर्दांत
तमुत्प्लुत्य निरस्तसादिनं सहासमहाकारमलोकयज्जनः पर्याणतस्रस्तमुरो विलंबिनस्तुरं
गमं प्रद्रुतमेकपादिना २२ भ्रमद्भिरप्यस्वालिताः स्वलद्भिर्नेरपकुर्वाना सरितः पयस्विनः अप
न्वयसंज्ञैव परं त्रिमार्गगा यथावसंख्यैः पार्थिभिस्तमस्तरसौ २३ त्रस्तो समासन्नकरेणुसूत्कृ
तान्नियंतरि व्याकुलमुक्तरज्जुके क्षिप्तावरोधांगनमुत्पथेन गां विलंघ्य लघ्वीकरभो बभं
जजुः २४ स्त्रस्तांगसंधौ विगताक्षपाटवे रुजा निकामं विकलीकृते रथे आप्तेन तक्ष्णाभिध

नवबुद्धाविभ्रमैः प्रसिद्धविस्तारगुणैर्विलोचनैः ३९ प्रीत्यानियुक्तांल्लिहतीस्तनंधयान्नि
गृह्य पारीमुभयेनजानुनोः वर्द्धिष्णुधाराध्वनिरोहिणीः पयश्चिरंनिदध्यौदुहतः सगोदुहः
४० जग्म्याजतोभ्यागततूर्णतर्णकान्निपानहस्तस्यपुरोदुधुक्षतः वर्गाद्गवांहुंकृतिचारु
निर्यतीमरिर्मधोरैक्षतगोमतल्लिकां ४१ सव्रीहिणांयावदपासितुंकृताः शुकान्मृगै
स्तावदुपद्रुतश्रियां कैदारकाणामभितः समाकुलाः सहासमालोकयतिस्मगोपिकाः
४२ व्यासेकुमस्मानवधानतः पुराचलत्पसाचितुपकर्णयन्नसौ गीतानिगोप्याः कल
मंमृगव्रजोनन्नूनमज्ञीतिहरिर्व्यलोकयत् ४३ लीलाञ्चलत्स्त्रीचरणारुणोत्पलस्ख
लत्तुलाकोटिनिनादकोमलः शौरेरुपानूपमवाधिद्न्मनः स्वानांतरागादुन्मदसारसार
वः ४४ उच्चैर्गतामस्खलितांगरीयसींतदातिदूरादपितस्यगच्छतः एकेसमूहुर्बलरे
णुसंहतिं शिरोभिराज्ञामपरेमहीभृतः ४५ माघेणनीचानपिमेदिनीभृतोजनः समेनेऽ

कारागीमगैः पलाय्यत ३२ शौरेः प्रतापोपनतैरितस्ततः समागतैः प्रश्रयनम्रमूर्त्तिभिः एका
नपत्राश्रयीवीभूतांगणोरभूद्रुछत्रतपापनाकिनी ३३ ग्रामागछतोनूचिगजस्य घंटयोः।
स्वनंसमाकर्ण्यसमाकुलांगनाः दूरादपावर्त्तितभारवाहणाः पयोपसस्तुष्यपलंचमूच
राः ३४ ओजास्विवर्णोज्वलवृत्तशालिनः प्रसादिनोत्तुम्फितगोत्रसंविदः श्लोकानुपेंद्रस्य
पुरःस्मभूपसोगुणान्समुद्दिश्यपठंतिवंदिनः ३५ नीशेवमाक्रांतमहीतलोजलैम्लन्स
मुद्दोपिसमुत्कृतिस्थितिं ग्रामेषुसैन्यैरकरोदवारितैः किमव्यवस्थांचालितोपिकेशवः ३६
कोशातकीपुष्पगुलंतकांतिभिर्मुखैर्विनिद्रोज्वलवाणचक्षुषः ग्रामीणवध्वस्तमल
क्षिताजनैर्जीरंवतीनोमुपरिव्यलोकयन् ३७ गोष्टेषुगोष्टीकृतमंडलासनान्सनाद
मुत्थायपगुरुः सवलात्तः ग्राम्यानपश्यत्कापिशंपिपासतः स्वगोत्रसंकीर्त्तनभाविता
त्मनः ३८ पश्यन्कृतार्थैरपिवल्लवीजनोजनाधिनाथंनपयोवितृष्णतां एकांतमौग्ध्या

माघ
६८

र्ध्वजैर्जनो घस्रहोम्बुजसिंधुरंहसां नागैरधिक्षिप्तमकारि शीलं मुहुर्वलंबभ्रुवोपरितन्म
हीभृतां ५३ श्रमस्फुरन्मागाणोमधुजालकेतरौ गजेन गंडं कषता विधूनिते क्षुद्राभिरक्षुद्र
तराभिराकुलं विदश्यमानेन जनेन दुद्रुवे ५४ नीते पलाशीन्युचिते शरीरबद्धजां न
केनांतमदांतकर्मणा संचेरुरात्मानरवापरं क्षणान्न क्षमारुहं देहमिव प्लवंगमाः ५५।
प्रक्रान्तनीवक्रचिद्दुतातिश्रितः क्वचित्प्रकाशानयगव्हरानपि सार्म्यादपेतानितिवाहिनी
हरेस्तदातिचक्राम गिरीनुरूनपि ५६ स व्याप्तवत्यापरितो पथ्यान्यपि स्वसेनया सर्वप
थीनयान्नया अंभोभिरुल्लंघिततुंगरोधसः प्रतीपनाम्नीः कुरुते स्म निम्नगाः ५७ या
वद्धगाहं तनदंतिनां घटास्तुरंगमैस्तावदुदीरितं खुरैः क्षिप्तं समीरैः सरितां पुरः पतज्जल
त्वमेनैष्वीद्रजएवपंकतां ५८ रंगुंक्षतोत्तुंगनितंबभूमयो मुहुर्व्रजंतः प्रमदं मदोद्धताः पं
कंकरायाहतशैवलांशुकाः समुद्रगाणामुदपादयन्निभाः ५९ भग्नोरुरोधः परिपू

67

राम
६८

वपयाधिरोहति सेनामुरारेः पथएवसापुनर्महामहीध्रान्मारितोध्यरोहपत् ४६ दंताग्र
निर्भिन्नपयोदमुन्मुखाः शिलोच्चयानांरुरुहुर्महीयसः तिर्यक्कटन्नाविमदांबुनिम्नगावि
घूर्यमाणाश्रवणोदरंद्विपाः ४७ श्रोतन्मदांभःकटकेनकेनचिज्जनस्यजीमूतकदंब।
कद्युता नागेननागेनगरीयसोच्चकैररोधिपंथाः पृथुदंतशालिना ४८ भग्नद्रुमाश्च
क्रुरितस्ततोदिशः समुल्लसत्केतनकाननाकुलाः पिष्टाद्रिपृष्ठास्तरसाचदंतिनश्चलन्नि
जांगाचलदुर्गमाभुवः ४९ आलोकयामासहरिर्महीधरानधिश्रयंतीर्गजिताःपरःशताः
उत्पातवातप्रतिकूलपातिनीरूपत्यकाभ्योबृहतीःशिलाइव ५० शैलाधिरोहाभ्यसना।
धिकोद्धुरैःपयोधरैरामलकीवनाश्रिताः तंपर्वतीयप्रमदाश्चचापिरेविकाशविस्तारि।
तांविभ्रमेक्षणाः ५१ सावज्ञमुन्मील्यविलोचनेसहासंसरांगंमृगेंद्रेणसुषुप्सुनापुनः सै
न्यान्नयातःसमयापिविव्यथेकथंसुराजंभवमन्यथाथवा ५२ उत्सेधनिर्धूतमहीस

माघ पि शीतलैः स्वसायमस्यापि जनस्य जीवनैः क्रमापि शुद्धैरधिकं विधातृभिर्विहंतुमंहांसि
७० जलैः पटीयसी ६७ यस्यामहानीलतटीरिव द्रुताः प्रयांति पीत्वा हिमपिंडपांडवः काली
रपस्ताभिरिवानुरंजिताः क्षरोनभिन्नां जनवर्णितां घनाः ६८ व्यक्तं वलीयान्यदि हेतुरा
गमादपूरयत्सा जलधिं न जाह्नवी गंगौघनिर्भर्त्सितशंभुकंधरासवर्णमर्णःकथमन्य
68 न्यथास्य तत् ६९ ७मप्यु घ तस्याक्रामितुं जवेन गां तमालनीलानितरांध्वतायतेः सी
मेव सा तस्य पुरः क्षणं वभौ वलांतुराशेर्महतो महापगा ७० । [illegible] । लोलैरारि
त्रेभ्यरणैरिवाभितो जवाद्व्रजंतीभिरसौ सरिज्जनैः नौभिः सतेरेऽथ रितप्रवोदितभ्रमी।
निमीलल्लालनावलं विनैः ७१ तत्पूर्वमंसद्वयसं द्विपाधिपाः क्षणं सहेलाः परितोऽज
गाहिरे सघस्ततस्तेरुरनारतस्तुतस्वदानवारिप्रचुरीकृतं पयः ७२ मोथैः स्फुरद्भिः सु राम
टशब्दमुन्मुखैस्तुरंगमैरापतत्कीर्णवालधि उत्कर्णमुद्ग्राहितधीरकंधरैस्तीर्यतामे। ७०

रितांभसः समस्थलीकृत्य पुरातनीर्नदीः कूलंकषौघाः सरितस्तदापराः प्रवर्त्तयामासुरि।
श्री २ भामदांबुभिः ६० पयोरनल्पीनवप्रमुरवयोगतानहंसैः श्रीपमानपत्रजां दूरेभवन्भोज
वलस्य गच्छतः शीलोपमातीतगजस्य निम्नगाः ६१ स्निग्धांजनश्यामतनूभिरुन्नतैर्निरंत
रालाकरिणां कदंबकैः सेनासुधाक्षालितसौधसंपदां पुरां बहूनां परभागमापसा ६२ प्रा
सादशोभातिशयालुभिः पार्थप्रभोर्निवासाः पटवेश्मभिर्वभुः नूनं सहानेन वियोगवि
क्लवा पुरः पुरश्रीरपि निर्ययौ न दा ६३ वर्म्मद्विपानां विरुवंत उच्चकैर्वनेचरेभ्यश्चिरमाच
चक्षिरे गंडस्थलाघर्षगलन्मदोदकद्रवद्रुमस्कंधनिलायिनो लयः ६४ आपामवद्धैः
करिणां घटाशतैरधः कृताद्यालकपंक्तिरुच्चकैः दूष्यैर्जितोदग्रगृहाणि सा चमूरतीत्य
भूयांसि पुराण्यवर्त्तत ६५ उद्धूतमुच्चैर्ध्वजिनीभिरंशुभिः प्रतप्तमभ्यर्णतया विवस्वतः
आह्लादिकल्हारसमीरणाहृते पुरः पपात्तांभसि याम्यनेरजः ६६ या घर्मभासस्तनया

माघ ऽतिं तोऽनुजन्मभिर्वसुधाधिपोभिमुखमस्य निर्ययौ २ रभसप्रवर्त्तकुरूच्चकदुंदुभिध्वनिभिर्ज
७१ नस्य बधिरीकृतश्रुतेः समवादि वक्तृभिरभीष्टसंकथा प्रकृतार्थशेषमथ कृत्तसंस्तया ३
अपदांतरं च परितः क्षितिं क्षितामपतन्दुतमभ्रमितेऽमनेमयः जवीमारूढोचितपरस्परोप
मक्षितैरणकेतुवसनापताकिनः ४ दुतमध्वनन्नुपरिपाणिवल्लयः पणवाः स्वाशवचर
६७ णाहताश्रवः ननतुश्च वारिधरधीरवारणध्वनिहृष्टकूजितकलाः कलापिनः ५ व्रज
तोरपिप्रणयपूर्वमेकतामसुरारिपांडुसुतसैन्ययोस्ततः रुरुषे विषाणिभिरनुक्षणं मि
थो मदमूढबुद्धिषु विकेतिताकुतः ६ अवलोक एव नृपतेः स्म दूरतो रभसाद्रथादवतरी
तुमिच्छतः अवतीर्णवान्प्रथममात्मनाहरिर्विनयं विशेषयति संभ्रमेण सः ७ वपुषाउरा
णभृतः उरः क्षितोपरिपुंज्यमानहृष्टतरयाष्टिना ध्रुवनैर्नतोपि विद्धितात्मगौरवः प्रणा। राम
नामनामतनयं पितृष्वसुः ८ मुकुटांशुरंजितपरागमग्रतः स न यावदाप शिरसामहीतलं ७१

नदद्गजराशिभिः ७३ तीर्त्वाजवेनैवनितांतदुस्तरांनदींप्रतिज्ञामिवतांगरीयसीं संगैरपा
स्कीर्णाहृततरीभुवामशोभतोच्चैर्नदितंककुद्मतां ७४ सीमंतमानापदुभृमृतांवलैर्वभो
नरद्विर्गवलासितद्युतिः सिंदूरितानेकपकंकणांकितांतरंगिणीवेणिरिवायतांभुवः ७५
रम्याहृतक्षिभृगतेःसमुच्छ्रितानन्तमितद्राघिमभिर्गरीयसः नाळंपपःकोचिदन्तारिपुष्ठ
जैः क्षिपद्भिरूर्मीनपरैरिवोर्मिभिः ७६ विदलितमहाकूलाभुक्ष्णांविषाणविघट्टनैरल
घुचरणाकृष्टग्राहाविषाणिभिरुन्मदैः सपदिसरितंसोभ्रीभर्तुर्वृहद्द्रयमंडलैःस्खलितस
लीलामेनांतीर्त्वाजगामवरूथिनी ७७ इतिश्रीशिशुपालवधेमहाकाव्येश्र्यंकेमा
घकृतौप्रयाणवर्णनोनामद्वादशःसर्गः १२ यमुनामतीतमथशुश्रुवानमुंतपस
स्तनूजइतिनोच्यतेधुना सयदाचलन्निजपुरादहर्निशंनृपतेस्तदादिसमचारिवार्त
या १ यदुभर्तुरागमनलब्धजन्मनःप्रमदादमानिवपुरेमहीयसि सहसाधनःसस

माघ परिस्फुरद्गंडफलकाः परस्परं परिरेभिरे कुकुरकौरवस्त्रियः १६ रथवाजिपत्तिकरिणीस
७२ माकुलं तदनीकयोः समगत द्वयं मिथः दधिरे पृथक्करिणएव दूरतो महतां हि सर्वमथवा ज
नातिगं १७ अधिरुह्यतामिति महीभृतोदितः कपिकेतनार्पितकरो रथं हरिः अवलंबितै
70 लविलपाणिपल्लवः आयतिस्म मेघमिव मेघवाहनः १८ रथमास्थितस्य च पुराभिवर्ति
नस्तरणांपुरामिव रिपोर्मुरद्विषः अथ धर्मसूनुरनुरागभावितः स्वयमादित प्रवयणं।
प्रजापतिः १९ शतकेऽस्ततस्य तनुजालकांतरस्फुरितक्षपाकरकरोत्कराहति छत्रफेन।
कूटमिवानिम्नगापतेर्मरुतश्चलत्तुरधुवत्प्रकीर्णकं २० विकसत्कलापकुसुमासितद्युते
रलधूपांशुजगतामधीशितुः यमुनाह्रदोपरिगहंसमंडलद्युतिजिष्णुजिष्णुरभजतोस्मवा
रणं २१ पवनात्मजेंद्रसुतमध्यवर्तिना नितरामरोचि रुचिरेण चक्रिणा दधतेव योगमु राम
भयस्तनांतरस्थितिकारितं द्युतधूराख्यमिंदुना २२ वाशिनं क्षितेरथनपाविवेश्वरं नियमो ७२

क्षितिपेन तावदनपेक्षितक्रमं भुजपंजरेण रभसादगृह्यत ९ नममौ कृपार्द्रविस्तृतं तनोमुरवै
रिवक्ष उरसि क्षमाभुजः भुजयोस्तथापि पुगलेन दीर्घयोर्विकटीकृतेन परितो भिषस्वजे १०
गतपानिरंतरनिवासमधुरः पारिनाभिनमव मुच्चवारिजं कुरुराजनिर्दयनिपीडनाभ
यान्मुखमध्यरोहिमुखविह्विषः श्रिया ११ शिरासिस्माजिप्रातिमुरारिवंधनच्छलवामनं विनय
वामनं तदा यशसेववीर्यविजितामरद्रुमप्रसवेन वासितशिरोरुहे नृपः १२ मुखवेदनानू
षितरोपकूपपाशीथिलीकृतेपि वसुदेवजन्मनि कुरुभर्तुरंगलतपानतत्पजेविदलत्कदं
बनिकुरुंबचारुता १३ इतरानपि क्षितिभुजोनुजन्मनः प्रमनाः प्रमोदपरिफुल्लचक्षुषः सप
योचितंनृपसभाजनोचितः प्रसभोरुतत्सुरसभोसभाजयत् १४ समुपेत्यतुल्यमहसः
शीलाघनान्घनपक्षदीर्घतरबाहुशालिनः परिरंभि भुः क्षितिपतीन्क्षितीश्वराः कु
लिशात्परेण गिरयो गिरीनिव १५ इभकुंभतुंगघटितेतरेतरस्तनभारदूरविनिवारितोदराः

माघ कनायकस्तुरविद्विषां द्विषः पटहप्रणादविहितोपहूतयः अवधीरितान्यकरणीयसत्व
७३ राः प्रतिरथ्यमीयुरथपौरयोषितः ३० अभिवीक्ष्यसामिकृतमंडनं यतीः कररुद्धनीवि
गलदंशुकाः स्त्रियः दधिरेधिभित्तिपटहप्रतिस्वनैः स्फुटमट्टहासमिव सौधपंक्तयः
३१ रभसेन हारपददत्तकांचयः प्रतिमूर्द्धजं निहितकर्णपूरकाः परिवर्त्तितांवरयुगाः
समापतन्वलयीकृतश्रवणकुंडलाः स्त्रियः ३२ व्यतनोदपास्यचरणं प्रसाधिकाकर
पल्लवाद्रसवशेन काचन द्रुतयावकैकपदचित्रितावनिं पदवीं गतेव गिरिजा हरार्द्ध
तां ३३ व्यगलद्विशंकटकटीरकस्थलीशिखरस्खलन्मुखरमेखलाकुलाः भवना
नि तुंगतपनीयसंक्रमक्रमणक्वणत्कनकनूपुराः स्त्रियः ३४ अधिरुक्ममंदिरगवा
क्षमुल्लसत्सुदृशोरराजमुरजिद्दिदृक्षया वदनारविंदमुदयाद्रिकंदराविवरोदर राम
स्थितमिवेंदुमंडलं ३५ अधिरूढयानिजनिकेतनमुच्चकैः पवनावधूतवसनांत ७३

71

यमभ्यनिपतंयतिंयथा विजयश्रीपारतामिवार्कमारुतावतु सस्वतुस्तमथ दस्त्रयोः सु
तौ २३ मुदितैस्तदेतिदितिजन्मनांरिपावविनीयसंभ्रमविकाशीभक्तिभिः उपसेदिवान्द्रि
रुपदेष्टरीवतैर्वरतोविनीतमविनीतशासिभिः २४ गतयोरभेदमितिसैन्ययोस्तयोरथ
भानुजह्नुतनयांभसोरिव प्रतिनादितांवरविमानमानकैर्नितरांमुदापरमयेववध्वने २५
मरवमीक्षितुंक्षितिपतेरुपेयुषांपरितःप्रकल्पितनिकेतनंवहिः उपरुध्यमानमिवभू
भृतांवलैःपुटभेदनंदनुसुतारिरैक्षत २६ प्रतिशब्दपूरितदिगंतरःपतन्पुरगोपुरंप्रति
ससैन्यसागरः रुरुचेहिमाचलगुहामुखोन्मुखःपयसांप्रवाहइवसौरसैंधवः २७ प्र
सकृद्गृहीतवपुदेहसंभवस्तदसौविभक्तनवगोपुरांतरं पुरुषःपुरंप्रविशतिपंचभिःस
मर्मिद्रियैरिवनरेंद्रसूनुभिः २८ ततभिक्त्रिनेत्रनयनानवेक्षितस्मरविग्रहद्युतिभिरग्रु
लन्नराः प्रमदाभ्यपत्ररवलुराजयक्ष्मणःपरतोनिशाकरमनोरमैर्मुखैः २९ प्रवल्लो

माघ त्नीयाम्यवधायचारुमुखमेकपाणिनास्फुरदंगुलीविवरनिःसृतोल्लसद्दशनप्रभांकुरम
७५ भंजितापरा ४३ वलभार्पितासितमतोपलप्रभावहलीकृतप्रतनुरोमराजिना हरिवीक्ष
णाक्षणिकचक्षुषान्यया करपल्लवेनगलदंवरंदधे ४४ निजसौरभभ्रमितभृंगपक्षति
72 व्यजनानिलक्षपितघर्मवारिणा अभिषेणिकाचिदनिमेषदृष्टिनापुरदेवतेव वपुषा।
व्यभाव्यत ४५ अतिपातिनःसतएवचक्षुषोहरेरित्यविघ्नतानितं विनीजनः नावि
वेदयःसकतमेनमीक्षतेनवितृप्ततांव्रजतिखल्वसावपि ४६ अकृतस्वसद्मगमना
दरःक्षणंलिपिकर्मनिर्मितइवव्यतिष्ठत गतमच्युतेनसहशून्यतांगतःप्रतिपालयन्मन
इवांगनाजनः ४७ अलसैर्मदेनसुदृशःशरीरकैःस्वगृहान्प्रतिययुःशनैःशनैः अल
घुप्रसारितविलोचनांजलिद्रुतपीतमाधवरसौघनिर्भरैः ४८ नवगंधवारिविरजीकृ राम
ताःपुरोघनधूपधूमकृतरेणुविभ्रमाः प्रचुरोन्नतध्वजविलंविवाससःपुरवीथयो ७५

प्राति २

येकया विहितोपशोभमुपयाति माधवेन गरं व्यरोचत पताकयेव तत् ३६ करयुग्मपद्ममुकुला
पवर्जितैः प्रतिवेश्म लाजकुसुमैरवाकिरन् अवदीर्णमुक्तिपटमुक्तमौक्तिकप्रकरैरिवाशी
यरप्रांगमंगनाः ३७ किममुक्तचंद्रसचिरः सपद्मकोमदयन् द्विजान् जनितमीनकेतनः अ
भवत्प्रसादितसुरो महोत्सवः प्रमदाजनस्य सचिरायमाधवः ३८ धरणीधरेंद्रदुहितुर्भय
द्सौ विषमेक्षणः स्फुटममूर्नपश्यति मदनेन वीतभयामित्यधिष्ठिताः क्षणमीक्षते स्मस
पुरोविलासिनीः ३९ विपुलेन सागरशयस्य कुक्षिणा भुवनानि यस्य पापिरे युगक्षये मदवि
भ्रमासकलया पपे पुनः सपुरस्त्रियैकतमयैकया दृशा ४० अधिकोन्नमद्घनपयोधरस्तु
ल३ नः प्रचलत्कलापि कंशंरवकस्वना अभिहम्ममंगलीमुखेन कांचन द्रुतमेककर्णविवरं
व्यघट्टयत् ४१ परिपाटलाब्जदलचारुणा सहर्षलितांगुलीकिसलयेन पाणिना सासीरः
प्रकंपमपरारिरंसुमधोरजुदीर्णवर्णनिभृतार्थमाकृषत् ४२ नलिनांतिकोपहितपल्लवा

माघ रसनाग्रलग्नकिरणांकुरांजनो हरिणान्नलीनकवलानिवीक्षते ५६ विपुलालवालभृत
७५ वारिदर्पणप्रतिमागतैरभिविरेजुरात्मभिः यदुपांतिकेषुदधतोमहीरुह स्सपलाशराशी
मिवमूलसंततिं ५७ उरगेंद्रमूर्द्धरुहरत्नसंनिधेर्मुहुरुन्नतस्य रसितैःपयोमुचः अभव
73 न्यदंगणभुवः समुच्छ्वसन्नववालवायजमणीस्थलांकुराः ५८ नलिनीनिगूढसलि।
लाचयत्रसास्थलामित्यधःपततिपांसुपोधने अनिलात्मजप्रहसनाकुलांविलसिति
पक्षयागमनिमित्ततांययौ ५९ हसितैःपरेणपरितः परिस्फुरत्करवालकोमलरुचावु।
पेक्षितैः उदकर्षियत्रजलशंकयाजनैर्मुहुरिंद्रनीलभुविदूरमंबरं ६० अमितस्सदोध
हरिपांडवौरयाद्धिमलांशुमंडलसमुल्लसत्तनू अवनेरनुर्नयनरंदनौ नभश्शशीभाग
भागुदयपर्वतादिव ६१ तदलक्ष्यरत्नमयकुड्यमादराद्भिधानरीतद्रतरत्नयोन्नपे व
हुलाभ्रमरश्मिपटलाविभावितप्रतिहारमाविशदसौसदःप्रशान्तिः ६२ नवहाटकेष्टकम् राम ७५

हरिणा निपेतिरे ४९ उपनीय विंदुसरसो मयेन या मणिदारुचारु किल वार्षपर्वणं विद
स२ धेविभूतसुरसद्मसंपदं सभमुपाददित्सपदि संसदं सतां ५० अधिरात्रि यत्र निपतन्नभोलि
हं कलधौतधौतशिखिवेश्मनां रुचौ उनरप्यवापदि वदुग्धवारिधिक्षणगर्भवासमनि
दाघदीधितिः ५१ लयनेषु लोहितकनिर्मिता भुवः शीतिरत्नरश्मिहरिती कृतांतराः ज
मदग्निसूनुपितृतर्पणीरपो वहतीस्म यात्रिरत्नशैवला इव ५२ विपादाश्मकूटघटिताः
रूपाकृतः क्षणदासु यत्र च रुचैकतां गताः गृहपंक्तयः प्रभिरमंतीपिरे जनैस्तमसीव हस्त
परिमर्शसूचिताः ५३ निलयेषु नक्तमसिताश्मनां च यैर्विसिनीवधूपरिभवस्फुटागसः
मुहुरत्नसद्भिरपि यत्र गौरवाच्छशलांछनांशव उपांशुजाग्निरे ५४ छुरविनःउरोभिसुरव
तामुपागतैः प्रतिमासु यत्र गृहरत्नभित्तिषु नवसंगमेरविभक्तःप्रियाजनैः प्रमदं त्रपाभ
रपराङ्मुखैरपि ५५ तृणवांकुरपांशुरवांत्विता ननान्नि च पेषु यत्र हरिताश्मवेश्मनां ।

माघ उपदंदधत् श्रीपतिःपतिरसाववनेम्बपरस्मरंसंकथाम् तमनेकमसिस्वदनाशुभो
७६ ६८ इतिश्रीशिशुपालवधेमहाकाव्येश्रंकेमाघकृतौपुरप्रवेशो [illegible] वर्ण।
नंनामत्रयोदशस्सर्गः १३ तंजगाद्गिरमुद्गिरन्निवस्नेहमाहितविकाशयाद्दृशा
74 यज्ञकर्मणिमनःसमादधद्वाग्विदांवरमकल्मषोनृपः १ लज्जतेनगदितःप्रियंगु
रोवक्तुरेवभवतित्रपाधिका व्रीडमेतिनतवप्रियंवदःश्रीमतानुभवतीवभूपते २। न्५
तोषमेतिवितथस्तवैःपरस्तेचतस्युलभाःशरीरिभिः नास्तिनस्तुतिवचोनृतंत।
वस्तोत्रयोग्यनचतेनतुष्यसि ३ वक्तुपिप्रियमयंतवबुवल्लव्रजत्यनृतवादितांजनः
संभवंतियददोषदूषितेसार्वसर्वगुणसंपदस्त्वयि ४ सार्वभूतिरनुभावसंपदांभूय
सीतवपदायतायति एतदूढगुरुभारभारतंवर्षमद्यममवर्त्ततेवशे ५ समतंजुम। राम
धिगंतुमीकृतःकुर्वतुग्रहमनुज्ञयाममम मूलतामुपगतेत्वायिप्रभोप्रापिधर्ममयव ७६

चित्रं ददर्श सः क्षितिपस्य पत्युरमयं तत्र संसदि गगनस्पृशां मणिरुचां च येन पत्न्सदना
न्मुदस्मयत नाकिनामपि ६३ उदपादि मूर्ध्नि युगपच्च यस्ततो हिननाथमूर्णशशीनोरसं
भवां रुचिमासने रुचिरधाम्नि विभ्रता वलघुन्यघन्यपदतां नपाच्युतो ६४ सुतरां सु
खेन सकलक्लमच्छिदा सनिदाघमंगमिव मातरिश्वना पटुनंदनेन तदुदन्वतः पयः
शशीनेव राजकुलमापनंदथुं ६५ अनवद्यवाद्यलयगामिकोमलं नवगीतमप्य
नवगीततां दधत् स्फुटसात्विकांगिकमनृत्यदुज्वलं स विलासलासिकविलासिनी
जनः ६६ सकले च तत्र नगरे हरौ गृहान्नातवत्यकालमहमादिदेश सः सततोत्सवं
तदिति नूनमुन्मुदो रभसेन विस्मृतमभून्महीभृतः ६७ हरिराकुमारमखिलाभिधान
वित्स्वजनस्य वार्त्तमपमन्वयुंक्त सः महतीमपि श्रियमवाप्य विस्मयस्सुजनो न वि
स्मरति जातु किंचन ६८ मर्त्यलोकदुरवापमवाप्तरसोदयं नूतनत्वमतिरक्ततया।

माघ वतिकस्यवाभुवःश्रीवराहभपहृतापयोग्यता १४ शासनेपिगुरुणीव्यवस्थितंकृत्यवस्तु
७७ भुवीशुस्वकामतः त्वत्प्रयोजनधनंधनंजयादन्यएषइतिमोचमावगाः १५ यस्तवेहस
वनेनभूपतिःकर्मकर्मकरवत्करिष्यति तस्यनेष्यतिवपुःकवंधतांवंधुरेषजगतांसुद
75 र्शनः १६ इत्युदीरितगिरंनृपस्त्वापिक्रोपासिस्थितवतीस्थिराममम सर्वसंपदितिशौरि
मुत्सवात्तुहरुन्मुदमुदास्थितक्रतौ १७ आननेनशशीनःकलांदधद्दर्शनक्षपितका
मविग्रहः आहुतस्सविमलैर्जलैरभूदष्टमूर्त्तिधरमूर्त्तिरष्टमी १८ तस्यसांख्यपुरुषेण
तुल्यतांविभ्रतःस्वयमकुर्वतःक्रियाः कर्त्ततातदुपलंभतोभवद्वृत्तिभाजिकरणेयथा
र्त्विजि १९ शब्दितामनपशब्दमुच्चकैर्वाक्यलक्षणविदोनुवाक्यया याज्यया यजनक
र्मिणोत्यजन्द्रव्यजातमुपदिश्यदेवतां २० सप्तभेदकरकल्पितस्वरंसामसामविदसंग राम
मुज्जगौ तत्रसूनृतगिरश्चसूरयःपुण्यमृग्यजुषमध्यगीषत २१ वद्धदर्भमयकांचिदा ७७

न्

क्षतामया ६ संभृतोपकरणेन निर्मलां कर्त्तुमिष्टिमभिवांछिता मया त्वं समीरण इव प्रती-
क्षितः कर्षकेण वलजान्पुपूषता ७ वीतविघ्नमनघेन भाविता संनिधेस्तव मखेन मेधुना
को विहंतुमलमास्थितोदये वासरश्रियमशीतदीधितौ ८ स्वापतेयमधिगम्य धर्मतः
पर्य्यपालयमवीवृधं च यत् तीर्थगामि करवै विधानतस्तज्जुषस्व जुहवानि वानले ९ पू-
र्वमंगजुहुधि त्वमेव वा स्नानवत्यवभृथे ततस्त्वपि सोमपायिनि भविष्यते मया वांछितो-
त्तमवितानयाजिना १० किं विधेयमनया विधीयतां त्वत्प्रसादजितपार्थसंपदा शाधि
शासकजगत्त्रयस्य मामाश्रवोस्मि भवतः महात्मनः ११ तं वदंतमिति विष्टरश्रवाः श्रा-
वयन्नयसमस्तभृन्मतः व्याजहार दशनांशुमंडलव्याजहारशबलं दधद्वपुः १२ साधि-
तारिवलनृपं महन्महः संप्रति स्वनयसंपदैव ते किं परस्य सगुणस्समश्नुते पथ्यवृत्ति-
रपि पथ्यरोगतां १३ तत्सुराज्ञि भवति स्थिते परः कः क्रतुं यजतु राजलक्षणं उह्यतो भ-

माघ नित्यविहितोपहूतिषु मोदितेषु पतिषु पोषितं गुंफिताशिरासी वेणपो भवन्नप्रफुल्लसु
७८ रपादपस्रजः ३० प्राप्यनाभसहवनीयमत्रयत्नेन दीर्घममरत्वमध्वगः उद्धतानधिकमेधि
तौजसो दानवांश्च विबुधा विजिग्यिरे ३१ नापचारमगमन्क्वचित्क्रियास्सर्वमत्रसमपा
78 दि साधनं अत्ययोरत्नपरस्परं पियस्साक्षिणां नरपतेश्च संपदः ३२ दक्षिणीयमधिगम्य
पंक्तिशः पंक्तिपावनमथा द्विजव्रजं दक्षिणा क्षितिपतिर्व्यशिश्रणद्दक्षिणां सपदि राजस
यकीः ३३ [illegible]
[illegible]
[illegible] । वारि पूर्वमखिलासु संस्क्रियास्व
ध्वसु द्विजधनानि बीजवत् भावि विभ्राति फलं महद्विजक्षेत्रभूमिषु नराधिपोवपत् ३५ राम
विंत्राचित्रमधिवेदिमप्पतिर्हूयमन्द्विजगणानप्रपत राजतः प्रावीरेनिरेणसः माप्य ७८

मयावीक्षितानि यजमानजायया प्रोक्षणीश्रपणनादिसंस्कृतैस्तैर्हवींषि जुहुवाम्बभूविरे।
२२ नौजसानिगदितां विभक्तिभिर्व्यक्तिभिश्च निखिलाभिरागमे तत्रकर्मणि विपर्यणीनमन्त्रं श्री
त्रमूहकुशलाः प्रयोगिणः २३ संशयाय दधतोस्सरूपतां दूरभिन्नफलयोः क्रियां प्राति श
ब्दशासनविदस्समासयोर्विग्रहं व्यवससुस्स्वरेण ते २४ लोलहेतिरसनाशतप्रभामंडले
नलसताहसान्निव प्राज्यमाज्यमसकृद्वषट्कृतं निर्मलीमसमलीढपावकः २५ तत्रमं
त्रपावितहविः कृतावपन्नातोनवपुरेव केवलं वर्णसंपदमतिस्फुटां दधन्नामचोज्ज्वलमभू
द्धविर्भुजः २६ स्पर्शमुष्णमुचितं दधाच्छिखीपहृद्दाहहविरद्भुतं न तत् गंधतोपि हुतहव्यसं
भवाहृतिनामदहदोघमंहसां २७ उन्नमन्नसपदिधूमधयान्दिशस्स्वांद्भुतां दधदधः कृतां बुद
ध्वामियामदहनस्यकेतनः कीर्त्तयन्निव दिवौकसांप्रियं २८ निर्जिताखिलमरुद्गणोवधि
स्यंदसारमम्रतं ववाल्गिरे नाकिनः कथमपिप्रतीक्षितुं हूयमानमनलेविवेहिरे २९ तत्र

माघ पनेः कृपीटतां मुरारनी दृग्गात्मनि वान्वीरोपितवतामुना महीराजकाः पाविषप्पाः विभेजिरे ४३
७९ ऽभ्यागताञ्वासितेन चेतसा सत्वसंपदविकारिमानसः तत्र नाभवदसौ महाहवे शात्रवा
दिव पराङ्मुखोऽर्थिनः ४४ नैक्षतार्थिनमवज्ञया मुहुर्याचितस्तु न च कालमक्षिपत् ना
77 दिताल्पमथ नव्यकं त्यजन्नत्र मिष्टमपि नान्वशेत सः ४५ निर्गुणोऽपि विमुखो न भूपते
र्दानशौंडमनसः पुरोऽभवत् वर्षुकस्य किमपः कृतोन्नतेरंबुदस्य परिहार्यमूषरं ४६ प्रेम
तस्य न गुणेषु नाधिकं न स्म वेद न गुणांतरं च सः दित्सया तदपि पार्थिवोऽर्थिनं गुण्यगुण्य इ
ति न व्यजीगणत् ४७ दर्शनानुपदमेव कामतः स्वं वनीपकजनेऽधिगच्छति प्रार्थनार्थर
हितं तदाभवद्दीयतामिति वचोऽतिसर्जने ४८ नानवाप्तवसुनार्थकाम्यता नाचिकित्सित
गदेन रोगिणा इच्छताशितुमनाप्युषानन्व प्रत्यगामि तदुपेत्य वा सदः ४९ स्वादयन्रस राम
मनेकसंस्कृतप्राकृतैरकृतपात्रसंकरैः भावशुद्धिविहितैर्मुदं जनो नाटकैरिव बभार भो ७९

तेधिरिविमलंभातिग्रहं ३५ सस्वहस्तकृतचिन्हशासनः पाकशासनसमानशासनः आ
शशांकतपनार्णवास्थितेर्विप्रसादकृतभूयसीर्भुवः ३६ शुद्धमस्युतिविरोधिविभ्रतं शा
स्त्रमुज्वलमवर्णसंकरैः पुस्तकैस्समममसौगुणांघ्रुवान्वयमानमग्रणीर्द्विजन्मनां ३७
तत्प्रतीतमनसामुपेयुषां दृष्टमाहवनमग्रजन्मनां आतिथेयमनिवारितातिथिः क
र्तुमाश्रममगुरुः सनाश्रमं ३८ मग्यमाणमपियद्दुरासदं भूरिसारमुपनीयतत्स्वयं
आसतावसरकांक्षिणोवहिस्तस्यरत्नमुपदीकृतं नृपाः ३९ एकएववसुपहृदैन्यपस्
तस्मापकमन्तकर्यंतकृतोः त्यागशालिनिजपस्तुनेपयुत्स्सर्वपार्थिवधनान्यपिक्षयं ४०
प्रीतिरस्यददतोभवत्तथायेनतत्प्रियचिकीर्षवोनृपाः स्पर्शितैरधिकमागमन्मुदं ना
थिवेश्मनिहितैरुपायनैः ४१ यंलघुन्यपिलघूकृताहितः शीघ्यमूनमाशीवत्सकर्म
णि सस्पृहंनृपतिभिर्नृपोपरैर्गौरवेणददृशेतरामसौ ४२ आद्यकोल्लुतुलितांमर्क

माघ मनंत्तिपमुपास्यमादराद्दूरवर्त्तिनमतीवयोगिनः ६० यद्भूरितिसृजन्जगद्रजःसत्वमा
८० च्युतइतिस्थितिंनयन् संहरन्हरइतिश्रितस्तमस्त्रैधमेषभजतित्रिभिर्गुणैः ६१ सर्ववेदि
नमनादिमास्थितंदेहिनामनुजिघृक्षयावपुः क्लेशकर्मफलभोगवर्जितंपुंविशेषममु
मीश्वरंविदुः ६२ भक्तिमंतइहभक्तवत्सलेसंततस्मरणरीणकल्मषाः यांतिनिर्वहण
मस्यसंसृतिक्लेशनाटकविडंबनाविधेः ६३ ग्राम्यभावमपहातुमिच्छवोयोगमार्गप
तितेनचेतसा दुर्गमेकमपुनर्निवृत्तयेयंविशंतिवशिनंमुमुक्षवः ६४ आदितामजन
नापदेहिनामंततांचदधतेनपायिने विभ्रतेभुवमधस्सदाथचब्रह्मणोप्युपरितिष्ठतेन
मः ६५ केवलंदधतिकर्त्तृवाचिनः प्रत्ययानिहनजातुकर्मणि धातवस्सृजतिसंहृतेश्चयः ति
स्तोतिरत्रविपरीतकारकः ६६ पूर्वमेषकिलसृष्टवानपस्तासुवीर्यमनिवार्यमादधौ राम
तच्चकारणमभूद्धिरण्मयंब्रह्मणोसृजदसाविदंजगत् ६७ मत्कुणाविवपुरापरिप्लवौ ८०
78

रक्षितारमिति तत्र कर्मणि न्यस्य दुष्टदमनं समं हरिम् संततानि निरवर्त्तयत् दानहोमयजनानि पार्थि
वः ५१ एक एव सुसखैष सुन्वतां शौरिरित्यभिनयादिवोच्चकैः रूपमंगुलीभिरददीन मद्भ्य आलगुली
भोजनैः ५२ इथमत्र विततक्रमे क्रतौ वीक्ष्य धर्ममथ धर्मजन्मना अर्घदानमनुचोदितो व गुलीयक
चस्सभ्यमभ्यधित शंतनोः सुतः ५३ आत्मनैव गुणदोषकोविदः किं न वेत्सि करणीयव ५२
स्तुय यज्ञयापि न गुरून्न पृच्छसि त्वं क्रमो यमिति तत्र कारणं ५४ स्नातकं गुरुमभीष्टमृ
त्विजं संयुजा च सह मेदिनीपतिं अर्घभाज इति कीर्त्तयंति षट् ते च ते युगपदागतास्स
५५ शोभयंति परितः प्रतापिनो मंत्रशक्तिविनिवारितापदः त्वन्मखं सुखवृद्धवस्त्वयं भुवो
भूभुजश्च परलोकजित्सवः ५६ आभजंति गुणिनः पृथक्पृथक्पार्थ सत्कृतिमकृत्रि
मामभी एक एव गुणवत्तमोथवा पूज्य इत्ययमपीष्यते विधिः ५७ अत्र चैष सकलेपि
भाति मां प्रत्यशेषगुणबंधुरर्हति भूमिदेवनरदेवसंगमे पूर्वदेवरिपुरर्हणां हरिः ५८ म
र्त्यमात्रमवधारयेद्भवानेनमानमितदैत्यदानवं अंश एष जनतातिवर्त्तिनो वेधसः प्र
तिजनं कृतस्थितेः ५९ ध्येयमेकमपथेस्थितं धियस्स्तुत्यमुत्तममतीतवाक्पथं आ

माघ ७५ गच्छतापिगगनाग्रमुच्चकैर्य्यस्यभूधरगरीयसांघ्रिणा क्रांतकंधरत्वाबलोबलि।
८१ स्स्वर्गभर्त्तुरगमत्तुवंधतां ७६ क्रामतोस्यददृशुर्दिवौकसोदूरमूरुमलिनीलमायतं।
व्योम्निदिव्यसरिदंबुपद्धतिस्पर्द्धयेवयमुनौघमुत्थितं ७७ यस्याकिंचिदपकर्त्तुमक्ष
मः कायनिग्रहगृहीतविग्रहः कांतवक्त्रसदृशाकृतिंकृतीराहुरिंदुमधुनापिवाधते ७८
79 संप्रदायविगमादुपेयुषीरेषनाशमविनाशीविग्रहः स्मर्त्तुमप्रतिहतस्मृतिश्श्रुतीर्दत्त
इत्यभवदात्रिगोत्रजः ७९ रेणुकातनयतामुपागतः शातितप्रचुरपत्रसंहति। लूनभू
रिभुजशाखमुज्झितच्छायमर्जुनवनंव्यधादयं ८० एषदाशरथिभूयमेत्यचध्वंसितोद्ध
तदशाननामपि राक्षसीमकृतरक्षितप्रजस्तेजसाधिकविभीषणांपुरीम् ८१ निग्रहंतु
नमरेशविद्विषामर्थितःस्वयमथस्वयंभुवा संप्रतिव्रजतिपुत्रतामयंकश्यपस्यवसु राम
देवरूपिणः ८२ तातनोदधिविलोडनंप्रतित्वद्विनाद्यवयमुत्सहामहे यस्सुरैरितिसु ८१
यंत्रमेत्यचललाटलेखयाविभ्रतःसपदिशंभुविभ्रमम् चंडमारुतमिवप्रदीपवत्चेदिपस्यनिरवा
पलोचनम् ८३ यःकोलतांवल्लवतांचविभ्रत्दंष्ट्रामुदस्याप्सुभुजंदीर्वीम् मग्नस्यतोयापदिदुस्तरायां
गोमंडलस्योद्धरणंचकार ८४ १४ चे

सिंधुनाथशयने निषेदुषः गच्छतस्समधुकैटभौ विभोर्यस्य नैद्रसुखविघ्नतां क्षणं ६८ श्रो
त्रमार्गसुखगानकोविदब्रह्मषट्चरणगर्भमुज्ज्वलम् श्रीमुखेंदुसविधेपि शोभते यस्य ना
भिसरसीसरोरुहं ६९ सत्यवृत्तमपि मायिनं जगद्वृद्धमप्युचितनिद्रमर्भकं जन्मविभ्र
तमजं नवं नवं यं पुराणपुरुषं प्रचक्षते ७० स्कंधधूननविसारिकेसरक्षिप्तसागरमहा
प्लवामयं उद्धृतामिव मुहूर्त्तमैक्षत स्थूलनासिकवपुर्वसुंधराम् ७१ दिव्यकेसरिवपु
स्सुरद्विषो नैव लब्धशममायुधैरपि दुर्निवाररणकंडुकोमलैर्वक्षएषनिरदारपल्लवैः
७२ वारिधेरिव कराग्रवीचिभिर्दिङ्मतंगजमुखान्यभिघ्नतः यस्य चारुनखशुक्तयः स्फु
क ३ रन्मौक्तिकप्रकरगर्भतां दधुः ७३ दीप्तिनिर्जितविरोचनाद्यं गां विरोचनसुतादभीप्सतः
आत्मभूरवरजाखिलप्रजस्स्वर्पतेरवरजत्वमाययौ ७४ किं क्रमिष्यति किलैष वाम
नो यावदित्थमहसन्न दानवाः तावदस्य न ममौ नभस्तले लंघितार्कशशिमंडलः क्रमः ।

माघ मानिनां १ पुरएवशार्ङ्गिणिसवैरमथपुनरमुंतदर्चया मन्युरभजदवगाढतरस्समदोष।
८२ कान्तमिवदेहिनंज्वरः २ अभितर्जयन्निवसमस्तनृपगणमसावकंपयत् लोलमुकुट
मणिरश्मिशनैरशनैःप्रकंपितजगत्त्रयंशिरः ३ सवमन्तुषाम्बुघनघर्मविगलदुरुगं
80 डमंडलः स्वेदजलकणकरालकरोम्परुचद्भिन्नइवकुंजरस्त्रिधा ४ सनिकामघर्मि
तमभीक्ष्णमध्रुवदवधूतराजकः क्षिप्तबहलजलबिंदुवपुःप्रलयार्णवोत्थितइवादि
सूकरः ५ क्षणमाश्लिषद्घटितशैलशिखरकठिनांसमंडलः स्तंभमुपहितविधूतिमसा
वधिकावधूननितसमस्तसंसदं ६ कनकांगदद्युतिभिरस्यगमितमरुचत्पिशंगतां क्रो
धमयशिखिशिखापटलैःपरितःपरीतमिवबाहुमंडलं ७ कृतसंनिधानमिवतस्य
पुनरापितृतीयचक्षुषा क्रूरमजनिकुटिलभ्रूगुरुभ्रुकुटीकठोरितललाटमाननं ८ अ राम
तिरुद्धभावमुपगम्यकृतमतिरमुष्यसाहसे दृष्टिरगणितभयासिलतामवलंबतेस्म। ८२

रोघवन्नमोवल्लवेष्मजगदेजगत्पतिः ८५ नात्तगंधमवधूयशत्रुभिश्छाययाचशा।
मितामरश्रियं योभिमानमिववृत्रविद्विषःपारिजातमुदमूलयद्दिवः ८६। [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] ॥ धन्योसियस्यहरिरेवसमक्षएव
दूरादपिक्रतुषुयज्वभिरिज्यतेयं दत्वार्घमत्रभवतेभुवनेषुयावत्संसारमंडलमवाप्नु
हिसाधुवादं ८७ भीष्मोक्तंतदितिवचोनिशम्यसम्यक्साम्राज्यश्रियमथविभ्रतान।
रेण दत्तेर्घेमहतिमहीभृतांपुरोपित्रैलोक्येमधुभिदभूदनर्घएव ८८ इतिश्रीशिशु
पालवधेमहाकाव्येश्रीमाघकृतौअर्घदानवर्णनंनामचतुर्दशःसर्गः १४ अथयत
श्चपांडुतनयेनसदसिविहितंमधुद्विषः मानमसहतनचेदिपतिः परवृद्धिमत्सरिमनोहि

कथयत्यपत्रपतया १७ नवधर्मराजइतिनामकथामिदमपपद्यते भौमदिनमभिदध
त्यथवाभृशमप्रशस्तमपिमंगलंजनाः १८ यदिवार्चनीयतमएषकिमपिभवतांपृथु
सुताः शौरिरवनिपतिभिर्निखिलैरवमाननार्थमिहकिंनिमंत्रितैः १९ अथवानधर्म
मसुबोधसममपमवपाथवालिशाः कामनयमपिवधापलितोऽतनुरस्थिरमतीरितस्स
रित्सुता २० स्वयमेवशंतनुतनूजयमपिगणमर्घ्यमभ्यधाः तत्रमुररिपुरयंकतमोय
मवर्घ्यवंदिवदभिष्टुमेमया २१ अवनीभृतांत्वमपहायगणमतिजडस्समुन्नतं नीचविनि
पतमिहयच्छपलोनिरतःस्फुटंभवासिनिम्नगासुतः २२ मतिपन्नमंगघटनेनचनवन
पयोग्यमर्हणां कृष्णमकलयननुकोऽमीतिस्फुटमापदांपदमनात्मवेदिता २३ असुर
स्त्वयान्यवधिकोपिमधुरितिकथंप्रतीयते दंडदलितसरघःमयसेमधुसूदनस्त्वमीति। राम
सूदयन्मधु २४ मुचुकुंदतल्पशरणस्यपमनपतिशातितौजसः सिंहमवलसवलन्व ८३

सममपास्रवीमिव ८ करकुड्मलेननिजमूरुमूरुतरनागष्मकर्कशं अस्तसकलचलमा
सो नजनस्तुतभीमनादमहतोच्चकैः १० इतिचुक्रुधेभृशमनेन ननुमहदवाप्यविप्रियं याति
विकृतिमपिसंवृतिमात्केमुपान्निसर्गदुरवग्रहंमनः ११ प्रथमंशरीरजविकारकृतमुकुल
वंधमव्यपी भाविकलहफलयोगमसौवचनेनकोपकुसुमंव्यचीकसत् १२ ध्वनयन्स
भामथसनीरघनरवगभीरवागभीः वाचमवददितिरोषवशादतिनिष्ठुरस्फुटतराक्षरा
मसौ १३ नतुसर्वएवसममेवस्वकमपिगुणमेतिकल्पतां सर्वगुणविरहितस्यहरेःपरि
कल्पयाकुरुतनैरकोगुणः १४ यदपूपुजस्त्वमिहपार्थमुरजितमपूजितंसतां प्रेमवि
लसतिमहत्तदहोदयितंजनःखलुगुणीतिमन्यते १५ यदराज्ञिराजवदिहार्घमभिहृत्य
मिदंमुरद्विषि ग्राममृगइवहविस्तदयंभजतिज्वलत्सुनमहीशवह्निषु १६ अनृतां
गिरंनगदसीतिजगतिपटहैर्विघुष्यसे निंद्यमथचहरिमर्चयतस्तवकर्मणैवविव्रे

माघ
८४

दारुणं जेतुमकुशलमतिर्न्नरकंपदयमेधिलोकमजयस्तुतंभवः ३३ सकलैर्वपुः सकल
दोषसमुदितमिदंगुणैस्तव त्यक्तमपगुणगणैश्च यस्यजनप्रयासमुपयासि किंवृथा ३४
त्वयिपूजनंजगतिजाल्मकृतमिदमपाकृतेगुणैः हासकरमघटतेनितरांशिरसीवकंक
णमपोढमूर्द्धजे ३५ मृगविद्विषामिवयदित्थमजनिमेयतांपृथासुतैः अस्यकनशुन
इवापचितिः परिभावएषभवतांभवोपिपाः ३६ अवधीज्जनंगमइवेषपादहतवृषो।
वृषंनतु स्पर्शमशुचिवपुरर्हतिनप्रतिमाननांतुनितरांनृपोचितां ३७ यदनंगनेति
मतिरस्यमदुरजनि भ्रजनांप्रति स्तन्यमघृणमभसः पिबतः किलधर्मतोभवतिसाजन
न्यपि ३८ सकटव्युदासतरुभंगधरणीधरधारणादिकं कर्मयदयमकरोत्तरलः स्थिर
चेतसांकइवतत्रविस्मतः ३९ अयमुग्रसेनतनयस्यनृपशुरपरः पशूनवन् स्वामि
वधमसुकरंपुरुषैः कुरुतेस्मयत्परममेतदद्भुतम् ४० नमहानयंनचाविभर्त्तिगुणास

82

राम
८४

महोन्नवरोहिणीजनयसान्हचर्यतः २५ छलपन्नजास्त्वमनन्तेनकपटपटुरैंद्रजालिकः
मीतिमनुभवासिनग्नजितस्तुनयेष्टसत्यइतिसंप्रतीयते २६ वृकशोरणेभुपरचक्रमथि
नपटुचक्रसंपदा साधुयदिदमयशस्सकलंभिपतेकरेणपरिमलंत्वया २७ धनवा
न्नचक्रमरिचक्रमपचालितमाहवेनिजं चक्रधरइतिरयांगमदःसततंविभर्षिभुव
नेषुरूढये २८ जगतीश्रियाविरहितोपियदुदधिसुताभुपाययाः ज्ञातिजनजनितना
मपदंत्वमतःश्रियःपतिरितिप्रथामगाः २९ अधिशातुसंयातिकदाचिदविहितपराक्र
मोपियतः व्योम्निकथमपिचकर्थपदंव्यपादिशसेजगतिविक्रमीत्यतः ३० पृथ्वीव
भर्यपादिसर्वमिदमधिगुणयवर्तते भूमिभृदितिपरिहारिनभूस्त्वमुदाहियस्वकथम
न्यपाजनैः ३१ नवधन्यतेरयमपिसर्वनृपतिकालितोपियत्क्षणं क्लांतकरतलघना
चचकः पृथ्वीतलेतुलितनभूभृदुच्चमे ३२ त्वमशक्नुवन्नशुभकर्मनियतपरिपाक

माघ ८५ नरुद्रवोऽविकरणात्वमीदृशः ४८ गुणवंतमप्ययमपास्यजनमखिलमप्यवास्थितैः
याति सुचिरमतिवालनयाध्यतिमेकएवपरिवारितोजलैः ४९ सुहृतोपिसेवकजनस्य
बहुदिवसखिन्नचेतसः सर्वजनाविदितनिर्विदयंसकृदेवदर्शनमुपैतिकस्यचित् ५०
स्वजनेसखिष्वनुगतेषुनियतमनुरागवत्स्वपि स्नेहममदुहृदयःक्षपयन्निरपेक्षएव
83 समुपैतिनिर्वृतिम् ५१ क्षणमेवराजसतयैवजगदुदयदर्शितोद्यतिः सत्वाहितकृतम
तिस्सहसातमसाविनाशयतिसर्वमावृतः ५२ अभिहन्यतेयदभिहंतिपरितपतियत्त्व
तप्यते नैस्यभवतिवचनीयमिदंचपलात्मिकाप्रकृतिरेवहीदृशी ५३ अतिसत्वगुण
वृत्तिभिरयमतिशयेनवर्ण्यते सूक्ष्ममतिभिरपचापगतेसमुपैतिनासमपिसत्व
संकरम् ५४ अलयंपरस्यमहतोपिनियतमिहनिस्पृहत्वगुणाः यांतिजगदपिसदोष। राम
मदःस्वरूचैवपश्यतिगुणान्हिमन्त्रयं ५५ क्षितिपीठमंभसिनिमग्नमुदहरत्नयःपुरः ८५

गतयाप्रधानताम् स्वस्य कथयति चिरापहृत्य जननतां जगत्यनभिमानितां दधत् ८१
रक्षितं कलाभिरखिलाभिरकृतरसभावसंविदम् क्षेत्रविदमुपदिशन्ति जनाः पुरवास्य
मेनमगतं विदग्धताम् ८२ प्रतिभूपसापि सुकृतेन दुरुपचरणवशीकृते भक्तिभु
विभिरुपचारपरैरपि न गृहीतुमभियोगिभिर्नृभिः ८३ व्रजति स्वयमुन्नाममनुन्नतोपि स
विनयमुपासितो जनैः नित्यमपरिचितचिन्तितपापरएव सर्वजनतत्तथाप्ययं ८४
उपकारिणां निरुपकारमरिमनरिमप्रियं प्रियं साधुमपरमसाधुं धमित्याविशेषत
स्ससततमेषपश्यति ८५ उपकारकस्य दधतोपि बकुगुणतयाप्रधानतां दुःखमति
शमयमाश्रवतो न परस्य किंचिदुपकर्तुमिच्छति ८६ स्वयमाक्षेपः कुटिलमेष
त्रणमापिविधातुमक्षमः भोक्तुमाविरतमलज्जितपापफलमीहते परकृतस्य कर्मणः
८७ य इमं समाश्रयति काश्चिदुदयाविपदो निराकुलं तस्य भवति जगतीकृतः

माघ इति दधद्देवगोपताम् नामजगति मधुसूदन इत्यगमत्कृतेन मधुना महीयसा ६४ अव
९६ मत्यगोवधसमुत्थमयशमयममीमरदुग्रमरिष्टमुग्रपरुषस्तु पोठमर्दयदसौ किल शूर इति
प्रमाष्टि ननु ६५ मुखकंदरांतरगतोपि विकटदशनेन केशिना नास्य सपदि यदरवा
दि भुजस्तदहो तिरश्चिसहजैव मूढता ६६ यदुदस्यवाजिमयमेकमम्भतमगीरिमद्भुतं
84 ननु भूरिसलिलमविसस्यमपि पंजलदेऽविभ्रंचति गवां सभाग्यता ६७ कीमिवात्र
चित्रमयमन्नमचलमहत्कालितं यदि माशानि खिलमखिलोपि जगत्सुदरं गतेव यस्य
जोस्म न व्यथा ६८ अमुनाकरेण पृथुदंतमुशलमुदखानि दंतिनः तेन यद्वधिसए
व भुनर्वलशालिनां क इवात्र विस्मयः ६९ शीघ्रमेवाशीक्षित निष्ठुरकरणमकृतांकि
यस्त्वयं मल्लमलघुकठिनांसमतंन्यवधीद्यदेष तदहष्टकारितम् ७० यदमुष्य मा राम
नमपि संनमुपकृतमुरोघसाध्वसं कंसमभयमयमभ्यभवत्समदाजनेन तदपि प्र ९६

पुमान् एष किल सद्गतिकैरबुधैरभिधीयमानमापितत्वमनीयत ५६ नरसिंहमूर्त्तिरय
मेवदितिसुतमदारयन्नखैः आगमजनवचनमेतदपि प्रागतिपत्तुमोगमितिजनोपमर्हति ५७
अपरापतुंगमपि मानमुच्चैतमवलंव्यनीयतनाम् स्वार्थकरणपटुरेव पुरावलिना परे
णास्वरूपमप्रपद्यत ५८ क्रमतेनमोरभसपैववविरचयातिविश्वरूपताम् सर्वमतिशय
गतं कुरुजेस्फुटमिंद्रजालमिदमेषमायया ५९ किलरावणादिरयमेव किमिदामिपदे
वकथ्यते सत्वमतिबलमधिपतियत्तदशेषमेष इतिध्रुवमुच्यतां ६० चलनैषपादयु
गलेनगुरुशकटमीषदस्पृशत् दैवकालिनमथचोदलसहालितोरुभांडचयमात्मनेवत
त् ६१ स्ववतामुनास्तनयुगेनजानितजननीजनादरा स्त्रीतिसदपमविधायमनस्तद
कारिसाधुयदघानिहंतना ६२ अभिनत्तरूकथमिवैषकृतधराणिरिंगणः क्षणात्
वाढमिदमापिनवालकृतं ननुदेवताविधिरयं विजृंभते ६३ विरहत्ववनेविजनएवम

माघ तिसुभित्तस्वनादमनुकुर्वदंबुधेः ७९ विहितंमयाद्यसदसीदमपमर्षितमच्युतार्च
८७ नं यस्य नमयतु स चापमयं चरणः कृतः शिरसि सर्वभूभृताम् ८० इति भीष्मभाषि
तवचोर्थमधिगतवतामिवक्षणात् क्षोभमगमदतिमात्रमयो शिशुपालपक्षपृ
थिवीभृतां गणः ८१ शितितारकानुमितताम्रनयनमरुणीकृतं क्रुधा बाणवदनमु
85 ददीपि भियेजगतस्सकीलमिवसूर्यमंडलम् ८२ अनिशांतवैरिदहनेन विरहितवतां
तराईताम् कोपमरुदभिहितेन भृशं नरकात्मजेन तरुणेव जज्वले ८३ अभिधित्स
तः किमपि राजुवदनविहृतं व्यभाव्यत ग्रस्तशशधरमिवोपलसात्सितदंतपंक्तिमुख
मुच्चमोजसः ८४ प्रविदारितारुणतरोग्रनयनकुसुमोज्ज्वलस्फुरन् मातरहिमकरजा
क्रतनुर्विषाविद्रुमोपरद्वाभवद्द्रुमः ८५ अपिताकृतिप्रथममेव हासितमशनैरसूचयत् राम
अद्रमशानिदलिताद्रितटध्वनिर्दंतवक्रमरिचक्रभीषणं ८६ प्रतिघः कुतोपि समुपेत्यन ८७

शास्यते ७१ इति निंदितं कृतधियावचनममुनापदाददे स्तोतुमनिशम्प्राचीतस्यपरैःस्तु
तिरेवसामधुनिघातिनोभवत् ७२ यदुवाचदुष्टमतिरेषपरीविवदिषुर्मुरद्विषं मर्घ्य
मपिसदाशिचेदिपातिस्तदनोपराधगणनामगाद्वचः ७३ कटुनापिचैद्यवचनेनाविकृ
तिमगमन्नमाधवः सत्यनिपतवचसंवचसासुजनंजनाम्लापितुंकईशते ७४ नच
तंतदेतिपूयमानमापियदुनपाःप्रचुक्रुधुः श्रोतिसमयपानिमृहीतधियःप्रभुचित्तमेवहि
जनोनुवर्त्तते ७५ विहितागसोमुहुरलंघ्यनिजवचनदामसंयतः तस्यकतिपयशतीसह
यमंमनसासमारव्यमपराधमच्युतः ७६ स्मृतीवर्मतस्यनसमस्तमपहृतमिपापावि
द्विषः स्मर्तुमधिगतगुणास्मरणाःपटवोनदोषमखिलंखलूत्तमाः ७७ प्रथयगौरवै
गापरिवादमपरिगणय्यस्तमात्मनः भाकमुरारिपुतिरस्करणक्षुभितस्मवाचमितिजाह्न
वीसुतः ७८ नृपतावधिक्षपतिशौरिमथपसुरसरित्सुतोवचः स्माहचलयतिभुवंमरु

सदः ९४ हरिमप्यमंस्ततरुणापकृपातिमजीगणन्नवा मानमुद्धालीतभुवनत्रितया
स्मरितस्सुतादविभयुर्न्नभूभृतः ९५ गुरुनिःश्वसन्नथ विलोलसदवथुवपुर्वचोवि
षम् कीर्णदशनकिरणाग्निकणाः फणायानिवोति विससर्ज चेदिपः ९६ किमहोनृपा
स्समममीभिरुपयतिमुतैर्नपंचभिः वधमभिवृषभुजिष्यामिमं सहचानपास्य विर।
राजकन्यया ९७ अथवाध्वमेव खलु सूपमगणीत मरुणौजसः वस्तु किमपदिदमयं
नमधेमम केवलस्यमुखमीक्षितुं क्षमः ९८ विदधुर्यमुत्तममशेषपरिषदि न दीजधा
र्मजौ यातुनिकषमधिपुरुषमसौ वचनेन किं भवतिसाध्वसाधु वा ९९ अचिरान्मया
सहगतस्य समरमुरगारिलक्ष्मणः तीक्ष्णविशिखमुखपीतमसृक् पततां गणैः पिबतु
साकमुर्वरा १०० अभिधाय रूक्षमिति मास्म गमश्चतिश्शयाश्रुतेरिताम् वाचमजुनप
परांसततनस्सहसावकर्णनिरयायसंसदः १०१ गृहमागताय चैकथमपीनिसर्गदक्षि

86

रपतिगणंसमाक्षपत् जामिहरणजनितानुशयः समुदाचचारनिजएवरुक्मिणः ८७
चरणेनहंतिसुबलस्स्मशिथिलितमहीध्रबंधनाम् तीरतरलजलराशिजलामवनुभुग्न
भोगिफणमंडलांभुवम् ८८ रुषितेषुराजसुतयापिरथचरणपाणिपूजयांचितक
लितकलहागमनामुदमाशुकिः सुहृदिवाधिकांदधौ ८९ गुरुकोपरुद्धपदमापदासितप
वनस्यरौद्रताम् व्यात्तमर्षितुमिवसर्वजगद्विकरालमास्यकुहरंविवक्षितः ९० विक
टोरुवाहुपरिघेणसरभसपदंनिपेत्सता हंतुमाखिलन्नपतीन्वसुनावसनेवलं विनिनि
नेवचस्खले ९१ इतितत्तदाविकृतरूपमभजदविभिन्नचेतसं मारबलमिवभयंक
रतांहरिबोधिसत्वमभिराजमंडलम् ९२ रभसादुदस्थुरथचुक्रुधुरनुच्चैत्तभियोभिलाषु
काः सांद्रष्ठकुट्टाकिरणोच्छलितस्फटिकाशवः सदासिमेदनीभृतः ९३ स्फुरमाणनेत्र
कुसुमोष्ठदलमभवत्तभ्रूभंगदंष्ट्रिपैः धृतरक्तभुजलतंचालितैर्द्रुतवातपातवनाविभ्रमं

माघ
८८

87

भृतः १०९ परिमोहिणापरिजनेनकथमपि चिरादुपाहृतं वर्मकरतलयुगेनवधूजनः
चूर्णपेषमपिषद्गुवाभृतः ११० रागासंमदोदयविकाशिवलकलकलाकुलीकृते शा
रिमशाकदधिरोपायीनृपाध्वरदेमदश्रुतिजनःकथंचनः १११ परितप्रधौतमुखवक्रकम्
विलसदाहैमांशुमंडलाः नेतुरजन्तुवडवःपृथिवीस्फुटलस्यतेजसइवात्मजाःस्त्रीयः
११२ मथितंडलोढतपरागघनवलयमध्यवर्जिनः पेतुरथानपरवाशनकैर्गुरुनिस्व
नव्यर्थीतजंतवोरथाः ११३ दधतःशशांकितशशांकरुचिलसदुरफदंवङ्गः च
कुरथसहपुरंध्रिजनैरयथार्थासिद्धिसरकंमहीभृतः ११४ दापितापसासवङ्गदत्तम
पतदवसादिनःकगात् कांस्यमुपाहितसरोजपतद्भ्रमरौघभारगुरुराजयोषितः ११५
भृशमंगसादमरुणत्वमविशदहशःकपोलयोः वाक्यमसकलमपास्यमदंविद
धुस्तदीयगुणमात्मनाशुचः ११६ सुदृशःसमीकगमनायपुंवभिरयसंवभाषि

राम
८८

णाः सांतिमहितमनसो जननीस्वसुरात्मजापचुकुपुर्नपांडवाः १०२ चालितंनततोनभि
हतेच्छमवनीपतिपक्षभूमितः तूर्णमथ्यपपुमिवानुपपुर्दमघोषसूनुमवनीश्वरस्तनवः
१०३ विशीरवांनरागपातिपपानसपादिजवनैः सवाजिभिः द्रुतमलघुरभसापतिताव
नितांध्मकारनसकामचेतसः १०३ क्षणमीक्षितः पार्थिजनेनकिमिदमितिजल्पता
मिथः प्राप्याशीविरमाविशंकमनास्समनीनहहुतमनीकिनीमसौ १०५ त्वरमाणशां
रविकसवेगवदनपवनाभिपूरितः शैलकटकतटभिन्नरवः प्रणनादसान्नहानिकोस्य
वारिजः १०६ जगदंतकालसमवेतविषदाविषमेरितारवं धीरानिजरवविलीनजगरु।
मतिश्वाद्यमस्परणात्तूर्यमालपि १०७ सहसाचसंभ्रमविलोलसकलजननतासमाकु।
लं स्यानमगमदथतत्परितश्चालितोडुमंडलनभस्तलोपमम् १०८ दधतोभयानक
तरत्वमुपगतवतः समानतां धूमपटलापिहितस्पागिरेः समवर्मपन्त्ससदिमेदिनी

माघ स्रस्तभुजयुगगलद्वलयस्वनितंप्रतिक्षिपद्दिवोपयुस्तवे १२५ अनुवर्त्मवल्लभतमस्य वि
८० गलदम्बलायतांशुका भूमिनभसिरभसेनपतीविरराजकाचनसमंमहोल्कया १२६ स
मरोन्मुखेनपजनोपितदंतुमरणोद्यतैकधीः दीनपरिजनकृताश्रुजलोन्नमदीजनः स्त्री
दमनाविचस्खले १२७ विदुषीवदर्शनमनुष्यपुवतिरतिदुर्लभंपुनः यांतमानिमिषम
त्रमनाः पतिमीक्षतेस्मभृशमाहृशः पथः १२८ संप्रत्युपेयाः कुशलीपुनर्बुधः सस्नेह
88 माशीरिनिभर्तुरीरिता सद्यः प्रसस्राकृतयेननेत्रयोः प्रत्याचचक्षेगलत्ममदास्त्रिया १२९
कीर्णरजोभिर्दिवमनुविदधौमंदवह्नेंदुलक्ष्मीरश्रीकाः काश्चिदंतर्दिशाइवदधि
रेदाहमुद्भ्रांतसत्त्वाः भ्रेमुर्वात्याइवान्याः प्रतिपदमपराभूमिवत्कंपमापुः प्रस्थानेपार्थिवा
नामशुभमितिपुरोभाविनार्थः शशंसुः १३० इतिश्रीशिशुपालवधेमहाकाव्येश्रंकेमा राम
घकृतौ शिशुपालप्रकोपवर्णनोनामपंचदशः सर्गः १५ दमघोषसुतेनकश्चनप्रतिस ८०

रशोकपीडितगतस्रुद्गीरस्तारसागताम्बुजलकेवलोत्तरा: ११७ विपुलाञ्चलस्थलघनेनजिग
मिषुभिरंताःप्रियैः पीनकुचतटनिपीडदलद्धरवाारवाणगुरसालीलीमीरे ११८ नमुमोच
लोचनजलानिदापिनजपमंगलेषिणी पातमवनिमवसन्नभुजान्नगलाद्विवेदवलयंवि
लासिनी ११९ मविवत्सनःप्रियतमस्पनिगडमिवचक्षुरक्षिपत् नीलनलिनदलदाम
रुचिमतिपादयुग्ममाचिरेणसुंदरी १२० व्रजतः क्वतातवजसीतिपरिचयगतार्थमस्फुटं
धैर्यमभिनदुदितंशिशुनाजननीनिभर्त्सनविवृद्धिमन्युना १२१ शठनागलोकललनाभि
राविरतरसंरिरंससे तेनवहसिमुदमित्यवदद्गणरोमणीर्ब्यापरा १२२ प्रिय
मागतमप्यगलदश्रुचलतिदापितेनतभुवः स्नेहमकृतकरसंदधतामिदमेवयुक्तमतो।
मुग्धचेतसां १२३ सहकज्जलेनविरराजनयनकमलांबुसंहतिः गंडफलकमभितःस्तन
नोःपदवीवशोकमयकृष्णवर्त्मनः १२४ क्षणमात्ररोधिचलितेनकतिपयपदंनतभ्रुवः

माघ
८१

कृतसाध्वसोबलैः भवसानुचरस्त्वमुच्चकैर्महतामप्युपरिक्षमाभृतां ९ घनजालनिभै
र्दुरासदाःपरितोनागकदंवकैस्तव नगरेषुभवंतुवीथयःपरिकीर्णावनजैर्मृगादिभिः १०
सकलापिहितस्वपौरुषोनियतव्यायदवर्द्धितोदयः चिरमुन्नतधीरचेतसःसततव्या
धिरनीतिरस्तुते ११ विकचोत्पलचारुलोचनस्तवचैद्येनघटामुपेयुषः पटुडुंगव
वंधुसौहृदादपिपातासमुरेणवासवः १२ चलितानकदुंदुभिःपुरःसबलस्त्वंसह
सारणेनतम् सममेत्तोरभसादुपागतंसगदःसंप्रतिपत्तुमर्हसि १३ समरेषुरिपून्विनि
घ्नताशिशुपालेनसमेत्यसंप्रति सुचिरंसहसर्वसात्वतैर्भवविश्वस्तविलासिनीजनः
१४ विजितक्रुधमीक्षतामसौमहतांत्वामहितंमहीभृतां प्रसभंजितसंपदंपुरोमुदितः
सप्रमदंमहीपतिः १५ इतिपोषमवस्थितंद्विषःप्रणिधिंगामभिधायसात्यकिः वदति
स्मवचोयनोदितस्खलितैकतरयांगपाणिना १६ मधुरंवहिरंतराप्रियंकृतिनावादिव

89

राम
८१

ष्टः प्रतिभानवानथ उपगम्य हरिं सदस्यदः स्फुटभिन्नार्थमुदाहरद्वचः १ अभिधाय तदा
तदप्रियं शिशुपालोऽनुशयं परं गतः भवतोऽभिमनाः समीहते सरुषः कर्तुमुपेत्य माननाम्
२ विपुलेन निपीड्य निर्दयं मुदमायातु नितांतमुन्मनाः प्रचुराधिगतांगनिर्वृतिं परिरं
स्वां खलु विग्रहेण सः ३ प्रणतः शिरसा करिष्यते सकलैरेत्य समं नराधिपैः तव शास
नमाशु भूपतिः परवानयमेतत्त्वदयैव सः ४ अधिवह्निपतंगतेजसो नियतं स्वांतस
मर्थकर्मणः तव सर्वविधेयवर्त्तिनः प्रणतिं बिभ्रति के न भूभृतः ५ जनतां भयशून्य
धीः परैरभिभूतामवलंबसे यतः तव कृष्णगुणास्ततो नरैरसमानस्पदधत्यगण्यतां
६ अहितादनपत्रपस्त्रसन्नतिमात्रोज्झितभीरनास्तिकः विनयोपहितः कृतस्त्वया सह
शो न गुणवानविस्मयः ७ कृतगोपवधूरतेर्घ्नतो वृषमुग्रे नरकेऽपि संप्रति प्रतिप
त्तिरधः कृतैनसो जनताभिस्तव साधु वर्ण्यते ८ विहितापचितिर्महीभुजा द्विषतामा

माघ नध्वनिंनदतिगोमायुरुतानिकेशरी २५ जितरोषरयामहाधियःसपदिक्रोधजितोलघुर्ज
८२ नः विजितेनजितस्यदुर्मतेर्मतिमद्भिःसहकाविरोधिता २६ वचनैरसतांमहीयसोनख
लुव्येतिमहत्वमुद्धतैः किमपैतिरजोभिरौर्वरैरवकीर्णस्यमणेर्महार्घता २७ परितोषयि
तानकश्चनस्वगतोयस्यगुणोस्तिदेहिनः परदोषकथाभिरल्पकःस्वजनंतोषयितुंकिले
१० च्छति २८ सहजांधदृशःस्वदुर्नयेपरदोषेक्षणदिव्यचक्षुषः स्वगुणोच्चगिरोमुनिव्रताः
परवर्णग्रहणेष्वसाधवः २९ प्रकटान्यपिनैपुणंमहत्परवाच्यानिचिरायगोपितुं वि
वरीतुमथात्मनोगुणान्भृशमाकौशलमार्यचेतसां ३० किमिवाखिललोककीर्तितं
कथयत्यात्मगुणंमहामनाः वदितानलघीयसोपरःस्वगुणंयेनवदत्यसौस्वयं ३१
विसृजन्त्यविकत्थिनःपरेविषमाशीविषवन्नराःक्रुधं दधतोन्तरसाररूपतांध्वनिसाराः राम
पटहाइवेतरे ३२ नरकच्छिदमिच्छतीक्षितुंविधिनायेनसचेदिभूपतिः द्रुतमेतुनसा ८२

चस्तवयानया सकलार्थनयाविभाव्यते प्रियमंतर्वहिरप्रियं यया १७ अतिकोमलमेकतोन्य
तः सरसांभोरुहवृंतकर्कशं वहतिस्फुटमेकमेवते वचनं शाकपलाशदेश्यतां १८ प्रकटंमृ
दुनामजल्पतः परुषंसूचयतोर्थमंतरा शकुनादिवमार्गवर्त्तिभिः पुरुषादुद्विजितव्यमीदृ
शात् १९ हरिमर्चितवान्महीपतिर्यदिराज्ञस्तवकोत्रमत्सरः व्यसनायससौरभस्यकु
स्तरुसूनस्याशिरस्यसूयाते २० सुकुमारमहोलघीयसांहृदयंतज्जनमप्रियंयतः सहसे
वसमुज्झितंत्यमीजरयंत्येवहितन्मनीषिणः २१ उपकारपरः स्वभावतः सततंसर्वजनस्य
सज्जनः असतामनिशंतथाप्यहोगुरुहृद्रोगकरीतदुन्नतिः २२ परितप्यतएवनोत्तमः
परितप्तोप्यपरः सुसंवृतिः परवृद्धिभिराहितव्यथः स्फुटनिर्भिन्नदुराशयोधमः २३ अ
निराकृततापसंपदंफलहीनांसुमनोभिरुज्झितां खलतांखलतामिवासतींप्रतिपद्येतक
थंबुधोजनः २४ प्रतिवाचमदत्तकेशवः शपमानायनचेदिभूभृते अनुहुंकुरुतेघ

माघ धवः ४१ उभयंयुगपन्मयोदितंत्वरयासांत्वमथेतरच्चते प्रविभज्यपृथङ्मनीषयास्वगुणं
९३ यत्किलतत्करिष्यसि ४२ अथवाभिनिविष्टबुद्धिषुव्रजतिव्यर्थकतांसुभाषितं रविरा
गिषुशीतरोचिषःकरजालंकमलाकरेष्विव ४३ अनपेक्ष्यगुणागुणौजनःस्वरुचिंनि
श्चयतोनुधावति अपहायमहीशमार्चिचत्सदृशीत्वांनतुभीमपूर्वजः ४४ त्वयिभक्ति
९२ मतानसत्कृतःकुरुराज्ञागुरुरेवचेदिपः प्रियमांसमृगाधिपोज्झितःकिमवद्यःकरिकुं
भजोमणीः ४५ क्षिपतेधवलःखलूक्षकैर्धवलैरेवसितेतरैरधः क्षीरसोधमथन्नः
शंकरःसुरसिंधोर्मधुशत्रुरंघ्रिणा ४६ अबुधैःकृतमानसंविदस्तवपार्थैःकृतराजयो
ग्यता सहासिद्रवगैरुपासितंनहिगुंजाफलमेतिसोष्मतां ४७ अपराधशतक्षमंनृपः
क्षमयाभ्येतिभवंतमेकया हृतवत्याविभीष्मकात्मजांत्वयिचक्षामसमर्थएवसन् ४८ राम
गुरुभिःप्रतिपादितांवधूमपहृत्यस्वजनस्यभूपतेः जनकोसिजनार्दनस्फुटंहतधर्मापथि ९३

पायेष्यतेसदृशंतस्यविधातुमुत्तरं ३३ समनन्तरमंगभूपतिर्यदिसंधित्सुरसौसहात्मना ह
रिणाक्रमणेनसन्नतिंकिलविभ्रीतमिवेत्यसंभवः ३४ महतस्तरसाविलंघयन्निजदोषे
णालघुर्विनंक्ष्यति कुरुतेनखलुस्वयेच्छयाशलभानिंधनमिद्धदीधितिः ३५ यदपूरिपु
रामहीपतेर्नमुखेनस्वयमागसांशतं अथसंप्रतिपर्यपूपुरत्तदसौनेववदनेनचेदिपः ३६
यदनर्गलगोपुराननस्त्वमितोवक्ष्यसिकिंचिदप्रियं विवरिष्यतितेत्वरस्यतः सभयो
क्षणरक्षितारुषः ३७ निशमय्यतदूर्जिताशिनेर्वचनंनमुरनामुरेनसा पुनरुक्तितसाध्व
संविषाममिधत्तेस्मवचोवचोहरः ३८ विविनक्तिनबुद्धिदुर्विधःस्वयमेवस्वहितंपृथग्ज
नः यदुदीरितमप्यदःपरैर्नविजानातितदद्भुतंमहत् ३९ विदुरेष्यदपायमात्मनापरतः
श्रद्दधतेथवाबुधाः नपरोपहितंनचस्वतःप्रमिमीतेनुभवादृतेल्पधीः ४० कुशलंखलु
तुभ्यमेवतद्वचनंकृष्णयदभ्यधामहं उपदेशपराःपरेष्वपिस्वविनाशाभिमुखेषुसा

माघ तिंतमः ५७ अचिराज्जितमीनकेतनो विलसद्वामृगीगणैर्नमस्कृतः क्षितिपः क्षपितो
९४ द्धतांधको हरलीलां सविडंबयिष्यति ५८ निहितोन्मददुष्टकुंजराद्दधतो भूरियशः क्रमा
र्जितं नबिभेति रणे हरेरपि क्षितिपः का गणनास्य वाजिषु ५९ न तदद्भुतमस्य यन्मु
खं युधि पश्यंति भियान शात्रवाः द्रवतां ननु पृष्ठमीक्षते वदनं सोपि न जातु विद्विषां ६०
९२ प्रतनूल्लसिताश्चिरप्लुतः शरदं प्राप्य विखंडितायुधाः दधते रिभिरस्य तुल्यतां यदि नासा
रभृतः पयोमुचः ६१ मलिनं रणरेणुभिर्मुहुर्द्विषतां क्षालितमंगनाश्रुभिः नवमौलिम
णित्विड्वर्णकैरथ यस्यांघ्रियुगं विलिप्यते ६२ समरायनिकामकर्कशं क्षममाक्रष्टुमुपै
ति यस्य च धनुरासममाप्तविद्विषां कलमाशंकितभंगमानतिं ६३ तुरिनांशुमसंस्त
त्स्त्रजनाः कलयंत्सुखमकरं विरोधिनः कृतिभिः कृतदृष्टिविभ्रमाः स्वजनमेके भुजगं पया राम
परे ६४ दधतोसुलभक्षपागमास्तनुमेकांतरतामनानुषी अविनकचनप्रतिष्ठिताः ९४

नयामनोभवः ४९ अनिरूपितरूपसंपदस्तमसो वान्यभृतच्छदच्छवेः नवसर्वगतस्य संप्रति
क्षितिपः क्षिपुरभीघुमानिव ५० क्षुभितस्य महीभृतस्त्वयि प्रशमोपन्यसनं वृथा मम प्र
लयोल्लसितस्य वारिधेः परिवाहो जगतः करोति किं ५१ प्रहितः प्रधनाय माधवानहमाका
रयितुं महीभृता न परेषु महीभृतः छलादपकुर्वन्ति मलिम्लुचा इव ५२ तदयं समुपैति
भूपतिः पयसां पूर इवानिवारितः अविलंबितमेधि वेतसस्तरुवन्माधव मास्म भज्यथाः
५३ परिपाति स केवलं शिशूनिति तन्नामनि मास्म विश्वसीः तनुतापि रक्षति क्षमी स
शरण्यः शरणागतान्द्विषः ५४ न विदध्युरशंकमप्रियं महतः स्वार्थपराः करे कथं भज
ते कुपितोऽप्युदारधीरनुनीतिं नतिमात्रकेण यः ५५ हितमप्रियमिच्छसि श्रुतं यदि संधा
त्वपुरा विनश्यसि अनतेरप्युपयासि प्रियैर्जयता जीव भवावनीश्वरः ५६ प्रतिपक्ष
जिदप्यसंशयं युधि चैद्येन भवान्विजेष्यते ग्रसनेहितमोपहं मुहुर्ननु राहोः कमरूर्प

द्यपि मूलानि महांति कस्पाचित् ७३ घनपत्रभंगतोनुगामिनस्तरसाकृष्यकरोतिकम्पन।
दृष्टमप्यपरं प्रतिक्षितं प्रातिकूलानि तरां निरस्याति ७४ इति मूरइवोदकस्य पः सरितां प्राव।
षिजस्तटद्रुमैः क्वचनापि मेहानखंडितप्रसरः क्रीडति भूभृतां गणैः ७५ अलघूपलपंक्ति
शालिनीः परितो रुद्धनिरंतरांबराः अधिरूढनितंबभूमयो नविमुंचंति चिरापमेखलाः।
७६ कटकानि भजंति चारुभिर्नवमुक्ताफलभूषणैर्भुजैः नियतं दधते यादिन्नकेरविपो।
गं हृष्टपुगंडशैलनः ७७ इति पस्य ससंपदः पुरा पदवाप्तुः सदने ष्विरीत्त्विषः स्फुटमेवस।
मस्तमापदं तदिदानीमवनीध्रमूर्द्धसु ७८ विशेषकं महतः कुकुरांधकद्रुमानतिमात्र
दववद्दहन्नपि अतिचित्रमिदं महीपतिर्यदकृष्णामवनिं करिष्यति ७९ परितः प्रमि
ताक्षरापि सर्वं विषयं प्राप्नुवतीगता प्रतिष्ठां नखलु प्रतिहन्यते कुतश्चित्परिभाषेव।
गरीयसी यदाज्ञा ८० यामूढवान्नूढवराहमूर्त्तिर्मुहूर्त्तमादौ पुरुषः पुराणः तेनोद्यते।

सदृशायस्यसुरैरराजयः ६५ अतिविस्मयनीयकर्मणोनृपतेःपश्यविरोधिचेष्टितं पद
मुक्तनयोनयत्यसावहितानांकुलमक्षयंक्षयं ६६ चालितोर्ध्वकबंधसंपदोमकरध्व
जनिवहद्ववर्त्मनः अतरत्स्वभुजौजसामुहुर्महतःसंगरसागरानसौ ६७ नचिकीर्षु
तियःस्मयोद्धतोनृपतिस्तच्चरणोपगांश्रियः चरणंकुरुतेगतस्मयःस्वमसावेवतदी
यमूर्द्धनि ६८ स्वभुजद्वयकेवलायुधश्चतुरंगामपहायवाहिनीं वृजुशःसहसाक्रदं
तिनासचतुर्दशमगच्छदाहवं ६९ अविचालितचारुचक्रयोरनुरागादुपगूढयोःश्री
या ध्रुवयोरियदेवभिद्यते यदुपेंद्रस्त्वमतींद्रएवसः ७० भ्रतभ्रतिरलीनभोगभाग्विजि
तानेकपरोपिविद्विषां रुचिमिंदुदलेकरोत्प्रधःपरिपूर्णोंदुरुचिर्महीपतिः ७१ नपतिं
दुतमुद्धतिभ्रीतंप्रशमंभंगमभंगुरोदयः गमयत्युवनीतलस्फुरद्भुजशाखाभृतमन्य
मुन्नतिं ७२ अधिगम्यचरंभ्रमंतराजनयन्मंडलभेदमंततः स्वनासीक्षतसंहतिक्षणा

माघ प्रचलत्नुमपदितदंडुनाशिनासमं महाप्रलयसमुद्धतसदः १ सरागपाण्डुतनवघर्मतोयपाक
८६ राहतिध्वनितदृष्टरूपीठपामुहुर्मुहुर्दशनानिपीडितोष्ठपाटलाननाः प्रियतममेवभेजिरे २ अ
लक्ष्यत क्षणगलितांगदं गदे करोदरप्रहितानिजांसधामनि समुच्छलच्छकलितपाटलो
पलस्फुलिंगवान्स्फुरदिवकोपपावकः ३ अवज्ञयापदमुदङ्कैवलः समुन्नदद्घन
मयूखमंडलः रुषारुणीकृतमपितेन तत्क्षणं निजं वपुः पुनररनपान्निजांहविं ४ पदुमत
94 त्स्पुतरहारमंडलं व्यवर्तिकुतमभिदूतमुल्मुकः वहाच्छिलातटकठिनांसयाहितं ततोभव
द्भ्रमितमिवाखिलं जगत् ५ प्रकुप्यतः श्वसितसमीरणाहतिस्फुटोष्मभिस्तनुवसनांतमा
हतैः पृथाजितः हतपरिपूर्णवीजनं पुनस्तरां वदनसरोजमस्विदत् ६ प्रजापतिक्रतुनि
धनार्थमुत्थितं व्यतर्कयज्वरमिवरोद्धुमुद्यतं समुद्यतं सपदिवधायविद्विषामभिक्रुधं राम
निषधमनोषधंजनः ७ परस्परं परिकुपितस्यपिंषतः क्षतोर्मिकांकनकपरागपिंगलं क ८६

सांप्रतनमस्तैव क्षतारिणासम्प्रगल्भोपुनर्भूः ८१ रजोभिरुद्धूलितमारुतोद्धतैरुद्धुर्द्विषांस्माली
नमंगनाम्बुभिः विलिप्यतेतद्वरणक्षयंपुरोनरेंद्रचूडामणिरश्मिवर्णकैः ८२ भूयांसः।
कृचीदपिकाममस्खलंतस्तुगतंदधातिचयद्यपिद्विषोपि कल्लोलाःसलिलनिधेरवाप्य
पारंश्रीपर्यंतेनगुणमहोर्मयस्त्वदीयाः ८३ लोकालोकव्याहतंघर्मरश्मेःशालीनंवाधाम्नजा
लंप्रसर्त्तुं लोकस्याग्रेपश्यतोधृष्टमाशुक्रामत्युच्चैर्भूभृतोयस्यतेजः ८४ विच्छित्तिर्नव
चंदनेनवपुषाभिन्नोधरोलक्तकैरक्ताक्षेपतितांजनेचनयनेश्रोणीपोलसन्मेखलाः प्राप्ते
मौक्तिकहारमुन्नतकुचाभोगस्तदीयद्विषामित्थंनित्यविभूषणायुवतयःसंपद्विपत्स्व
पि ८५ विनिहत्यभवंतमूर्जितश्रीर्युधिसद्यःशिशुपालतांयथार्थां रुदतांभवदंगनाग
णानांकरुणांतःकरणःकरिष्यतेसौ ८६ इतिश्रीशिशुपालवधेमहाकाव्येमांकेमाघ
कृतौषोडशःसर्गः १६ इतीरितेवचसिमनस्विनामुनाजुगुक्षपक्षुभितमरुद्धरीयसि।

माघ जीर्णवर्मभिः रवेः करैरनुचितनतापितोरगं प्रकाशतां शीनिरनपद्रसातलं १५ प्रतिक्षणं वि
८७ धुवतिस्मारगोशीरःशीरस्वपुनः कनककिरीटरश्मिपः अशंकितं पृथमधुना विशंतवमीक्ष
मापतीनितीनिरराजपालिव १६ दधौचलन्नधुरसनं विलक्षपाविदारितं विततवक्रदुजाल
नः पिदूरघः प्रतिभपमास्यकं दरं चलत्फणाधरमिवकोटरं तरुः १७ समाकुलेसदसित
95 यापिविक्रियां मनोगमन्नमधुभिदः परोदितैः घनांबुभिर्बहुलितनिम्नगाजलैर्जलं नहि
व्रजति विकारमंबुधेः १८ परानमीपदपवदेतमात्मनः स्तुवंतिचास्थितिरसतामसावि
ति निनायनोप्रकृतिमविस्मयः स्मितं मुखं दधत्कृपयाथमुग्यमुद्भवः १९ निराकृतेयदु
भिरितिसकोपिभिः स्वपक्षेशनैर्गतवतितत्रविद्विषां मुरद्विषःस्वमितभयानकं वलं क्षणा
द्ययसमनत्पदाजये २० अतः प्रातिस्खलितपराधुधाप्तुधिस्थ्यवीपसीरचलनिनंतवनिर्भराः राम
अदंशयन्नरगितशौर्यदंशनात्तनूरयंनयइतीवाक्षिभूभृतः २१ दुरुद्वहाःक्षणमपरैस्त ८७

रवपंसपदिसुधन्वनः स्वजैरनारतस्तुतिभिरपाव्यतां बुभिः ८ निरायतामनलशिखोज्ज्वल।
ज्वलन्नखप्रभाकृतपरिवेषसंपदं अविभ्रमद्भुमदनलोलुकाकृतिं प्रदोरीनीजगदिवद।
गुमाकाकिः ९ दुरीक्षतामभजत मन्मथस्तथा यथा पुरा परिचितदाहधार्ष्ण्यया कृवंपुरः
सशरमसुं ततीयया हरोपिन व्यहतवीक्षितुं दृशा १० विचिंतयन्नुपगतमाहवं रसाद्धुरः।
स्फुरन्नुरुतामग्रपाणिना परामृशन्कठिनकठोरकामिनीकुचस्थलप्रमाथितचंदनं ध
नुः ११ विलंघितस्थितिमभिवीक्ष्य रूक्षया रिपोगिरा गुरुमपि गांदिनीसुतं जनैस्तदा युग
परिवर्त्तवायुभिर्विवर्त्तितागीरिव तपः प्रपेदिरे १२ विवर्त्तयन्मदकलुषीकृते दृशौ करा हत।
क्षितिकृतभैरवारवः क्रुधा दधत्तनुमतिलोमशांतीमम भ्रमप्रसेन निर्जुन इव लोहितारुणः १३
सकुंकुमैरविरलमंबुबिंदुभिर्गवेषणः परिणतदाडिमारुणैः समंततस्स्फुटितवपुर्विनिस्सृ
तैर्बभौ चिरं निचितइवासृजां लवैः १४ ससंभ्रमप्रचरणतलाभिताडितस्फुटन्महीविवरवि

९६

स्मरः २८ उपेत्य च स्वतनुगुरुपक्षमारुतं दिवात्विषा कापिशीतदूरादिग्गुरवः प्रकंपितास्थिरा।
नरयाश्रितत्वागंपतत्पतिः पदमधिकेनतं दधौ २९ निरंतरस्थगीतदिगंतरं ततस्तदुच्चल
द्बलमवलोकयज्जनः विकौतुकः प्रकृतमहाद्रवेभवार्द्धमंरवलप्रचालितसिंधुवारिणी
३० ववंहिरेगजपतयो महानकाः मदध्वनुर्जयतुरगाजिहेषीरे असंभवद्भुतगिरिगह्वरे।
रभ्रुतदारवैर्द्दलितरवस्वश्रोत्रपः ३१ अनारतं रसतिजयाय दुंदुभौ मधुद्विषः फलदल।
घुप्रातिस्वनैः विनिःपतन्मृगपतिभिर्गुहामुखैर्गताः परां मुदमहसाल्लिवाद्रयः ३२ जगीह
तम्भवणपथे दिवौकसां चमूरवो विशतिगुराद्रिकंदराः अनर्थकैरजानि विदग्धकामि।
नीरतांतरक्कणीतविलासकौशलैः ३३ अरातिभिर्युधिसहयुध्वनोहतान्निघक्षवः
नरत्नतूर्यनिस्वनाः अकुर्वतप्रथममसमागमोच्चितं चिरोज्झितं तुरगगणीकाः प्रसाधनं ३४
प्रणोदिताः परिगतयंतृकर्मभिर्निषादिभिर्विदिततमांकुशाक्रियेः गजाः सहस्रतरतलो

दंतैरेरणोत्सवादुपचयमाशुविभ्राति महीभृतां महिमभृतां न संभमुर्द्दोंतरावभाषिवर्मि

ष्मकंचुकाः २२ सकल्मनं द्विरदगणांवरूथीनस्तुरंगिणोजवनपुनश्चवाजिनः त्वरावतः

स्वयमपिकुर्वतोनराः पुनः पुनस्तदधिरूतानतत्वरन् २३ पुधेपरैः सरुछवछकक्षपा

कलक्वणन्मधुपकुलोपगीतया अदीपतद्विपघटयासवारिभिः करोदरैः स्वयमपदा

नमक्षयं २४ सुमेखलाः सितनरदंतचारवः समुज्ज्वलनुपरिधानसंपदः रणोषिणांपु

लकभृतोधिकंधरं ललंविरेसदसिलताः प्रियाइव २५ मनोरमैः प्रकृतिमनोरमाकृति

र्भयप्रदैः स्मितिशुभीमदर्शनैः सदैवतैः सततमपानपायिभिर्निजांगवन्मधुभिदसेव्य

तायुधैः २६ अवारितंगतमुभयेषुभूरिशः क्ष्माभृतामथकटकांतरेष्वपि अकुर्वधिस्स

तसुरशत्रुशोणीतस्तुतमधिरथमधिरोहतिस्मसः २७ गभीरताविजितमृदंगनादया स्व

नात्मियाहतरिपुहंसहर्षया प्रमोदयन्नथमुखरान्कलापिनः प्रतिष्टतेनवघनवद्रथ

माघ यान निजमृदंगनीःस्वनाः यथाउरःसमरसमुद्यतद्विषद्बलानकध्वनिरुद्धर्वयन्मनः ४२
९९ यथायथापटहरवःसमीपतामुपाहरत्सहरिवराग्रतःसरः तथातथाहृषितवपुर्मुदा।
कुलाद्विषांचमूरजनिजनीवचेतसां ४३ प्रसारिणीसापिदिनमस्तलेततःसमीरणाञ्च
97 लितपताकरूपिता प्रभाभ्यत्तप्रलयजकालिकाकृतिर्विदूरतःप्रतिबलकेतनावली ४४।
क्षणेनचप्रतिमुखतिग्मदीधितिप्रतिभास्फुरदसिदुःखदर्शना भयंकराभृशमपिदर्शनी
यतांययावसावसुरचमूश्चमूभृतां ४५ पयोमुचामभिपततांदिविद्रुतंविपर्ययःपरि
तःखातपस्यसः समाक्षिपःसमविषयेष्वयक्षणात्समातलंबलजलराशिरानशे ४६ म
नोऽथनःक्षणमिवपश्यतोमहत्तनूदरास्थितभुवनत्रयस्यतत् विशालतांदधातिनितांतमा
यतेबलंद्विषांमधुमथनस्यचक्षुषि ४७ प्रशास्विदःपुलकविकाशीमूर्त्तयोरसाधिकेम राम
नसिनिविष्टसाहसाः पुरोभुवःसपदिरतेरिवाभवन्समंभ्रमाक्षितिपतिचमूवधूगणाः ९९

ललाटिकाहृतागुरुः प्रमादिनं घंटमापपुः ३५ सविक्रमक्रमणाच्चलैरितस्ततः प्रकीर्णकैः
क्षिपत्स्वाक्षितेरजः ध्वरंसिषुर्नरवज्जनस्य दृष्टयस्तुरंगमादभिनवभांडधारिणः ३६ च
लांगुलीकिशलयमुद्धृतैः करैरनल्पनस्फुटक्वनकर्णतालया मदोदकद्रवकटभित्तिसंग
तीभिः कलस्वनं भ्रमरगणैरगीयत ३७ आसिच्यतप्रशमितपांसुभिर्महीमदांबुभिर्ध
तनवपूर्णकुंभया अवाद्यतप्रवणसुखं समुन्नमत्पयोधरध्वानिगुरुन्नृपमाननैः ३८ उ
दासिरे पवनविधूतवाससस्ततस्ततो गगनलिहः प्रकेतवः पतत्पुरः प्रतीरिडशार्ङ्गिणः स्वयं
प्रधीयतद्विपघटपेतिमंगलं ३९ विशेषकं नसहन्मतामगमदसौ निवेशभूः प्रभूततां
दधतिबलेचलत्यपि पयस्यभिद्रवति भुवंगुणावधौ सरित्पतिर्न हि समुपैति रिक्ततां ४०
पिपासतामपमपुभिर्द्विवस्वतां जनो जरन्माहिषविषाणधूसरं पुरः पतत्परबलरेणु
मालिनीमलक्षयद्दिशमतिभूमितामिव ४१ मनस्विनामुदितमुरुप्रतिश्रुतः श्रुतीस्त

माघ मुल्लसद्धूननिकुरं वकर्बुरः क्वचिद्धिरण्मयकणपुंजपिंजरः क्वचिच्चरज्जलधरखंडपांडुरः।
१०० खुरक्षतः क्षितितलरेणुरुद्ययौ ५६ महीयसां महति दिगंतदंतिनामनीकजे रजसि मुखानु
षंगिणि विसारितामजिहत कोकिलावलीमलीमसा व्हलमदांबुराजयः ५७ रथीरोरु
९८ हे रालिकुलकोमलैरभी मुधामधेन्निपतत्पुवानएवमा वलोकितं धवलितमूर्द्धजानिति
ध्रुवं जनान्जरत इवाकरोद्रजः ५८ सुसंहतैर्दधदपि धामनीपतेस्तिरस्कृतिं वृकुभिरसं।
शयं परः यतः क्षितेरवयवसंपदो गुणास्त्विषां निधेरपि वपुरावरीवृतत् ५९ द्रुतद्रवद्र
थचरणक्षतक्ष्मातलोच्छ्रसद्बहलरजोवगुंठितं युगक्षयक्षणनिरवग्रहे जगत्पयोनिधेर्ज
लइवमग्नमावभौ ६० अतुच्छसद्दिनकरबिंबकांतयो रजस्वलाः परिमलितांवराश्रयः
दिगंगनाः क्षणमवलोकनक्षमाः शरीरिणांपरिहरणीयतांययुः ६१ निरीक्षितुं विपति राम
समेत्यकौतुकात्पराक्रमं समरमुखे महीभृतां रजस्ततावनिमिषलोचनोत्पलव्यथा। १००

४८ ध्वजांशुकैर्ध्रुवमनुकूलमारुतप्रसारितैः प्रसभकृतोपहूतयः यदूनभिद्रुतमरसुद्यता
युधाः क्रुधा परं रयमरयः प्रपेदिरे ४९ हरेरपि प्रतिपरकीयवाहिनीरभिस्पदं प्रववृतिरे च
भूचराः विलंवितुं न खलु सहा मनस्विनो विधित्सितः कलहमवेक्ष्य विद्विषः ५० उपाहितैर्व
पुषि निवातवर्मभिः स्फुरन्मणिप्रसृतमरीचिसूचिभिः निरंतरं नरपतयो रणाजिरे रराजिरे
शरनिकराचिता इव ५१ रथयोच्चकैर्नरठकपोतकंधरा तनूरुहप्रकरविपांडुरद्युति बलैरमल
ल ल्पकरणविधूनमुच्चलद्घना वलीरुदचरत क्षमारजः ५२ विषाणिभिः क्वचिदभितो निरंतरं तुरंगमै
रुपरि निरुद्धनिर्गमाः चलाचलैरनुपदमाहताः खुरैर्विबभ्रमुश्चिरमथ एव धूलयः ५३ ग
तीपयः प्रचुरमुखस्य रागिणो रजोभवद्भवाहिनसत्वमुत्कटं स्थितः सरासिजजन्मजन्म
नोजनं वलस्य तु क्षयमुपनेतुमिच्छतः ५४ पुराशारक्षतिजनितात्मसंभवुगेन यैतिनः प्रस
भमसं जिपंकजा इति ध्रुवं व्यगालिपुराततभीतपः खमुच्चकैरनलसखस्य केतवः ५५ स

माघ भ्नतस्तनंतः कनकावलीभिरुमां सौदामिनीदामभिः वर्षंतः क्षममानवन्तुपलसच्छृं
१०१ गारलेखाभुधाः कालेकालिपकायकालवउभः पांशूत्नाजांभोमुचः ६९ इतिश्रीशि
शुपालवधे महाकाव्ये माघकृतौ श्रीअंके केवलप्रक्षोभो नाम सप्तदशः सर्गः १७ संज
ग्माते तावपायानपेक्षौ सेनांभोधी धीरनादौ रयेण पक्षच्छेदात्पूर्वमेकत्र देशे वांछंतौ
३१ वा सह्यविंध्यौ निलेतुं १ पत्तिः पत्तिं वाहमेयाय वाजी नागं नागः स्यंदनस्थो रथस्थं
इत्थं सेना वल्लभस्येव रागादंगेनांगं प्रत्यनीकस्य भेजे २ रथ्याघोषैर्बृंहणैर्वारणाना
मैक्यं गच्छन्वाजिनां ह्रेषया च व्योमव्यापी संततं दुंदुभीनामव्यक्तोभूदीशितेव प्रणादः
३ रोषावेशाद्गच्छतः प्रत्यमित्रं दूरोत्क्षिप्तस्थूलबाहुध्वजस्य दीर्घास्तिर्यग्वैजयंतीस
दृक्षाः पादातस्य भ्राजिरे खड्गलेखाः ४ वध्नावज्ञाधीरितेन प्रयातामश्वीयानामुच्चकैः राम
रुच्छलंतः रौक्मारेजुः स्थासकामूर्त्तिभाजो दर्पस्येव व्याप्तदेहस्य शोभाः ५ सांद्रत्वक्का १०१

हतत्रिदशगणोःपलायत ६२ विबंगिरिणी प्रतिपदमापिबत्यपोहतान्बिरद्युतिनिसमीर
लक्ष्मणि शनैःशनैरुपचितपंकभारिकाःपयोभृतःप्रपपुरपेनवष्टपः ६३ नभोनदी
व्यतिकरधौतमूर्त्तिभिर्वियद्गतैरमधिगतानिलेभिरे चलन्त्वमूतुरगखुराहतोत्पतन्महि
रजःस्नपनसुखानिदिग्गजैः ६४ गजव्रजाक्रमणभरावनम्रयारसातलंपदरविलमा
नशेभुवां नभस्तलंबहलतमेनरेणुनास्फुटंततास्त्रिजगदगच्छदेकतां ६५ समस्थली
लीकृतविवरेणपूरिताःक्षमाभृतांबलरजसामहागुहाः रहस्त्रपाविधुरवधूरतार्थिनां
नभस्सदामुपकरणीयतांययुः ६६ गतेमुखच्छदपटसादृशंदृशः पथात्तिरोदधातिद्वि
रदव्रजस्यपि मंदानिलैरधिमधुवृत्तगंधिभिर्द्विपानभिपप्रुरेवरंहसा ६७ मदांभसां
परिगलितेनसमधागजान्वजनःशमितरजस्यपानयः उपर्यवास्थितघनपांसुमं
डलानलोकयत्ततपटमंडपानिव ६८ अमन्दनान्नतपोतिमात्रदृप्यवः पृथ्वीधरमौ

माघ नुन्नाःशीघ्रंतांदर्शयंतः अंतःसेनंविद्विषामाविशंतोयुक्तंचक्रुःसायकावाजिनांयाः १३
१०२ आक्रम्याजेरग्रिमस्कंधमुच्चैरास्थायाथोवीतशंकंशिरस्त्रं हेलालोलंवर्त्मगत्वातिमर्त्यं
द्योमारोहन्मानभाजःसुखेन १४ रोहारंभंव्युझवानानिलोलैरंगस्थानैर्मापितैःस्याव
राणि केचिद्दुर्वीमेत्यसंपाल्यपत्यांक्रीडंतिस्ममारणमल्पैर्यशांसि १५ वीर्योत्सेकश्लाघि
200 कृत्वावरणंसंयामांतेमानिनांलज्जितानां अज्ञातानांशत्रुभिर्युक्तमुच्चैःश्रीमन्नामश्रा
वयंतिस्मनग्नाः १६ आधावंतःसन्मुखंधारितानामन्यैरन्यैस्तीक्ष्णकौक्षेयकाणां वक्षः
पीठैरात्सरोरात्मनैवक्रोधेनांधाःप्राविशन्पुष्कराणि १७ भिन्नीभूतेतत्रसैन्यद्वयेपिप्रा
येणायंव्यक्तमासीद्विशेषः आत्मीयास्तेयेपराञ्चःपुरस्तादभ्यावर्त्तीसन्मुखोयःपरो।
सौ १८ सद्वंशत्वादंगसंसंगिनीत्वंनीत्वाकामंगौरवेणावबद्धा नीत्वाह्रस्वत्वंचापयित्वा राम
परेणद्रोहंचक्रेकस्यचित्स्वाकृपाणी १९ नीतेभेदंधौतधारासिपातादंभोदाभेशाम्भवे १०२

स्तल्पलाभ्रश्रिःकुस्वाग्रंगीष्ठोभामामाप्नुवंतस्पृशंतुर्थी कल्पस्यांतेमारुतेनोपनुन्नाःपृथ्वेत्तुग्रं
उगांडशैलाइवेभाः ६ संक्षीउंनीतेजिताश्वस्यरागाद्दुग्धस्यारामग्रकाप्रोत्थितस्य रंहोभाः
नामक्षधूःस्पंदनानांहिकारंजघ्राजिनुः सत्यनंदत् ७ कुर्वाणानांपरावांतरावंभूरेणूनां
सद्यनामार्जनाय संमार्जन्योन्नमूरूपमानाभ्रांतिस्नोत्रैःकेतनानांपताकाः ८ उपा
न्नादंधनविभिर्निष्ठुराणिस्थूलानुच्चैर्मंडलानंदधंति आस्फाल्यंतेकार्मुकाणिस्मकामं
हस्त्यारोहैःकुंजराणांशिरांसि ९ घंटानादानिःस्वनाडिंडिमानांग्रैवेयाणांमारवावृंहि
तानि आमेनेवप्रत्यवोचन्गजानामुत्साहार्थंवाचमाधोरणस्य १० पातेप्यानुर्विपक्ष
मस्त्रादिभेदादव्यासंगैस्तोषहावाल्लाघवाच्च शिक्षाशाक्तीःप्राहुरन्दर्शयंतोप्रकामुत्के
रणधैराधुधीयाः ११ रोषावेशादाभिमुख्येनकौचित्याणियाहंरंहसेवोपपातौ हित्वारे
मीर्मल्लवन्मुष्टिपाते धृंतोवाहूवाहुविव्यासजेतां १२ सूक्ष्माःसंगेनक्काचिभ्राम्यंतोदूर

माघ त्य घोरारावक्ष्माभिताशेषदिक्के विक्के नागः पर्यणंसीत्स्वएव २७ प्रत्यासन्ने दंतिनिप्रा
१०३ तिपक्षे यंत्रा नागः शास्त्रवज्ञ्ककृदोपि क्रोधाक्रांतः क्रूरनिर्दारितास्यः प्रेक्ष्यांचक्रेनैवाकिंचि
न्मदांधः २८ तूर्णं प्रावल्लापतनीन्ये निपादीवासस्फुर्जुरर्णवारणस्य तावत्कूगैरस्मना
गाधिरूढः कादंबानामेकपातैरसीव्यत् २९ मास्यह्रष्टैराक्षदंवाप्रमत्तो यंतायातुः प्रत्य
202 रीभं द्विपस्य मग्नस्योच्चैर्वर्तभारेणाशंकोराववृातेईक्षणोच्चक्ष्मेण ३० यंतारक्षन्।
स्वस्यैजत्वादनाशी निःशेषत्रामन्मश्रेत साभावितेन अंत्यावस्थाकालयोग्योपयोगं द
धेभीष्टं नागमापृक्छनं वा ३१ अन्योन्येषां पुष्करैराम्रशंतो दानोद्भेदानुच्चकैर्भुग्नवा
लाः उन्मूर्धानः संनिपत्यापरांतेः प्राज्ञष्यांतस्पष्टदंतध्वनीभाः ३२ द्राघीयांसः संक्र
ताः स्थेमभाजश्चारूद्भ्रास्तीक्ष्णतामत्यजंतः दंता दंतैराहताः सामजानां जग्मुर्भंगं नस्त्व राम
पं सामजाताः ३३ मातंगानां दंतसंघट्टजन्मा हेमच्छेदच्छायचंचच्छिखाग्रः लग्नोप्य। १०३

णापरस्य सारस्याग्निस्तीक्ष्णमार्गस्यमार्गोविघुष्टभः कंकटेलक्ष्यतेस्म २० ग्रामूलांभ
तात्सापकेनायतेनस्पृतेवाहोमंडुकाग्नि षष्ठुष्टिः शप्पासह्यांवेदनामस्तधैर्यादप्पम्रय
त्रर्मनान्यस्यपाणेः २१ भित्वाश्रोणिमायसेनाधिवक्षः स्थूलीपृष्टोगार्द्धपक्षेणविद्धः शि
क्षाहेतोर्गाठरज्वेववक्रोहुंवक्रंनाशाकहुर्मुखोपि २२ कुंतेनोच्चैः सादिनाहंतुमेष्टान्ना
जानेयोदंतिनस्कमस्यतिस्म क्रमोदारंकोजयेकर्तुकामान् किंवाजात्याः स्वामिनोक्रेपयं
ति २३ जेतुंजेत्राः शोकिरेनारिसैन्यैः पर्यंपतोधोलोकमत्तेभुजालाः नागारूढाः पार्वतानि
म्नायंतोदुर्गाणीवत्रासहीनास्त्रसानि २४ विष्वग्द्रीचीर्विक्षिपन्सैन्यवीचीराजावंतः
क्वापिदूरेगयातं वभ्राभेकोवंधुमिष्टंदिदृक्षुः सिंधौवाधोमंडलंगोर्वराहः २५ पावक
क्रैनांजनंवोधनायव्यस्ताश्शोहस्तिचारीमदस्य सैन्यस्थानानांदिनामात्मनैवस्थूला॥
स्तावत्सावहन्दानकुल्याः २६ क्रुध्यन्गंधादन्यनागायदूरादारोढारंक्षतमूर्ध्नोवम

माघ ञ्चन्हस्तीव स्परोमेववरेजे ८१ आताम्राभारोढभाजः करांता द्यामक्रवानेमार्गशोपूर्गनेम
१०४ निम्प्रोतंतीनागराजस्यजग्रे हानस्यांहोलोहितस्येवधारा ८२ क्रामन्दंतोदंतिनःसानु
सिक्तादीघादंश्रौमत्तु प्राप्पातलस्य सैन्यैरन्यलक्ष्मणादाशशंकेस्वर्गस्योच्चैरर्धमार्गा
भिरूढः ८३ कुर्वन्मोत्स्नाविद्रुषांतुल्यरूपस्तारस्ताराजालसाराम्निवद्यां खड्गाघा
202 ते दारिता हृत्कुंभादाभातिस्मप्रोच्छलन्मौक्तिकौघः ८४ दूरोत्क्षिप्तः क्षिप्रवक्त्राव
कृतं मत्तोहस्तेहस्तिराजः स्वमेव भीमं भूमौलोलमानं सरोषः पादेनासक्पंकपेषं पि
पेष ८५ आपस्कारात्लूनमात्रस्य भूमिं निःसाधारं गच्छतो वाजुरवस्य तद्धायातं
दंतयोर्युग्ममेव स्वनागस्य प्रापद्गुतं भनत्वं ८६ लब्धस्पर्शं भूव्यधादव्ययेनास्थित्वा
किंचिद्दंतयोरंतराले ऊर्ध्वोर्ध्वासिप्रदंतमवेष्टंनिस्त्वोतस्येनागमन्येनसद्यः ८७ ह राम
तेनाश्मेवीतभीतिंगृहीत्वाकिंचिद्बालः क्षिप्रवान्नर्धसुच्चैः आसीनानां व्योम्नितस्येव १०४

स्नीष्मामरेणुप्रकामं समं जिष्णुवध्वजपतेन स्मसैन्यैः ३४ श्रोबामासेमत्तसरोत्मानवातम्बि
ष्महं नश्मारूढां घर्ष्यणोत्थैः योगांतेर्वाव क्लिभिर्वारणानामुच्चैर्मर्द्दव्योम्निनक्षत्रमाला
३५ सांद्रांभोदश्यामलेशामजानां वंदे नीताः शोणितैः शोणिमानं दंताः शोभामाश्वरं
भोनिधीनां कंदोद्भेदाः वैद्रुमा वारिणीव ३६ न्माकंपाद्यैः केतुभिः सं निपातं तारोदीर्ण
गैवनादं व्रजंतः मग्नानंगेगाढमन्यद्विपानां दंतान्दुःखादुत्खनंतिस्म नागाः ३७ उ
त्क्षिप्योच्चैः प्रस्फुरंतं रदाभ्यां मीमादंतः कुंजरं शात्रवीयं मंगमोत भावबोणपाद्व दस्य सस्य
ष्टं मापत्साम्यमुर्वीधरस्य ३८ भग्नेपीभे स्वेपराव त्यदेहं पोथ्यासार्द्धं ब्रीडया मुंचते स्म
साकं पंतुः संमर्देनानुबंधी दूनोभीक्ष्णं वारणः प्रत्यरोधि ३९ व्यामं लोकेदुःखलभ्या
पसारं भित्वा दैत्यधीरो महीप्सः सेनामध्यं गाहते वारणः स्म ग्रासे नैव माना गादि देवोदरांतः ४०
भंगस्त्रेणीश्यामभासां समूहैर्नाराचानां विक्षुनीरंध्रदेहः निर्भीकत्वात्सात्त्विकेनानुत्ते स्थे।

माघ
१०५

न्मेपहृतिं तु संख्यानां भ्राम्यतामाजिभूमौ वारीवारैः सस्मरे वारणानां ५६ पौनःपुन्यादस्त्रग
न्धेन मत्तो मृद्गन्कोपाल्लोकमायोधनोर्व्या पादैर्लग्नां मंत्रमालामिवेंद्रः पाशीकल्पामायता
माचकर्ष ५७ काश्चिन्मूर्छामेत्य गाढप्रहाराः सिक्ताः शीतैः शीकरैर्वारणस्य उच्छ्वासा
म्प्राप्यैतां तां जिघत्सुर्व्याकुलां नाकनारीमुन्मूर्छः ५८ लूनग्रीवान्सायकेनापरस्य प्राम
भ्मुच्चैराननादुत्पतिष्णोः त्रेसे मुग्धैः सैंहिकेयानुकारादस्रो वक्त्रं चंद्रैः ५९ रक्तं युद्धे शूर
माश्लेष्य काचिद्रंतुं तूर्णमेरुकुंजं जगाम त्यक्त्वा नाग्नौ देहमेति स्म यावत्पत्नी संप्रसक्तद्वियो
गासमर्था ६० त्यक्त्वा प्राणान्संयुगे हस्तिनीरथा वीक्ष्य प्रेम्णा तत्क्षणादुद्गतासुः प्राप्यारवं
डाहृद्भूयं सतीत्वादाश्लिष्यैव स्वेऽवकं चित्पुरंध्री ६१ स्वर्गवासं कारयंत्याचिरायप्रत्यग्रत्वं
प्रत्यहं धारयंत्या काश्चिद्दृष्टेनाकभार्या परास्मिन्लोके लोकं प्रीणयंत्येहकीर्त्या ६२ गत्वा
नूनं वैबुधं सद्म रम्यं मूर्छाभाजामाजगामांतरात्मा भूयो दृष्टप्रत्ययात्मानसंज्ञाः साधीय

राम
१०५

२०३

हेतोः स्वर्णस्त्रीणामर्पयामास नूनं ४८ कंचिद्दूरादापतंतं द्विपः सामसोतस्त्रोतसांतः क्षते।
न त्स्लाघेणाग्रामममप्यग्रतोभ्रूदानैश्वर्यवारणस्याग्रहीतुं ४९ तन्वा: कुंभोनंदगोपात्मजायाः
कंसेनेव स्फोटितायागजेन दिव्यान्नूर्तिर्धामगेहस्मतं तीवीक्षामासे विस्मितैः प्रांडिकेव ५०
भ्राक्रम्यैकमग्रपादेन जंघामन्यामुच्चैरादधानः करेण सास्यिस्वानं दारुवद्दारुणात्मा कंचि
न्मध्यान्नाटयामास दंती ५१ शोभ्चैत्वाग्रेभमूर्धोर्मंत्ररुभाजोरर्व्यः प्रेम्णा नोत्तथावल्लभस्य।
२ एवं कृत्वा तेनैस्व प्रसादं पश्चात्तापादापदांहंपथांतः ५२ उत्कृत्याराद्दंडचंद्राल्लूनेव वक्रेत्यस्यको
धदृप्तोपदंते सैन्यैः कंठच्छेदलीनेकवंधाद्रूपो विभ्येवल्गतः सासिपाणेः ५३ तूर्णारावैराहतो
मल्लनादैर्गायंतीभिः काहलं काहलाभिः नत्नेचक्रुः शक्त्यहस्तप्रयोगं कायेकूजन्कंठरुद्धैर्न
रासा ५४ भ्रस्तावजं भंगभागास्वसैन्ये [illegible]ं प्रमुक्तैराकीर्णं तस्मिन् कंचित् एकोघेन स्वर्णपुंखैर्विद्धं
तः सिक्तः माल्यैः साधुवादैर्द्वयोपि ५५ वाणेत्सिमारोहशक्त्यासनानां प्रक्रांतानामन्यसै

माघ तादार्त्तैर्भिः शीक्षिता स्त्रैरा विषपाधः शातशस्त्रावलूना: कूर्मोपिमग्नं व्यक्रमंतदीनामौभो:
१०६ सापन्नं प्रपोसप्रपीनां ७१ उत्क्रांतानामामिषायोपरिष्टाद्भ्याकाशं वभ्रमुः पत्रवाहाः
मूर्च्छाःप्राणाः नूनमघाप्यपेक्षामासुः कापंप्याजिनादारुणास्त्रैः ७२ पम्माकारैर्योधव
क्त्रैरिभानां कर्णाक्षिष्टैश्चामरैरेवहंसैः सोपस्कारा: प्रावृतन्नस्त्रतोयाः स्रोतस्विन्यो वीचि
मृद्वेसराद्भिः ७३ आनन्वद्भिर्दिक्षुपक्षायवातं प्राप्नैर्दूरादाशुतीक्ष्णैर्ज्वरेषु आदौर
204 क्तैसैनिकानामजीवैर्जीवैः पश्चात्पात्रिपृगैरपापि ७४ ओजोभाजो यद्रणेसंस्थितानां
नामादत्तीत्रंसार्द्धमंगेननूनं ज्वालाव्याजादुद्धमंतीत दंतस्तेजस्तारंरीमाजिज्ञावभासे ७५
मेरंनयेछिन्नदेहांतरालं दुर्लक्ष्यस्पज्ज्वालितासासितेन योद्धुर्वाणाभ्रांतमादीप्यमासंपा
का सूर्यस्वादमादेशीवाभिः ७६ ग्लानिच्छेदिक्षुत्प्रबोधायपीत्वारक्तारिष्टं शोषितामी राम
जीर्णशेषं स्वादुकारं कालरवंगेपदंशं क्रोष्टा डिंबं व्यग्यदुग्रस्वनस्त्र ७७ क्रव्यात्सूः १०६

त्तेपदन्नणपाद्रिपंते ६३ कश्चिच्छस्त्राबाधमूर्छोपबोकुर्लब्धामूपश्चेतनामाऽवाप श्यावर्ति
प्रक्रोशतः सखुरुच्चैस्तपजश्चात्मा कृाचलोकानुवृत्तेः ६४ भिन्नोरस्कौशत्तुणाकृष्यदूराद
सन्नत्वाकोचिदेकेषुणैव अन्योन्यावष्टंभसामर्थ्ययोगादूर्ध्वेवस्वर्गताबप्यभूतां ६५
भिन्नानस्त्रैर्मोहभाजोभिजातान्कंठेलोलंवारयंतः स्ववर्गं जीवग्राहंग्राहयामासुरन्ये योग्ये
नार्थः कस्यनस्याज्जनेन ६६ भग्नेदंडेरातपत्राणिभूमौपर्यस्तानिप्रोच्चंद्रद्युतीनि श्री
हारायग्रेतराजस्यरूपस्थालीनीवस्याग्रपितानित्स्मभांति ६७ रक्तुर्भ्रष्टाबक्षसः कुंकुमांका
मुक्ताहाराः पार्थिवानांमतानां हासालक्ष्म्याः पूर्णकामस्यमन्येमर्त्योदंतैः पीतरक्ताशव
स्य ६८ भिन्नेब्बोहीभूतमस्त्रक्षतानामस्त्रंभूयोपक्वकासांचकार रागार्थंतत्किंनुकोमु
भमंभः संख्यानानामेतकांतः परस्य ६९ रामेणात्रिः सप्तकृत्वो हृदानांचित्रंचक्रेपंचकं
क्षत्रियास्त्रैः रक्तांभोभिस्तत्क्षणादेवतास्मिन्संख्ये संख्याः प्रावन्द्वीपवत्यः ७० संदानां

माघ १०७ ।कान्तामाकंपितमहीतलः निर्घातध्वनिर्घोषभीमस्तस्यापतद्ध्वजः ५ दिव्यमर्कमिवावा
वींमूर्ध्नागतमपाहरत् मंदमप्याप्तंतस्सूतः शीघ्रमाजिविकायसः ६ कृत्वाशीनेःशाल्व।
चमूंसप्रभावाच्चमूर्जितां ससर्जवक्त्रैःपुल्लाब्जसप्रभावाच्चमूर्जितां ७ उल्मुकेनद्रुमं।
प्राप्यसंकुचत्पत्त्रसंपदं तेजःप्राकिरताद्दिक्षुसमतापमदीप्यत ८ पृथोरथ्यप्रक्षिपद्रुक्मी
205 यपांचापमुदायुधः तथैववाचापगमंयपांचापमुदायुधः ९ समंसमंततोराज्ञाम्।
पतंतीःपत्ताकिनीः कार्ष्णिःप्रत्यग्रहीदेकः सरस्वानिवनिम्नगाः १० दधानैर्घनसादृश्य
लसदापसदंशानैः तत्रकांचनसछायासस्ज्जेतैःशरासानैः ११ नवकांशुमंजरीकी
र्णामसौतरुरिवोच्चकैः वभौविक्रमजन्तुःप्रारवामधिरूढाशिलीमुखां १२ प्राप्यभीम
मसौजन्यंसौजन्यंदधदानते विध्यन्मुमोचनरिपून्नरिपूगांतकःशरैः १३ हंतस्पस। राम
वींक्षितिपैर्विजपाशंसयापरः अनेकस्पच्चकारासौवाणैर्वाणस्यखंडनं १४ यावभ। १०७

पुष्कराण्यालकानां प्रमाथाभिर्मेदसोदारितानि आभीलानि प्राणिनः सत्यवस्यन्तूकालो
नूनं व्याददावाननानि ७८ कीर्णारेजे साजिभूमिः समंतादप्राणद्भिः प्राणभाजां प्रतीकैः व
क्त्रारछैरर्द्धसंयोजितैर्वारूपैस्स्रष्टुःस्पष्टिकर्मान्तशाला ७९ आयांतीनामविरतरयं राजक
न्याकीनीनामित्यं सैन्यैः समममलघुभिः श्रीपतेरूर्मिमद्भिः आसीदोघैर्मुहुरिव महद्वा
रिधेरापगानां दोलायुद्धं कृतगुरुतरध्वानमौद्धत्यभाजां ८० इति श्रीशिशुपालवधे म
हाकाव्ये श्रीकंके माघकृतौ द्वंद्वयुद्धवर्णनं नामाष्टादशः सर्गः १८ अथोत्तस्थे रणा
टव्यामसुहृद्वेणुदारिणा नृपां प्रियेषु संहर्षादग्निवद्वेणुदारिणा १ आपतंतममुं दूराद
रीकृतपराक्रमः बलोवलोकयामास मातंगमिव केसरी २ जजौजोजाजिजिज्जाजी तं
ततोतितताततिजुत् भाभोभीभाभिभूभाभूरारारिररिरीररः ३ चतुरक्षरः रामे रिपुःशरा
नाजिमर्हव्यासाविचक्षणे कोपादधैनाशीतपामर्हव्यासाविचक्षणो ४ भवन्भयायलो

माघ रिजानमिवारिन्यासमानीचतुरंगया चचालबलात्कलभसमानीचतुरंगया २५ ततस्त
१०८ तधनुर्मौर्वीविस्फारस्फारनिस्वनैः नृपैर्युगक्षयक्षुभ्यदब्धिपारानुकारिणी २६ सकार
नानारकासकापसाददसापका रसाहवावाहसारनादवाददवादना २७ सर्वतोभद्र
लोलासिकालियकुलापमस्पेवस्त्वपं विकीर्णरत्नसन्नोरुवर्मश्यामासकापतां २८।
206 सासेनागमनारंभेरसेनासीदनारता तारनादजनामत्तधीरनागमनामया २९ सुर
जवयः कुलकं धौतधारासयः प्रष्ठाः प्रानिर्हंतक्षमाभृतां शोणानुरागनिकषःसा
रिवेलानुजीविनां ३० दिवामिवक्षन्नुधागंतुकोमलामलसंपदं दधौदधानोसिल
तांकोमलामलसंपदं ३१ कृतोरुवेगंयुगपद्व्याजगीषंतसैनिकाः विपक्षंबाहुपरि
घैर्जंघाभिरितरेतरं ३२ वारुनाजानिमानासमसाराजावनमातनः मत्तसारगराजेभे राम
भारीहावजनध्वनि ३३ निध्वनजवहारीभाभेजेरागरसात्तमः ततमानवजारासा १०८

रक्तानेकमायासेनासमारतां धनुःसंकर्षन्नृहरिर्नमायासेनासमारतां १५ ओजोमतौ
जाः कृत्वाधस्तत्स्पृणाद् नमोजसः कुर्वन्नाजावप्रस्ख्यत्वमनपन्नामप्रस्ख्यतां १६ दूरादे
वच्चस्रभल्लैः कुमारोऽहंतिसस्मयाः नपुनः सांप्रगीतास्मकुमारोऽहंतिसस्मयाः १७ निपी
अतनरसातेनमुक्ताः कामम्मनास्यया उपायप्रविलक्ष्यत्वं विद्विषोनाशीलीप्ररवाः १८
नस्यावदानैः समरेसहसारोमहाभूभिः सुरैरसंशितव्योमस्थैः सहसारोमहार्विभिः १९
सुगंधयद्दिशःसत्क्षमग्लानिकुसुमद्रिपः भूरितत्रापतत्तस्मादुत्पातदिवं पशः २०
सोऽद्भुतस्याद्विषोनालमपयोधरवारणां प्रोर्णुनावपशाम्यघामपयोधरवारणं २१ केश
मत्तुरलोकस्यपर्यस्कारिविकाशिना शेषरेणवपुद्दस्याशीरः कुसुमलक्ष्मणा २२
सादरं युध्यमानापितेनान्यनरसादरं सादरंष्टतनांनिन्येहीयमानारसादरं २३ इत्था
लिंगीतमालोकजनपतत्क्ष्मामपध्वजं कुरूपेवक्रुधासद्यः प्रपेदेचेदिभूपतिः २४ श्री

माघ
१०९

द्विषतांवलं ४३ वारणागगभीरासासारागभीगणनारवंकारितारिवधासेनासेना,
धावरितारिका ४४ प्रतिलोमानुलोमपादः युग्मम् अथिनागंप्रजविनोविकसात्पिक्ष
चारवः पेतुर्वर्हिणादेशीयाः शंकवःप्राणहारिणः ४५ प्रवजे विकसध्वानंसाधनेप्पार्व
पादिभिः ववषेविकसद्धानंपृथुमाप्पाविषाणिभिः ४६ गोमूत्रिकाबंधः पुरःप्रगुणैर्यु
207 क्तनद्वलीनैर्लब्धमुक्तिभिः आलापैरिवगांधर्वमदीप्यतपदातिभिः ४७ केनचित्स्वासिना
स्वेषांमंडलाग्रानवघ्नता प्रापेकीर्तिर्द्रुतमहीमंडलाग्रानवघ्नता ४८ रुंडुंविद्विषतस्ती
क्ष्णाःसमयेवसुहृतेः परिचारात्पृथक्कृचक्रेरवक्तुम्भास्माचकेनचित् ४९ अन्येनाविद
धेरीणामतिमात्रावलासिना उद्धूर्णेनचमत्तूर्णमतिमात्रावलासिना ५० सहस्त्र
प्तरणःकाण्श्छिन्नमूर्धासिनाद्विषः ततोर्धएवकावंधीमभजन्नर्तनाक्रियां ५१ शस्त्र राम
व्रणमयःश्रीमदलंकरणभूषितः ददृशेन्योरावणवदलंकरणभूषितः ५२ द्विषद्वि १०९

सेनामानिजनारुवा ३४ अनुलोमप्रतिलोमाभ्यांश्लोकद्वयं अभग्नवृत्ताःप्रसभा
दाकृष्टयौवनोद्धतैः चक्रंदुस्तर्ककैर्मुष्टिप्रायाप्रमध्याधनुर्लताः ३५ करेणुःप्रास्थितोने
कोरेणर्घटाःसरुस्त्रशः करेणुःशीकरोजस्रेरेणुस्तेनशमंययौ ३६ धूतप्रात्यग्रभृंगा
ररसाराग्रैरापिंछिपैः सरोषंसंभ्रमैर्वभ्रे रौद्रावरयोरसः ३७ नतस्योभर्तृनिःप्रापमा
नसंप्रतिपत्तिषु रणैकसर्गेषुभयंमानसंप्रतिपत्तिषु ३८ बाणाहिमूर्णनूपणीरकोट
रैर्धान्विशारदैर्भिः गोधाभ्रष्टभुजाशाखैरभूद्गीमारणाटवी ३९ नानाजाववजाना
नासाजनौघघनौजसा परानिरुद्धानिरापन्नान्विपन्नतयान्विता ४० प्रतिलोमा
नुलोमपादः विषमंसर्वतोभद्रचक्रगोमूत्रिकादिभिः श्लोकैरिवमहाकाव्यंव्यूहैस्त
दभवद्बलं ४१ संहत्यासात्वतांचैघंप्रतिभास्वरसेनया ववलेपौरुषुस्तत्पन्नप्रतिभा
स्वरसेनया ४२ विस्तीर्णमायामवतीलोललोकानिरंतरा नरेंद्रमार्गरथ्येवपपात

माघ पुरस्कृत्यफलंप्राप्तैःसत्पक्षाश्रयशालिभिः कृतपुंखतयालेभेलक्ष्यमप्याशुमार्गणैः ६३
११० रक्तसुतिंजपास्तूनसमरागामिबुध्यधात् काश्चित्सुरःसपत्नेषुसमरागामिबुध्यधात् ६४
रथेशारणकाम्पतौदूरादुपगता विभौ गताश्चुरंतरादंती वरंडकइवाभवत् ६५ भूरिभिर्भा
रिभिर्भीराभूभारैरभिरेभिरे भेरीरेभिभिरभ्राभैरभीरुभिरिभैरिभाः ६६ व्यक्षरः नि।
208 शीताशीलूनतालूनैस्तप्यारुस्तैर्नर्दतिनः युध्यमानापयादंतैर्भग्नैरापुर्विहस्ततां ६७ र
णांगनंसरइवज्ञावितंमदवारिभिः गजःपृथुकराकृष्टशात्रपत्रमलोडयत् ६८ निपी
डनादिवमिथोदाननतोयमनारतं बपुषामदपाधानादिमानामभितोगलत् ६९ शर
क्लेगजेर्भग्नैःसुविषादिनिषादिनि रुतव्याजेनरुदितंतत्रसीदतिसीदति ७० अंतकस्य
रथेोतत्रशायनीयइवारुवे दशनव्यसनादीयुर्मत्कुणत्वमतंगजाः ७१ अभीकमंतिके राम
नेहभीतानंदस्यनाशने कनत्सकामसेनाकेमंदकामकमस्यति ७२ अर्द्धपादभ्रमःद्वय १९०

शासनच्छेदानिरस्तोरुप्रगोपरः । सिंहव्याघ्रैरुभयध्यावभूवारुणाविग्रहः ५३ भीमताम्रपरो।
मोधिसमेधितमहार्णवे दाक्षेकोपः शिवस्यैवसमेधितमहार्णवे ५४ दंतैष्वोद्धिरदिरेकोपात्
प्रतिपक्षंगजाइव परानीस्त्रिसनिर्लूनकरवालाःपदातयः ५५ रणोरभसनिर्भिन्नद्विपपा
टाविकासिनि नूनजगतभीः काश्चिद्विपपाटाविकासिनि ५६ यावन्नसत्कृतैर्भर्तुः स्नेहा
न्नपणंपायिपासुभिः अमर्षादितरैस्तावत्तत्यजेप्रुधिजीवितं ५७ अपशोभिद्दुरालोकेको
पधामरणादृते अपशोभिदुरालोकेकोपधामारणाहते ५८ समुत्कः स्खलंतीनकांचे
नैक्ष्णादम्पयग्रफलशालिनी अमोचिशार्ङ्गेःशार्ङ्गीकैर्लोहजानशरीरजा ५९ आपादे।
आपूतनपास्तयाप्रुप्रुधिरेनपाः आपदिव्यापृतनपाविस्मयंजननतापया ६० स्यत।
णैराफलमामेराकृष्यगणिकाइव कार्मुकानिवनालीकांस्त्रिनताःसहसामुचन् ६१ वा
जिनःशत्रुसैन्यस्यसमारब्धनवाजिनः वाजिनश्वशरामध्यमाविशन्द्रुतवाजिनः ६२

माघ
१११

पीतवाससा स्फुरदिंद्रधनुर्भिन्नतडितेवतडित्वता ८३ नीलेनानालनलीननिलीनोन्नल
नालीना ललनालालनेनालं लीलालोलेन लालिना ८४ द्व्यक्षरः अप्रश्यपि वक्रकालस
मागमसकामया दृष्टेनराजन्वपुषाकटाक्षैर्विजयश्रिया ८५ विभावीविभवीभाभोवि
भाभावीविवोविभीः भवाभिभावीभावावोभवाभावोभुवोविभुः द्व्यक्षरः ८६ उपेतुका
मैस्तत्पार्श्वंनिःश्रेयसैर्योगीभिःपरैः देहत्यागकृतोद्योगैरदृश्यतपरःपुमान् ८७ कुलकं

२०९

तंश्रियाघनयानस्तरुचासारतयाभया पातयातरसाचारुस्तनयानघयाश्रितं ८८ प्र
तिलोमानुलोमार्धपादः विद्विषोऽद्विभुरुद्वीक्ष्यतथाप्यासान्निरेनसः अरुक्षमपिरोगघ्नं
निसर्गादेवभेषजं ८९ युग्मं विदितेविविकेनीकेतंपांतंनिजिताजीनि विगदंगाविरो
चारोयोऽयापोनतिमेतीन ९० प्रतिलोमेनस्पष्टार्थः श्रियोऽस्यमारोऽनघरःमघपर्यातिगरीय राम
सि आरोप्यमाणोरुगुणंभर्त्राकार्मुकमानन ९१ तत्रबाणाःसुपरुषःसमधीयंतचा १११

नोऽपि रणो भीममभीक्ष्णं भावमासुरं हतापरैरभिमुखाः सुरभूपमुपाययुः ७३ युग्मं ये
नागमन्द्रै रणगवत्सरुचापरतोमरैः समत्वमययो खड्गत्सरुचापरतोमरैः ७४ निपातितस्तु
रत्स्वामी पितृव्यभ्रातृमातुलं पाणिनीयामिवालोक्य धीरैस्तत्समराजिरं ७५ अभाविसि
ध्वांसं प्राभ्यसद्द्युधिरतोयया हतैयोऽर्जुनः पांशोसद्द्युधिरतोयया ७६ विदलत्पुष्करा
र्णः पतत्कंकरवसमाकुलाः नरत्पत्ररथानघः भासर्पन्रक्तवारिजाः ७७ असृग्जनोस्त्रक्षति
मानवमज्जवसादनं रक्षः पिशाचं मुमुदे नवमज्जवसादनं ७८ चित्रं चापैरपेतज्येस्फुर
द्रक्तशतहृदं पयोदजालमिव तत्क्षीराशंसनमावभौ ७९ वंध्यो विपन्ने नैकेन नरेणोरु
तदंतिके अशोचि सैन्ये घंटाभिर्नरेणोहतदंतिके ८० हतैः कीर्णा महीरेजे दंतैर्गजैर्भ्र
दंतिनां कुमलोलासुभिर्मत्योर्मृणालोलूखलैरिव ८१ पुण्यामित्यं विधूतान्यमानवानभि
योगतः चैद्यः प्रान्पराजिस्ते मानवानभियोगतः ८२ अपवक्षोमणिक्षपाहुरिता

माघ
११२

120

जाजेरजिरेजोजरोरजाः रेजारिजूरजोर्जाजीरराजज्जेरजर्जरः २ द्व्यक्षरः उद्धतानुद्विषज्जन्
स्थानिघ्नतोद्धितपयपशुः पानार्थरुधिरेधातोरक्षार्थभुवनेषवः ३ क्रूरारिकारीकोरेकःका
रकःकारिकाकरः कोरकाकारकरकःकरीकःकर्करार्करुक् ४ द्व्यक्षरः विधातुमवतीर्णो
पिलघिमानमसौभुवः अनेकमरिसंघातमकरोद्भूमिवर्द्धनं ५ युग्मं दारीदरदिद्रोरिद
रूदारोद्विदूरदः दूरादरोद्रोद्ददरद्रोदोरुद्वारुरादरी ६ द्व्यक्षरः एकेषुणासंहतिमानुद्विषोभि
दनुद्रुमानिव सजन्मांतररामस्यचक्रेसदृशमात्मनः ७ द्व्यक्षरः शोरिरिशीशिरैरशशाशोरशु
राशिशः शरारुःश्रीशारीरेशःशुशृरोरिशीरःशरेः ८ द्व्यक्षरः भक्तासीदरितारीणांयत्र
दीपास्तदासुरुः मनोऽकृतोपितद्दर्पलेशरेषांनपत्रिणः ९ नामाक्षराणांमलनामाभद्भर्त्तुर
तःस्फुटं अगरूनपरांगानामस्कृतस्तनमार्गणः १० अतालव्यःआछिद्यपोधसार्थस राम
प्राणसर्वस्वमाशुगाः एकागारिकवद्भूमौ द्राग्जाम्बुरदर्शनं ११ भीमास्त्रराजिनस्तस्यबा ११२

रवः द्विषामभूत्सपरवस्तस्माद्रूपस्यचारवः ९२ पश्चात्कृतानामप्यस्यनराणामिवपत्रि
णां योधोगणेनसंयुक्तः ससः कृपणान्नमागमत् ९३ नापेतरूपीपुरारेपाः परिष्कारीपरः परैः शो
पेरपारैरूपरिउपूरेपिपुरोपरैः ९४ स्यक्षरः दिग्मुखव्यापिनस्तीक्ष्णान्ह्रादिनोवर्त्मभेदि
नः विक्षेपेकस्यगोनैवसायकान्हितांमसः ९५ घरवभीमहानादः स्फुरत्कार्मुककेत
नः नीलछविरसोरेजेकेशवच्छलनीरजः ९६ गूढचतुर्थपादः नकेवलंजनैस्तस्य
लघुसंधायिनोधनुः मंडलीकृतमेकान्तादलमैक्षिद्विषामपि ९७ लोकालोकीकलोक
स्ककालिलोलिकुलालकः कालोकलोकालिः कालेकोलककोलीकिलःकिलः ९८ व्यक्ष
रः श्रक्षितारासुविव्याधद्विषतः सततत्रिणः दानेषुस्थूललक्ष्यत्वंनहितस्यशरासने ९९
युग्मं वररोविररोवैरिविवारीवारिरारवः विववारवरोवैरंवीरोरावविरिवोरवेः १०० युक्ता
नेकशरंमार्गणान्हरद्भूपसांद्विषां तदीयंधनुरन्यस्यनाहिसेहेसजीवतां १०१ राजराजीरुरो

माघ
११३

मममयात्तभीः परमगव्याथः सनादं हरेरेकौघैः समकालमभ्रमुदयी रोपैस्तदा तात्तिरे ।८०
इति श्रीशिशुपालवधे महाकाव्ये सअंके माघकृतौ चक्रबन्धवर्णनं नामैकोनविंशतिः सर्गः
१९ मुखमुल्लसितत्रिरेखमुच्चैर्भिदुरभ्रूयुगभीषणं दधानः समितावतिविक्रमादम
ष्यन् गतभीराह्वत चेदिराण्मुरारिं १ शितचक्रनिपातसंप्रतीक्षं वहतः स्कंधगतं च म
त्युमस्य अभिशौरिरयोऽपनोदिताश्वः प्रपयौ सारथिरूपपातनीयत्या २ अभिचैद्यम
221 गाद्रथोपि शौरेरवनिं जांगलकुंकुमाभिताम्रैः गुरुनेमिनिपीडनावितीर्णव्यसुदेहस्रुत
शोणितैर्विलिंपन् ३ स निरायतकेतनांशुकांतः कलनिः क्वाणकरालकिंकिणीकः ।
विरराज रिपुस्त्रियः श्रुतीनां मुखरो मुक्तशिखः स्वयं नु मृत्युः ४ सजलांबुधरारवानुकारी ध्व
निरापूरितदिङ्मुखो रथस्य प्रगुणीकृतकेकमूर्ध्वकंठैः शितिकंठैरुपकर्णयां बभूवे ५ राम
अभिवीक्ष्य विदर्भराजपुत्रीकुचकाश्मीरजचिह्नमच्युतोरः चिरसेवितयापि चेदिराजः ११३

लस्यध्वजराजिनः कृतघोराजिनश्चक्रेभुवःसरुधिराजिनः १२ मांसव्यपोढचीनमुखैःशत्रु
तांदधदाक्षेपं शार्ङ्गतिभिःशत्रुवलंव्यापितस्येषुभिर्नभः १३ दाददोदुद्दुद्दादीदादादोद्
ददीःददोः दुद्दादंददेदुद्देददाददददोददः १४ एकाक्षरः प्रतेभकुंभोगाद्गीजैःस्वदपक्षति
जन्मभिः प्रावर्त्तयन्नदीरस्रैर्द्विपांतघोषितांचयः १५ सदामदवलमापःसमुद्धरतसो
वधौ प्रतीतविक्रमःश्रीमान्हरिर्हरीरिवापरः १६ अर्धत्रयवाची द्विधात्रिधाचतु
र्धाचतमेकमपिशात्रवः पश्यन्तःस्पर्द्धयासघः स्वयंपंचत्वमापद्यः १७ सदैवसंपन्नव
पूरणेषुसदेवसंपन्नवपूरणेषु महोदधेस्तारिमहानितांतंमहोदधेस्तारिमहानितांतं
१८ संघट्टयमकं शंखं कृत्वार्थपाञ्चजन्यः शार्ङ्गःपाणेरेत्याघोषरवंप्राविशन्भूमिमाशु।
प्रष्ट्याप्तुतानांवैरिवर्गस्यमध्येभर्त्तासिमानामितदेवानुरूपं १९ सतंमानविशिष्टमा
जिरभसादालंभ्यप्रभव्यःपरोलव्धायक्षयमुक्तिस्कृततरश्रीवत्सभूमिर्मुदा मुक्ताका

माघ नगाल्पमुरलावभिन्नमेघक्षरदंभःस्फुटतीव्रवेदनानां त्ववदस्ततनीवचक्रवालंककुभां।
११४ प्रोर्णाविषुःसुवर्णपुंखाः १४ अमनोरमतांपनीजनस्यक्षणमालोकपथान्नभःसदांच
रूरुधेपिहितामघुतिघौविशीखैरंगाच्युताधरित्री १५ विनिवारितभानुतापमेकंसकृ
लापिमुरुद्विषोवलस्य शरजालमयंसमंसमंताडुरुसम्यैवनवाधिपेनतेने १६ इतिचे
दिमतीभृतातदानीनदनीकंदनुसूनुसूदनस्य वपसामिवचक्रमार्कपाकंपरितोरोधिशि
222 पाटपंजरेण १७ इषुवर्षमनेकमेकवीरस्तदरिप्रस्तुतमच्युतःपृषत्कैः अप्रयवादिकृतं
प्रमाणमन्यैःप्राणिरासेप्रतिवादिवत्प्रमाणैः १८ भवतिस्फुटमागतोविपक्षान्नसपक्षो
पिसुनिवर्तनेर्विधाता शिशुपालवलानिकसमुक्तःसुतरांजेननतनापतोमरोघः १९ गुरु
पत्रविराविभिःपतत्रैरिषवःकांचनपिंगलांगभासः विनिताप्तुतवनलंभुवःसमव्य। राम
थ्येनभ्रांतभुजंगमाविशंति २० उरसाविततेनपातितांसःसमपूरांचितमस्तकस्तदा ११४

सहसावापरुषातनदेवपोगं ६ जनिताशनिशब्दशंकमुच्चैर्नुरास्फालितमध्वनल्पेण च
पलानिलबोध्यमानकल्पक्षयकालाग्निशिखानिभस्फुरज्यं ७ समकालमिवाभिलक्ष
णीयग्रहसंधानविकर्षणापवर्गैः अथ सामिशरं शरैरजस्रैः सनिरस्कृतमुपेंद्रमभ्यव
र्षत् ८ अनुगाफलयोगशुद्धिभाजामुरुपक्षाश्रयिणां शिलीमुखानां गुणिनानतिमा
नतेनसंधिः सहचापेनसमंजसोबभूव ९ अविपश्चितमेकताधिकारंवाशिनाकर्मणि
चेदिपार्थिवेन अरसहनुरुच्चकैर्ईछार्तप्रसभाकर्षणवेपमानजीवं १० अनुसंतति
पातिनः पटुत्वंदधतः शुद्धिभृतोगृहीतपक्षाः वदनादिववादिनोयथाशब्दाः क्षितिभर्तुर्धनु
षः शराः प्रसस्रुः ११ गवलासितकांतितस्यमध्यास्थितघोरायतबाहुदंडनाशं दहशोकु
पितांतकोन्नमद्भ्रुयुगभीमाकृतिकार्मुकंजनेन १२ तडिदुज्ज्वलजातरूपपुंखैः खमयः
श्यामसुरवैरभिध्वनद्भिः जलजैरिवरंहसापतद्भिः पिदधेसंहतिशालिभिः शरौघैः १३ शी

माघ नांसमरेषुक्षणमुज्ज्वलत्क्षशातुः २८ शारदेवशरश्रियाविभिन्नोविभुनाशत्रुशिलीमुखाङ्ग
११५ जाले विकसन्मुखवारिजाःप्रकामं बभुराशाइवयादवध्वजिन्यः २९ सदिवं समचीछद
च्छरौघैः कृततिग्मद्युतिमंडलापां ददृशेयचतस्यचापयष्ट्यामिषुरेकैवजनैःसकृद्विकृ
ष्टाः ३० शतशःपरुषाःपुरोपशांकंशिशुपालेनशिलीमुखाःप्रयुक्ताः परमर्मभिदोपि
223 दानवारेरपराधाइवव्यर्थतांव्यनेतुः ३१ विहिताद्भुतलोकसृष्टिमायेजयमिच्छत्यकिल
मायपायसुरारौ भुवनक्षयकालयोग्यनिद्रंनृपतिःस्वापनमस्त्रमाजहार ३२ सलिल
द्रविरुद्धदेहलीलोविदधद्भास्करमर्थशून्यसंज्ञं प्रचलायतलोचनारविंदाविदधे
द्विलोकमंधमंधकारः ३३ गुरवोनिषधापालिदद्धःधनुषिक्ष्मापतयोनवाच्यमेतत् स्वापि राम
तायदिजाग्रतोपिनिस्पंनतुतत्रैवहितेभवान्तिधस्मः ३४ प्रथतावृजनत्तदापरेषामगम ११५
नारणाश्रान्तिमुपेतःस्वांसुगृहीतमपीप्रमोदभाजामनसाशास्त्रमिवास्त्रमेवास्त्रमग्रपा

नी क्षणमालिखतोऽथसौष्ठवेनास्थिरपूर्णायतमुष्टिराबभासे २१ परिकुंचितकूर्परेण तेन
नम्रवणोपांतिकनीयमानगव्यः ध्वनति स्म धनुर्घनांतमत्तप्रचरत्क्रौंचरवानुकारमुच्चैः
२२ स्वननो नितरां रयेण गुर्व्यस्तडिताकारचलद्गुणाद संख्याः इषवो धनुषः सशब्दमा
शुनिपेतुस्तनुधराद्दिवांबुधाराः २३ शिखरोन्नतनिष्ठुरांसपीठः स्थगयन्नेक दिगंत
मायतांतः निरवर्णि सकृत्प्रसारितोऽस्य क्षितिभर्त्तेव च मध्यमेकबाहुः २४ नमकंठमु
खाः सुपर्णकेतोरिषवः क्षिप्रमभिप्रवज्य परेण विभिदामनयंत कृत्स्नपक्षं न पतत्रेर्ज्जुरिवा
पथापर्ववर्णाः २५ दमिनोरिव खंडिता मुरारेर्विशिखैः सन्मुखमुज्वलाग्रलेखैः लाघिमा
नमुपेयुषी पृथिव्यां विफलाशत्रुशरावलीपपात २६ प्रमुखे विनिकृत्ताश्च पत्रवाहाम्रस
भं माधववाणवत्सदंतैः परिपूर्णतरं भुवो गताप्राःसुरतः कांतरवत्मनीपमीयुः २७
स्तरेतरसंनिकर्षजन्मा फलसंघट्टविकीर्णविस्फुलिंगः पल्लवानिलिकन्वलाहका

माघ न भ्रमताग्रभुवःपुरेवपुछंवडवाभर्तुरवारिकाद्रवापैः ४३ दधतस्ततीमानमातुरूर्ध्वादिशं
११६ रश्मिभ्रवसोमुखेशालाः भरतज्ञविप्रणीतकाव्यग्रथितांकाइवनाटकप्रबंधाः ४४ सवि
घस्वसनोद्धतोरुधूमव्यवधिम्लानमरीचिपन्नगानां उपरागवतेवतिग्मभासावपुरौदुंवर
मंडलामम्लहे ४५ स्रीरविपिंकृतध्वजावचूडक्षणसाशंकविवर्त्तमानदेहाः यमपाशव
214 शशुबंधनापन्यपतन्भ्रामिवलंबुलोलितानाः ४६ एषुवारिधिवीचिमंडलांतविलसत्फे
नवितानपांडुराणी दधतिस्मभुजंगमांगमध्येनवनीमोकरुचंध्वजांशुकानि ४७ क्षतम
उलबंधमुन्नसद्भिःशिरसिप्रस्फुरसंविलंबमानैः व्यरुचन्ननताभुजंगभोगैर्दलितेंद्रीवर
मालभारिणीव ४८ परिवेष्टितमूर्त्यपञ्चमूलादुरगैराशिरसःसरलपुष्पैः दधुरापतव
ल्लीवेष्टितानामुपमानंमनुजामहीरुहाणां ४९ बहलांजनपंकपुंजनीलद्युतपोदेहमित राम
स्ततःप्रपंतः दधिरेफाणीनस्तुरंगमेषुस्फुटपर्याणविकद्बलीलां ५० प्रस्तरंभसा ११६

णेः ३५ उचितस्वपनोपिनीरराशौवलयादोनिधिमध्यगस्तदानीं उवमत्रपकार्यजागरू
कः सपरंतत्रपरः पुमानजागा ३६ अथसर्पतचीवनतस्यदृष्टाउदभूत्कौस्तुभदर्पणमाता
यां पदुधामततोनचाद्भुतंतद्विपुरिंदर्शविलोचनः किलासौ ३७ महतः प्रणतोपिवस
सादः समणोरंसुचयः कुकुम्मुखेषु अकसद्विकसद्विलोचनेभ्योददृशालोकमनाविलंव
अपादे५ लेभ्यः ३८ महतिप्रतिपादकैरमरूपेभात्रमतः पुनः प्रसर्तुं तमसोभिभवादवाप्यभूद्गी
मुदजीवत्सहसैवजीवलोकः ३९ गतसत्तमैष्यवेनभूयोयदुपोधैर्युधिरेधिरेद्विषंतः न
नुवारिधरौधरोधमुक्तः पुनराप्तनमतेपतिप्रभाणां ४० व्यवहारक्रमानताभियोगातिमिर
जीवितवत्पथप्रकाशे रिपुरुक्फणाभीमभोगभाजां भुजगानांजननीजजापविघ्नां ४१ १
पुदर्पभूनततः फणीद्रा विषमाशीभिरनारतंवमंतः अभवन्युगपद्विलोलजिह्वा
गलीढोभयसृक्विभागभाविः ४२ कृतकेशविडंवनैर्विहायोविजयंतत्क्षणमिक्षुभिः कृते

माघ लितशैलदत्तमार्गैः अपाविकलमाशुदंदशूकैर्विवशैराविविशेस्वमेवधाम ५८ स्वच
११७ रैः क्षयमक्षयोपि सैन्येस्तुकृतेदुःकृतसंदोपनीते अप्युगार्चिरिवज्वलन्समासौरिपुरोद
र्विभमाशुहावमंत्री ५९ सहसादधदुत्तहहासमीषमुच्चासितजंतुनास्वनेन वितता।
पतद्धेतिवाहुसंघैरथवेतालइवोत्पपातवह्निः ६० चालितोऽस्ततधूमकेतनोसौरभसादे
वरजोहिरोहिताश्वः द्रुतमारुतसारथिः शिखावान्करकस्यंदनमुंदरंचचाल ६१ ज्व।
225 लदंबरकोटरांतरालंवरुलार्द्रभुदपत्रवकमंधं परिदीपितदीर्घकाष्ठशस्त्रैर्वनव।
द्विश्वमुषोषजातवेदाः ६२ गुरुतापविशुष्यदंबुशुभ्राः क्षणमालग्नकृशानुताम्रभासः
स्त्वमसारतयामवीभवंतंपुनराकारमवापुरंबुवाहाः ६३ ज्वलितानललोलपल्लवांताः
स्फुरदष्टापदपत्रपीतभासः क्षणमात्रमवामभावमेकालेसुतरामापुरिवायतिंपताकाः। राम
६४ निखिलामिवकुर्वतीत्वरायद्रुतचामीकरभावितामिवद्यां प्रतियातसमर्धमस्त्रम। ११७

दृप्तोभिनीलाग्रतिपादंपरितोभिवेष्टयंती तत्तुरापतिशालिनीमहाहेर्गजमंदूरिवानिश्च।
लंबकार ५१ अथसाक्षितमीक्षितादवज्ञाचालितैनैकोल्लसितक्षुमाधवेन निजकेतुशिरः
श्रीतात्सुपर्णादुदपप्तदुन्नपुतानिपक्षिराजा ५२ द्रुतकेमरुचः खगाः खगेंद्रादलघूदीरि
तनादममुत्मतंत्तः क्षणमैक्षिषतोज्ज्वकेम्रभ्रूमिर्ज्वलतः समरुचेरिवस्फुलिंगाः ५३ उप
मानममलंभिलोलपक्षक्षणाविक्षिप्तमहांबुवाहमत्स्यैः गगनार्णवमंतराद्रुमेरोः कुल
जानांगरुडैरिलाधराणां ५४ पतता परितःपरिस्फुरद्भिः परिपिंगीकृतदिङ्मुखैर्मयूखैः
स्तुतराममभवद्धरीस्थपादिंवस्तपनस्तात्किरणैरिवात्मदर्शः ५५ दधुरंबुधिमंथनाद्रिमं
थभ्रमणायस्तफणींद्रापित्तजानां रुचमुल्लसमानवैनतेयद्युतिभिन्नाः फणधारिणो
मणीनां ५६ अभितःस्रुतांबुराशीधीरध्वनिराकृष्टसमूलपादपौघः जनयन्नभव
घुगांतशंकामनिलोनागादिपक्षपक्षजन्मा ५७ प्रचलत्पतगेंद्रपक्षवातप्रसभोन्मू।

माघ मूलमस्त्रैः बलभिन्नरितायुधाभिघातत्रुटितं पक्षिपतेरिवैकपत्त्रं ७३ आगमन्नुरसा दिशां
११८ मुखेभ्यः श्यामायितनाशीरखिलघनाघनौघाः उपकृत्य निसर्गतः परेषामुपरोधं न हि कुर्वते म
हान्तः ७४ कृतदाहमुदर्चिषः शिखाभिः परिषिंचन्पुनरंभसा वनेन विगतांबुधरव्रजां प्रपे
दे गगनं तापितपापितासिलक्ष्मी ७५ इति नरपतिरस्त्रं यद्यदाविश्चकार प्रकुपित इव वेगः
226 क्षिप्रकारी विकारं भिषगिव गुरुदोषोच्छेदिनोपक्रमेण क्रमविदथमुरारिः प्रत्यहंस्तत्तदाशु।
७६ भुजंगैरपि परामजुभिर्विदित्वा वाणैरजप्यम विषमर्मभिस्तं मर्मातिगैरनृजुभिर्नित
राममुदैर्वाक्सायकैरथजुनोद तदा विपक्षः ७७ राजस्त्रीतनयोरकारि सहसा येनाम्लया
लिंगनव्यापारैकविनोददुर्ललितयोः कार्कश्यलक्ष्मीर्वपुः तेनाक्रोशत एव तस्य मुरजित्
कालोलानलज्वालापल्लविनेन मूर्द्धविकलं चक्रेण चक्रे वपुः ७८ श्रीयाज्जुष्टं दिव्यैः स राम
पटहरवैरान्वितं पुष्पवर्षैर्वपुष्मश्चैद्यस्य क्षणमृषिगणैः स्तूयमानं निरीक्ष्यं प्रकाशेनाकाशे। ११८

ग्नेरयमेघंकरमस्मन्मुरारीः ६५ चतुरंबुधिगर्भधीरकुक्षेर्वपुषः संधिषुलीनसर्वसिंधोः।
उदगुः सलिलात्मना त्रिधाम्नो जलवाहावलयः शरीरकेभ्यः ६६ ककुभः कृतनादमास्त
र्णांतास्तिरयंतः पटलानि भासां उदनासिषुरभ्रमस्तसंघाः सपदि श्यामलमानयंतः ६७
तपमानीयनिकायराजिगौरस्फुरदुत्तालतचक्रदाहहासं भ्रमवक्रसम्प्रवृत्तांबुवाहध्वानि
ताडंबरमंबरं बभूव ६८ सवितुः परिभावुकैर्मरीचीनाचिराभ्यक्रमतंगजांगभाभिः ज
लदैरभितः स्फुरद्भिरुच्चैर्विदधे केतनतेव धूमकेतोः ६९ ज्वलतः शमनाय चित्रभानोः प्रलय
प्लावमिवाभिदर्शयंतः ववृषुर्घनादिनो नदीनां मतटारोधिजवारि वारिवाहाः ७० मधुरै
रपि भूपसासमेध्यैः प्रथमं प्रस्तुतवारिभिर्दिदीपे पवमानसखस्ततः क्रमेण प्रणयक्रोधइ
वाशमक्विवादैः ७१ परितः प्रसभेन नीयमानः शरवर्षैरवसायमाशु पांसः प्रवलेषु कृतं
चकार विद्युद्व्यपदेशेन घनेष्वनुप्रवेशं ७२ प्रपतः प्रशमं कृतापानस्य क्वचिदालस्यतमुत्त

माघ दिनकरकरान्विक्षिपद्विस्मिताक्षैर्नरैर्द्दैरौपेंद्रंवपुरथविशुद्धामवीक्षांवभूवे ७९ सर्वाधिका
११९ रीसुकृताधिकारः श्रीवर्मलातस्यवभूवराज्ञः असक्तदृष्टिर्विरजाःसदेवदेवोपरःसुप्रभदेव
नामा ८० कालेमितंतथ्यमुदर्कपथ्यंतथागतस्येवजनःसचेताः विनानुरोधात्स्वहितेछ
येवमहीपतिर्यस्यवचश्चकार ८१ तस्याभवद्दत्तकइत्युदारःक्षमीमृदुर्धर्मपरस्तनूजः यंवी
227 क्ष्यवैयासमजातशत्रोर्वचोगुणग्राहिजनैःप्रतीये ८२ सर्वेणसर्वाश्रयइत्यनिंद्यमानंदभा
जाजनितंजनेन यश्चद्वितीयंस्वयमद्वितीयोमुख्यःसतांगौणमवापनाम ८३ श्रीशब्दरम्य
कृतसर्गसमाप्तिलक्ष्मलक्ष्मीपतेःकीर्तनमात्रचारुंतस्यात्मजःसुकविकीर्तिदुराशयादःका
व्यंव्यधत्तशिशुपालवधाभिधानं ८४ इतिश्रीशिशुपालवधेमहाकाव्येश्र्यंकेदत्तकसू
नोर्माघस्यकृतौविंशतिमःसर्गः २० ॥संवत्१८७७तत्रशाकेसालवाहनस्य१७४२आश्वि राम
नमासेकृष्णपक्षेगुरुवासरान्वितायांसप्तम्यां ॥ श्रीरामायनमोनमः॥शुभंभूयात्॥ छ ॥ ११९

228